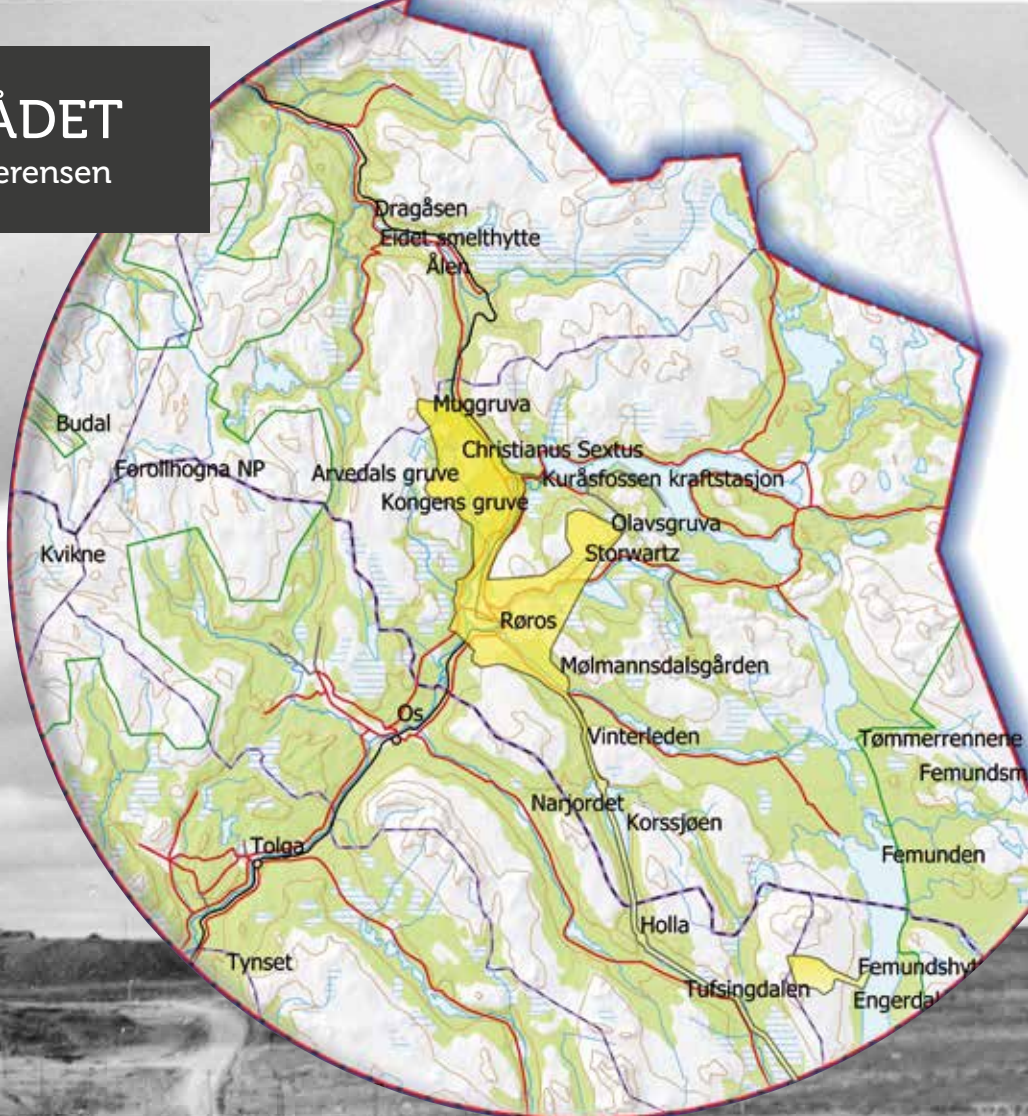

VERDENSARVRÅDET

Røros bergstad og Circumferensen

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

FORVALTNINGSPLAN FOR VERDENSARVEN
RØROS BERGSTAD OG CIRCUMFERENSEN 2019–2023

Forord

Verdensarvrådet legger med dette fram 2.generasjons forvaltningsplan for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen. Den første forvaltningsplanen var en del av dokumentene til innskrivingen av Røros bergstad og Circumferensen på verdensarvlista i 2010.

Forvaltningsplanen er et viktig arbeidsverktøy for både verdensarvrådet og forvaltningsnivåene i arbeidet med å ta vare på de unike verdiene som verdensarven Røros bergstad og Circumferensen representerer. Planen viser hvordan verdensarven er basis for næringsliv, kulturaktiviteter og ideell virksomhet i kommunene og lokalsamfunnene i Circumferensen. Planen viser også mangfoldet og tverrfagligheten i arbeidet med verdensarven.

Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen og forvaltningen av denne holder et høyt nivå både nasjonalt og internasjonalt. Planen legger opp til å videreføre og utvikle forvaltningen både kvalitativt og kvantitativt. Realiseringen av de høye ambisjonene er avhengig av et godt samspill mellom forvaltning, eiere, håndverkere, organisasjoner og kunnskaps- og formidlingsinstitusjoner.

Verdensarvrådet ser fram til at ambisjonene i forvaltningsplanen virkelig gjøres i årene framover. Det vil bli utarbeidet en forkortet versjon av forvaltningsplanen til distribusjon blant innbyggerne i verdensarvområdet, besøkende og andre interesserte.

Runa Finborud (leder) ordfører, Os kommune
Hans Vintervold (nestleder) ordfører, Røros kommune
Ragnhild Aashaug, ordfører, Tolga kommune
Lars Erik Hyllvang, ordfører, Engerdal kommune
Jan Håvard Refsethås, ordfører, Holtålen kommune
Aasa Gjestvang, fylkesråd, Innlandet fylkeskommune
Ellen Haugen Bergsrønning, fylkestingsmedlem, Trøndelag fylkeskommune
Thomas Ole Andersen, Sametinget

Innhold

Forord	3	11.3	Utbygging av industri og handel rundt bergstaden.....	40
Innhold.....	4	11.3.1	Tollef Bredals veg.....	40
1. Formål med forvaltningsplanen	6	11.3.2	Falunveien-Øverhagaen	40
2. Bakgrunn	7	11.3.3	Gjøssvika industriområde	41
3. Konvensjonen for vern av verdens kultur og naturarv 8		11.4	Påvirkning fra utbygging av hyttefelt	41
3.1 Andre internasjonale konvensjoner	9	11.4.1	Røros.....	41
4. Den nasjonale verdensarvpolitikken	9	11.4.2	Vinterleden mellom Røros og Tufsingdalen	42
4.1 Organisering, aktører og samarbeid	9	11.4.3	Femundshytta.....	42
4.2 Lovverket og forvaltningsplanen.....	10	11.5	Endringer i jordbrukets kulturlandskap.....	42
4.3 Overvåking og rapportering av status i verdensarven.....	10	11.6	Masseuttak.....	43
4.4 Formidling og kompetanse	10	11.6.1	Røros.....	43
4.5 Verdensarvsenter	10	11.6.2	Vinterleden mellom Røros og Tufsingdalen	43
4.6 Verdensarvkoordinator.....	10	11.7	Vegbygging.....	43
5. Andre nasjonale føringer	11	11.7.1	Vegbygging i Nordgruvfeltet	43
5.1 Stortingsmeldinger	11	11.8	Vannkraftutbygging og annen vassdragsregulering.....	43
5.2 Riksantikvarens bystrategi 2017-2020	11	11.9	Opprydding i forurensing etter gruuevirksomheten.....	44
6. Beskrivelse av verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.....	12	11.10	Ny gruuevirksomhet	45
7. Innskrivingen av verdensarven Røros bergstad og Circumferensen	19	11.11	Vindkraftverk	45
7.1 De fremragende universelle verdiene	19	11.12	Besøkspress knyttet til reiseliv	45
7.2 Innskrivingskriteriene	19	11.13	Militær aktivitet	45
7.3 Erklæring om autentisitet og integritet.....	20	11.14	Manglende systemer for dokumentasjon og kunnskapsbygging om verdensarven	46
7.3.1 Erklæring om integritet	20	11.15	Manglende lokal oppslutning rundt verdensarven	46
7.3.2 Erklæring om autentisitet.....	20	12.	Risikoanalyse og beredskap.....	47
7.3.3 Krav til bevaring og forvaltning	21	12.1	Risikofaktorer	47
7.3.4 Verdensarvkomiteens anbefalinger	21	12.2	Beredskap.....	48
8. Om de immaterielle verdensarvverdiene	22	13.	Lovverk	49
8.1 Lasskjørertadrisjonen	22	13.1	Plan- og bygningsloven	49
8.2 Samiske tradisjonsuttrykk	23	13.2	Kulturminneloven.....	49
8.3 Folkemusikken	23	13.3	Naturmangfoldloven	50
8.4 Kunnskap om tradisjonshåndverk.....	23	13.4	Forensningsloven	51
8.5 Tradisjonsjordbruket.....	23	13.5	Jordloven	51
8.6 Johan Falkbergets forfatterskap	23	13.6	Skogbruksloven	51
9. Visjon, mål og strategier.....	24	13.7	Vannressursloven og vassdragsreguleringsloven.....	51
9.1 Visjon for verdensarven i 2030.....	24	13.8	Vannforskriften	52
9.2 Mål for bevaring og styrking av de fremragende universelle verdiene	24	13.9	Mineralloven	52
9.3 Mål for bevaring og juridisk sikring av de fremragende universelle verdiene	24	13.10	Reindriftsloven	52
9.4 Mål for bevaring og styrking av de oppsluttende verdensarvverdiene	25	14.	Planer	53
9.5 Mål for kunnskap, kompetansebygging, forskning og dokumentasjon	25	14.1	Regional plan for Røros bergstad og Circumferensen.....	53
9.6 Mål for informasjon og formidling	26	14.2	Andre fylkeskommunale planer	53
9.7 Mål for besøkshåndtering	26	14.3	Kommunale planer	54
9.8 Mål for verdiskaping og næringsutvikling	27	14.3.1	Samfunnsdelen til kommuneplanen	55
10. Tilstandsbeskrivelse for verdensarvverdiene	28	14.3.2	Arealdelen til kommuneplanen.....	55
10.1 Tema; Bysamfunn og tettsted	30	14.3.3	Reguleringsplaner	56
10.2 Tema; Jordbrukets kulturlandskap	31	14.3.4	Kulturminneplaner	56
10.3 Tema; Gruvelandskap	32	14.3.5	Klima- og energiplaner	56
10.4 Tema; Smeltehytter	33	14.3.6	Handlingsplan for bærekraftig reiselivsutvikling på Røros.....	56
10.5 Tema; Transport	34	14.4	Landsverneplaner	57
10.6 Tema; Kraft og energi	35	14.4.1	Landsverneplan for Statsbygg.....	57
11. Utfordringer og påvirkningsfaktorer på verdensarvverdiene.....	36	14.4.2	Landsverneplan for Klima- og miljødepartementet	58
11.1 Trusler mot bygninger og anlegg.....	36	14.4.2.1	Forvaltningsplan for eiendommen etter Røros kobberverk.....	58
11.1.1 Klimarelaterte trusler.....	36	14.4.3	Landsverneplan for Toll- og avgiftsetaten.....	58
11.1.2 Utskifting av bygningsdeler.....	36			
11.1.3 Nok kompetente håndverkere	36			
11.2 Endret arealbruk i og rundt bergstaden.....	36			
11.2.1 Bergstaden – det historiske sentrum.....	36			
11.2.2 Hagalandskapet rundt bergstaden.....	39			

14.4.4	Landsverneplan for Bane-Nor	58	18.8	Kommunene og fylkeskommunene.....	73
14.4.5	Forskrift for skip som er vernet eller fredet	58	18.9	Presse/media	73
15.	Forvaltningsorganene	59	18.10	Destinasjon Røros	73
15.1	Departementene	59	18.11	Destinasjon Femund-Engerdal.....	74
15.1.1	Klima- og miljødepartementet	59	18.12	Store kulturarrangement.....	74
15.1.2	Kommunal- og moderniserings- departement	59	19.	Økonomiske virkemidler.....	75
15.1.3	Olje- og energidepartementet	59	19.1	Riksantikvaren	75
15.1.4	Samferdselsdepartementet	59	19.2	Miljødirektoraret.....	75
15.1.5	Kulturdepartementet	59	19.3	Landbruksdirektoratet	76
15.1.6	Nærings- og fiskeridepartementet ..	60	19.4	Fylkeskommunene	76
15.1.7	Landbruks og matdepartementet....	60	19.5	Kommunene.....	76
15.1.8	Sametinget.....	60	19.6	Kulturminnefondet.....	77
15.2	Direktoratene	60	19.7	Den norske UNESCO-kommisjonen	77
15.2.1	Riksantikvaren	60	19.8	Stiftelser	77
15.2.2	Miljødirektoratet	61	20.	Nasjonale og internasjonale nettverk og organisasjoner	78
15.2.3	Norges vassdrags- og energi- direktorat.....	61	20.1	Norges verdensarv	78
15.2.4	Landbruksdirektoratet	61	20.2	Nordisk verdensarvforening	78
15.2.5	Vegdirektoratet.....	62	20.3	World Heritage Cities.....	78
15.3	Statlige selskaper, foretak kommisjoner og styrer	62	20.4	ICOMOS.....	79
15.3.1	Statskog AS.....	62	20.5	IUCN	79
15.3.2	Statsbygg.....	62	20.6	ICCROM.....	79
15.3.3	Den norske UNESCO-kommisjonen ..	62	21.	Overvåking og rapportering	80
15.3.4	Nasjonalpark- og områdestyrene for de store verneområdene	62	21.1	Periodisk rapportering til UNESCO	80
15.4	Regionale myndigheter.....	63	21.2	Nasjonale miljømål	80
15.4.1	Fylkesmannen	63	21.3	Årlig rapportering for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen	80
15.4.2	Fylkeskommunene	63	22.	Tiltaksplan for 2019–2023.....	81
15.5	Kommunene.....	63	2.	Tiltak for bevaring, styrking og forvaltning av de fremragende universelle verdiene	82
15.5.1	Verdensarvrådet for Røros bergstad og Circumferensen	64	3.	Tiltak for bevaring og juridisk sikring av de fremragende universelle verdiene	83
15.5.2	Faggruppa for verdensarvrådet	64	4.	Tiltak for bevaring og styrking av de oppsluttende verdiene	83
15.5.3	Verdensarvkoordinator for Røros bergstad og Circumferensen	64	5.	Tiltak for kunnskap, kompetansebygging, forskning og dokumentasjon	84
16.	Eiere av kulturminner og kulturmiljøer	65	6.	Tiltak for informasjon og formidling.....	85
16.1.1	Private eiere	65	7.	Tiltak for besøkshåndtering.....	86
16.1.2	Statsbygg.....	65	8.	Tiltak for verdiskaping og næringsutvikling	86
16.1.3	Stiftelsen Rørosmuseet.....	65	23.	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	87
16.1.4	Fortidsminneforeningen	65	23.1	Administrative konsekvenser	87
16.1.5	Kommunene.....	65	23.2	Økonomiske konsekvenser.....	87
16.1.6	Statskog.....	65	24.	Trykte vedlegg.....	88
16.1.7	Bane Nor	66	Vedlegg I:	Intensjonserklæring for Røros bergstad og Circumferensen	89
16.1.8	Ren Røros.....	66	Vedlegg II:	Oversikt immateriell kulturarv (utrykt) ..	89
17.	Dokumentasjon, kunnskapsutvikling, utdanning og forskning	66	Vedlegg III:	Oversikt tema, attributter, signifikante objekter, oppsluttende verdier (utrykt) ..	89
17.1	Dokumentasjons- og utviklingsarbeid	66	Vedlegg IV:	Risiko og sårbarhetsanalyse.....	91
17.2	Røros Kobberverks arkiv	67	Vedlegg V:	Tabell over indikatorer.....	98
17.3	Forskning	67	Vedlegg VI:	Kart	102
18.	Formidling og kompetanseheving.....	68	Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen	102	
18.1	Rørosmuseet	68	Bergstaden med gruve- og kulturlandskapene...	103	
18.1.1	Rørosmuseet/Verdensarvsenteret	68	Bergstaden med antikvarisk spesialområde	104	
18.1.2	Rørosmuseet/Bygningsvernsenteret ..	69	Landbrukets kulturlandskap rundt bergstaden ..	105	
18.1.3	Besøkssenter Femundsmarka nasjonalpark	70	Femundshytta.....	105	
18.1.4	Informasjonssenter om bærekraftig ressursforvaltning, Dokortjønna, Røros.....	70	Nordgruvfeltet m/Ratvolden og Falkberget	106	
18.2	Musea i Nord-Østerdalen/ANNO Museum ..	71	Storwartz, Olavsgruva med områdefredning	107	
18.3	Blokkodden Villmarksmuseum/Trysil- Engerdal museum/ANNO Museum	71	Rauhåmmåren/Lossius gruve.....	107	
18.4	Ålen museum og Petran Museum i Holtålen ..	71	Vinterleden	108	
18.5	Falkberget/Ratvolden	71	Narjordet og Oddentunet	109	
18.6	Lag og foreninger	72	Eidet og Dragås smeltehytter.....	110	
18.7	Bedrifter.....	73	Tømmerrenner og buer mellom Femunden og Feragen.....	111	
			Kuråsfossen kraftstasjon.....	112	
			25.	Litteraturliste.....	113

Stigersbrakka og stallen
på Øvre Storwartz

1. Formål med forvaltningsplanen

Formålet med forvaltningsplanen er å beskytte de fremragende universelle verdiene (OUV) som er definert i nominasjonsgrunnlaget for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen. Områdets verdensarvverdier skal sikres for framtiden samtidig som det legges til rette for en bærekraftig utvikling i lokalsamfunnene og regionen, både miljømessig, sosialt og økonomisk.

Planen er forankret i beskrivelse og kart til innskrivingen av Røros bergstad og Circumferensen på verdensarvlista i 2010, (Miljøverndepartementet 2009), UNESCOs krav til forvaltningsplaner for verdensarvsteder nedfelt i «De operasjonelle retningslinjene for implementering av verdensarvkonvensjonen» (UNESCO 2017) og den norske verdensarvpolitikken nedfelt i Stortingsmelding 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste».

Planen er veiledende for forvaltningsorganene og får virkning gjennom at områder og anlegg med høye verdensarvverdier innarbeides i juridiske plandokument etter plan- og bygningsloven, og ved at målsettinger og tiltak med økonomiske konsekvenser tas inn i kommunenes, fylkeskommunenes og statlige etaters budsjetter og programmer.

Forvaltningsplanen gir en oversikt over;

- innholdet i og begrunnelsen for verdensarvstatusen
- konkretisering av verdensarvverdiene og deres tilstand
- hva som kan true verdensarvverdiene
- de juridiske og tematiske planer som finnes og som berører verdensarven
- hvilke tiltak som gjennomføres for å holde verdensarvverdiene ved like og utvikle dem
- hvordan kunnskap om verdensarven framskaffes, dokumenteres og formidles
- hvordan verdensarven er grunnlag for miljømessig, sosial og økonomisk utvikling av lokalsamfunnene
- hvordan det samarbeides nasjonalt og internasjonalt for å styrke verdensarven i global sammenheng
- hvordan verdensarvverdiene overvåkes

Forvaltningsplanen viser også hvordan verdensarven er et viktig grunnlag for samfunns- og næringsutvikling i Circumferenskommunene. Et 100-talls arbeidsplasser er direkte knyttet til kulturminneforvaltningen. Regionens attraktivitet som reiselivsmål er basert på kulturopplevelser og kulturminnene i verdensarven. Næringsmiddelindustri og annen industri profilerer og markedsfører sine produkter knyttet opp mot verdensarvverdiene. Det ligger et stort potensial i videreutvikling og skaping av nye arbeidsplasser knyttet til verdensarven.

2. Bakgrunn

Bergstaden Røros ble innskrevet på verdensarvlista i 1980. Verdensarven omfattet den unike trehusbebyggelsen og Malmplassen med Smelthytta og Slagghaugene. Arbeidet med en utvidelse av verdensarven startet på 1990-tallet og pågikk fram til 2009 da søknaden om utvidelsen av verdensarvområdet ble oversendt UNESCO. Den 31. juli 2010 ble Røros bergstad og Circumferensen innskrevet på verdensarvlista. Forut for innskrivingen hadde nasjonale, regionale og lokale norske myndigheter forberedt søknaden i en ti-årsperiode, og søknaden var godt bearbeidet og inneholdt en beskrivende del, en kartdel, en fotodel og en forvaltningsplan.

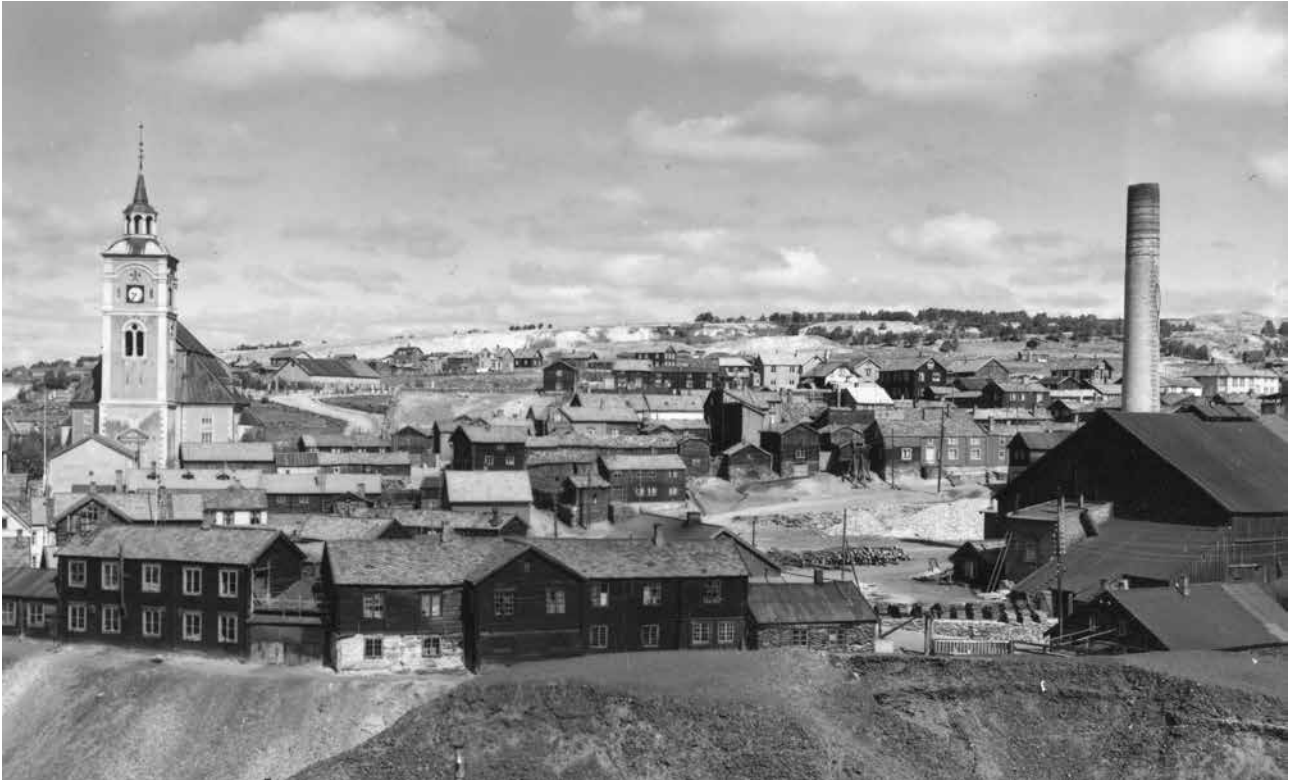
* Regionplan for Røros bergstad og Circumferensen

- Viktige milepæler i verdensarvarbeidet siden innskrivingen har vært;
- 2010; Restaureringen av Røros kirke avsluttet
 - 2011; Etableringen av verdensarvrådet for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen
 - 2012; Regionplan for Røros bergstad og Circumferensen vedtas
 - 2012; Åpning for utvidelse av Uthusprosjektet til å omfatte hele Circumferensen
 - 2014; Fredningen av Statens eiendommer på Malmplassen og Storwartz og Olavsgruva
 - 2015; Røros kommunes vedtak av samfunnsdelen til kommuneplanen
 - 2017; Autorisasjonen av Rørosmuseet som verdensarvsenter
 - 2018; Statsbyggs overtakelse av Statens eiendommer etter Røros Kobberverk
 - 2019; 3. gangs sertifisering av Røros som bærekraftig reisemål

Gjennomføringen av tiltakene har alle styrket verdensarven og verdensarvarbeidet. Arbeidet med en regionplan for Røros bergstad og Circumferensen startet opp i forbindelse med innskrivingen av Røros bergstad og Circumferensen på verdensarvlista. Regionplanen med sine handlingsprogram har vært det samlede dokumentet for verdensarvforvaltningen fram til dags dato. Gjeldende handlingsprogram for regionplanen strekker seg fram til 2021.

I handlingsprogrammet til 1. generasjonsplanen ble det foreslått følgende tiltak:

Tiltak foreslått i Handlingsprogrammet 2008-2011	Gjennomført pr. 2019
a) Å opprette et verdensarvråd	X
b) Å lage en regional plan for verdensarven etter plan- og bygningsloven	X *
c) Å lage informasjonsmateriell til innbyggerne	(?)
d) Å inkorporere verdensarven i planprosesser etter plan og bygningsloven	X
e) Å igangsette et forprosjekt for et verdensarvsenter	X
f) Å utvide Uthusprosjektet til å omfatte hele Circumferensen	X
g) Å fortsette med utdanning av håndverkere	X
h) Å fortsette restaureringsarbeidet på Røroskirka	X
f) Å fortsette med istandsettingsarbeidet på statens bygningsmasse	X
g) Å etablere et skoleprosjekt med tema verdensarv	X
h) Å fortsette kartleggingen av stier og veier	X
i) Å starte arbeidet med en 2. generasjons forvaltningsplan	X
j) Å etablere et rapporteringssystem for ivaretagelsen av verdensarven	(periodisk rapport i 2013)
k) Å innen 2015 få verdensarven inn som et sertifisert «Bærekraftig reisemål»	X

Bergstaden Røros.
Kurantgården i forgrunnen.
Kilde: Rørosmuseet,
digitaltmuseum.no

3. Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv (UNESCO 1972)

Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv bygger på ideen om at det finnes verdier som menneskeheten sammen må verne, over landegrenser, over faggrenser, over religiøse grenser og over generasjonsgrenser. 193 av verdens 200 stater har ratifisert konvensjonen.

Konvensjonens viktigste verktøy er listen over verdens kultur- og naturarv, som pr. 2019 inneholder 1121 lokaliteter fordelt over hele verden.

Norge ratifiserte verdensarvkonvensjonen i 1977, og har gjennom ratifikasjonen blant annet forpliktet seg til å;

- identifisere verdensarv på eget territorium
- verne og bevare verdensarven
- formidle verdensarven ved hjelp av utdanningsprogrammer og informasjon
- samarbeide internasjonalt ved å bistå stater som har behov for teknisk eller økonomisk hjelp

Norge har helt siden ratifikasjonen hatt et høyt ambisjonsnivå for gjennomføringen av forpliktelsene som følger av konvensjonen, og i flere stortingsmeldinger gjentatt at verdensarvområdene skal være fyrtårn for beste praksis innenfor natur- og kulturminneforvaltning.

Denne høye ambisjonen ligger også til grunn for alle forvaltningsnivåers arbeid med verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

UNESCO har utarbeidet et sett med retningslinjer, "De operasjonelle retningslinjene for implementering av verdensarvkonvensjonen", som er organisasjonens råd og forventninger til hvordan statspartene og underliggende organer skal forvalte sin verdensarv.

3.1 Andre internasjonale konvensjoner

Konvensjoner er folkerettslig bindende avtaler mellom land eller internasjonale organisasjoner. De er viktige redskap i arbeidet med å sikre verdens natur- og kulturarv. Konvensjonene på kulturminneområdet forplikter statsparten til å ta vare på nasjonale kulturminner, f.eks. gjennom vern, restriksjoner på handel eller i krigssituasjoner. Klima- og miljødepartementet er myndigheten som følger opp konvensjonene på kulturminneområdet.

- Den europeiske landskapskonvensjonen (Europarådet 2000)
- Konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven (UNESCO 2003)
- Annen protokoll til Haagkonvensjonen av 1954 om beskyttelse av kulturminner i krig (UNESCO 1999)
- Faro-konvensjonen (Rammekonvensjon om kulturminnenes rolle i samfunnet; Europarådet 2005)
- Granada-konvensjonen (vern av Europas faste kulturminner; Europarådet 1985)
- Europarådets konvensjon om vern av den arkeologiske kulturarven (Europarådet 1992)

Også andre konvensjoner har betydning for verdensarven;

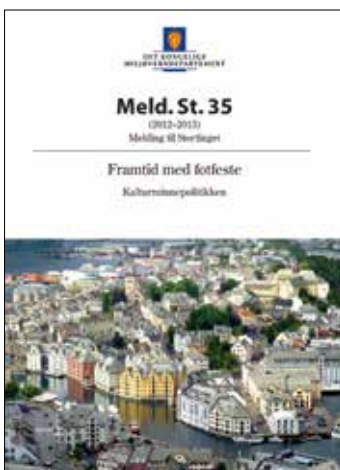
- Menneskerettighetskonvensjonen (FN 1950)
- ILO-konvensjonen om urbefolkninger (FN 1957/1989)
- Konvensjonen om biologisk mangfold (FN 1992)
- Klimakonvensjonen (FN 1992)
- Konvensjonen for å sikre tradisjonskunnskap (UNESCO 2003)

4. Den nasjonale verdensarvpolitikken

I Stortingsmelding 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste – kulturminnepolitikken», vedtok Stortinget en nasjonal verdensarvpolitikk. Verdensarvpolitikken beskriver hvordan verdensarvarbeidet er organisert på nasjonalt nivå, og er inndelt i følgende tema;

4.1 Organisering, aktører og samarbeid

Verdensarvpolitikken er en del av Norges samlede miljøpolitikk som Klima- og miljødepartementet har ansvaret for å samordne. Departementets underliggende etater, Riksantikvaren og Miljødirektoratet, er de viktigste utøvende statsetatene i verdensarvarbeidet, og det er innenfor budsjettpostene til Riksantikvaren og Miljødirektoratet at staten bevilger penger til å ivareta verdensarvstedene.

Framtid med fotfeste
– kulturminnepolitikken.

Ivaretagelse av verdensarverdiene er et sektorovergripende ansvar, og i alt 10 departementer har sektoransvar for gjennomføringen av verdensarvpolitikken. Det er nedsatt et interdepartementalt statssekretærutvalg som skal ivareta det tverrdepartementale ansvaret.

Fylkeskommunene, kommunene og verdensarvrådene er andre viktige aktører i gjennomføringen av verdensarvpolitikken.

4.2 Lovverket og forvaltningsplanen

Verdensarv er en status som er høyt anerkjent internasjonalt gjennom verdensarvkonvensjonen. I nasjonal, juridisk sammenheng er verdensarven beskyttet gjennom de retningslinjer som gis i planer i medhold av plan- og bygningsloven og vern etter særlover som kulturminneloven og naturmangfoldloven. I UNESCOs «Operasjonelle retningslinjer for implementering av verdensarvkonvensjonen» slås det fast at alle verdensarvsteder skal ha et fungerende forvaltningssystem (management system). En viktig basis for forvaltningssystemet for verdensarven er *forvaltningsplanen*.

4.3 Overvåking og rapportering av status i verdensarven

Implisitt i forvaltningsplanen ligger et system med indikatorer for å «måle» hvordan verdensarverdiene ivaretas. Riksantikvaren og Miljødirektoratet har utviklet et forslag til hvilke indikatorer som kan brukes. (Vedlegg V)

Et sett av indikatorer for overvåking av verdensarven Røros bergstad og Circumferensen omtales i kap. 21.

Etter initiativ fra UNESCOs verdensarvsenter i Paris foretas det en periodisk rapportering over status for verdensarvstedene fra staten til UNESCO. Siste periodiske rapportering fra verdensarven Røros bergstad og Circumferensen ble foretatt i 2013.

4.4 Formidling og kompetanse

Som part i verdensarvkonvensjonen er Norge forpliktet til å gi allmennheten informasjon om arbeidet med verdensarven internasjonalt og nasjonalt, og om farer som truer kultur- og naturarven. De viktigste aktørene i denne formidlingen er Riksantikvaren, Miljødirektoratet, verdensarvsentrene, verdensarvkommunene og fylkeskommunene.

4.5 Verdensarvsenter

Alle de norske verdensarvstedene skal ha et verdensarvsenter; som er en kunnskaps- og formidlingsinstitusjon der lokalbefolkning og besøkende kan hente kunnskap om både egen verdensarv og verdensarven internasjonalt. Rørosmuseet/MiST ble autorisert som verdensarvsenter for Røros bergstad og Circumferensen i juni 2017. Autorisasjonen gjelder ut 2022.

4.6 Verdensarvkoordinator

Alle verdensarvstedene skal ha en verdensarvkoordinator som skal være bindeledd mellom forvaltningsnivåene, de ideelle organisasjonene, formidlingsinstitusjonene og eiere og brukere innenfor verdensarvområdet. Koordinator er sekretær for verdensarvrådet, og har også som oppgave å varsle forvaltningsnivåene dersom verdensarverdiene er i fare.

5. Andre nasjonale føringer

5.1 Stortingsmeldinger

I St.meld. nr. 26 (2006-2007) «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand» fastslår regjeringen at verdensarvområdene skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innenfor natur- og kulturminneforvaltning. Siden er dette gjentatt i to stortingsmeldinger om kulturminnepolitikken, sist i St. meld.16 (2019-2020) "nye mål i kulturmiljøpolitikken". Denne praksisen skal være godt kjent og skape forbilder for kommuner og lokalsamfunn over hele landet.

I St. meld.19 (2016-2017) «Opplev Norge-unikt og eventyrlig» (Reiselivsmeldingen) følges dette opp med formuleringen «Bærekraftig utvikling av reiselivet i disse attraktive og verdifulle områdene fordrer målrettet innsats. Det norske ambisjonsnivået for å gjennomføre forpliktelsene som følger av konvensjonen er høyt. De norske verdensarvområdene skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innenfor natur- og kulturminneforvaltning. Med sine unike kvaliteter er det forventet at verdensarvstedene skal håndtere turisme etter beste praksis internasjonalt, og være gode eksempler for andre natur- og kulturbaserte destinasjoner.»

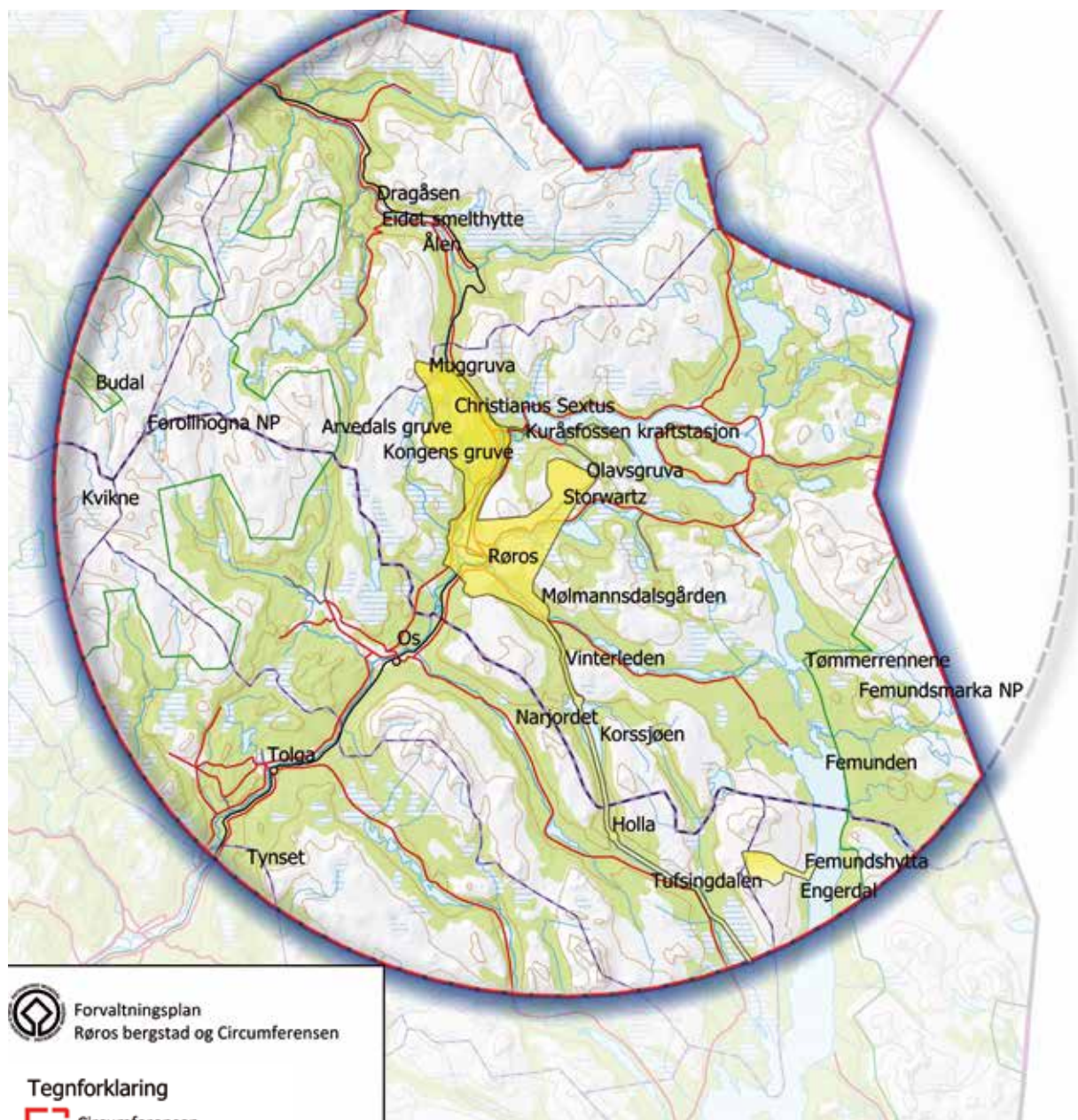
5.2 Riksantikvarens bystrategi 2017-2020

Riksantikvaren har utarbeidet en bystrategi som er førende for kulturminnemyndighetens håndtering av utvikling i norske byer. For historiske bymiljø av nasjonal betydning som Røros bergstad, gir strategien føringer for hvordan ny bebyggelse skal underordne seg eksisterende bygningsmasse og byplaner slik at det kulturhistoriske særpreget bevares.

I enhetlige, homogene områder skal kontrasterende uttrykk som ikke viderefører kulturmiljøets kvaliteter, unngås.

*Kjerkgata på Røros, ca 1944.
Kilde: Rørosmuseet,
digitaltmuseum.no*

6. Beskrivelse av Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen

Verdensarvområdene er på ca 145 km² og består av bergstaden med jordbrukslandskapene rundt, gruveområdene på Storwartz-Olavsgruva - og Nordgruvfeltet, Vintertransportruta fra Røros til Tufsingdalen, og smelthytta på Femundshytta. Det er sporene i landskapet og bygninger og anlegg etter Røros Kobberværk som er grunnlaget for statusen som verdensarv. Circumferensen er buffersone og utgjør totalt et areal på ca. 5000 kvadratkilometer. Kommunene Røros, Holtålen og Midtre Gauldal i Trøndelag og kommunene Os, Tolga, Engerdal og Tynset i Innlandet berøres av Circumferensen, men det er bare Holtålen, Røros, Os og Engerdal som inngår i verdensarvområdet.

Bergstaden Røros

Bergstaden (se kart side 103 og 104)

Røros bergstad med sin trehusbebyggelse og byplan er kjernen i verdensarven. Gatene med bygårdene, kirka (Bergstadens Ziir), Malmplassen og Slagghaugene er sterke elementer i helheten.

Før Røros Kobberverk ble etablert i 1644 var det kun Aasengården som var lokalisert der bergstaden ligger i dag. Etter at den første smelthytta ble etablert i 1646 vokste byen raskt fram rundt denne. Gårdene ble bygd som fjellgårder med innbygde tun, og samlet rundt de to hovedgatene, Kjerkgata og Bergmannsgata etter den byplanen som fremdeles er byens hovedstruktur. I den øvre delen av byen ligger Malmplassen rundt Smelthytta som i dag er museum og verdensarvsenter. Røroskirka, Bergstadens Ziir, som sto ferdig i 1784, er byens dominerende bygg, og har 1600 sitteplasser. Direktør Peder Hiort var pådriver for byggingen av nykirka som avløste gammelkirka i tre som ble bygd ca. 1650.

Området på Flanderborg på østsida av Hitterelva var den første utvidelsen av byen, og vokste fram litt mindre planlagt. Opp mot Slagghaugene ligger Sleggveien, som huset de minst bemidlede av innbyggerne i bergstaden.

Bergstaden har brent to ganger, 1678 og 1679. Begge gangene påtømt av svenske tropper. Siden har byen unngått store branner, og beholdt bygårdsstrukturen og gatemønsteret.

En rekke hus er fredet etter kulturminneloven, noen både innvendig og utvendig. De første fredningene i bergstaden ble gjennomført i 1923. Da ble Aasengården, Per-stuggu, Per-Amundsagården og den såkalte Solbergrekka øverst i Kjerkgata fredet. En ny runde med fredninger fant sted i 1940. Da ble blant annet Direktørgården (dagens rådhus), Beholdtgården, Proviantskrivergården, Rasmusgården og Bergskrivergården fredet. Sangerhuset ble fredet i 1983 og Apotekergården i 1984. Den siste fredningen som er gjort i Røros, er Finnegården, som ble fredet i 2018.

Gårdene i bergstaden består av både våningshus og uthus. Ofte er uthusene de eldste og minst endrede. Tidlig på 1990-tallet ble det registrert over 400 uthus i bergstaden, og i 1995 ble Uthusprosjektet startet opp for å ta vare på denne viktige bygningsarven. I dag er svært mange av uthusene i bergstaden istandsatt, og noen har også fått ny bruk. I de siste årene er det gjennomført byarkeologiske undersøkelser i grunnen i bergstaden. Dette har gitt funn som utfyller historien om byen og samfunnet.

Malmplassen og Slagghaugene med Smelthytta og tilhørende bygningsmasse ligger i den øvre delen av bergstaden. Hele dette området med bygningsmassen ble fredet etter kulturminneloven i 2014, og eies siden 2018 av Statsbygg. Områdene forvaltes i nært samarbeid med Rørosmuseet/MiST og Trøndelag fylkeskommune. Smelthytta brant siste gang ned i 1975, men er gjenoppbygd og ble åpnet som museum i 1988.

Jordbrukets kulturlandskap rundt bergstaden (se kart side 105)

Jordbrukslandskapet rundt bergstaden framstår fremdeles mye likt det landskapet som omga byen i flere hundre år mens kobberverket var i full drift. Å kunne dyrke jorda, ha storfe på beite gjennom sommermånedene og høste gras til vinterfôr var en betingelse for befolkningens mattilgang i bergverkssamfunnet. Slik hadde innbyggerne et delt næringsgrunnlag, bergverket og jordbruket. Dette gjaldt både de mere velsituerte, og også arbeidere som bodde under mere karrige forhold utenom bergstaden, på såkalte bergsrom; en liten plass de hadde fått tildelt av verket med noen få mål dyrkajord til forproduksjon. Landskapet er delt opp i mindre teiger, ofte med en påstående høyløe.

Småsetran sør-øst for bergstaden er det best bevarte området, og er siden 1989 regulert som natur- og kulturvernområde gjennom en statlig reguleringsplan. Samtidig startet «Småsetranprogrammet» hvor Riksantikvaren avsatte betydelige midler til istandsetting av hus, løer, jordvei og steingjerder i området. Mange høyløer og andre hus er istandsatt og i god stand, og jorda er i god hevd og drives under hensyn til den historiske arronderingen av teigene. På slutten av 1990-tallet ble det etablert 2 gårdsbruk i området. I dag driver disse det aller meste av jorda.

På nordsida av Hittersjøen strekker hagalandskapet seg parallelt med sjøen fra Sjøbakken og opp til Stikkilen og Djupsjøen. I Stikkildalen på sør-sida av Stikkilen ligger setervollene Rasmusvollen og Stikkildalseter, hvor både landskap og seterhus har store verdier for fortellingen om rørossamfunnets

Fra Småsetran

overlevelse under karrige klimatiske forhold.

Innovert mot Hådalen strekker Østerhagaområdet seg ut fra Hagan og mot Djupdalshagan og jordene på gårdene Påsken og Pinsti, hvor noen av løene istandsatt. Nord og øst for Femundsveien og Skistugguveien ligger også et fint kulturlandskap med seterhus og åkerlapper. Mot nordvest er landbruksområdene på Kvitsandhagan i intensiv drift. Også her preges området av løene. Landskapet på denne siden av byen preges av Kvitsanden, en monumental sand- og grusås (esker), og friluftsområdet rundt Doktortjønnen.

Gruvelandskapene (se kart side 106 og 107)

Kobbermalmen ble i all hovedsak hentet fra de store gruveområdene på Storwartz og Olavsgruva, og fra Nordgruvfeltet med Kongens gruve, Arvedals gruve, Christianus Sextus gruve og Muggruva som de dominerende. Gruveområdene er den delen av verdensarven som er minst berørt av nyere tids tekniske inngrep. Et unntak er områdene rundt oppredningsanlegget på Kongens. På 1970-tallet ble bygningene her brent ned, og på 1990-tallet ble det gjennomført tildekking av gråbergvelter og slamdammen for å redusere avrenningen av tungmetaller til Orva og Glomma.

Storwartz og Olavsgruveområdet ble fredet etter kulturminneloven i 2014. Her finnes en stor bygningsmasse som krever løpende vedlikehold. Området med bygninger, gruveåpninger, gråbergvelter, veier, slamdammer, vassrenner, taubane og taubaneinstallasjoner forteller historien om 300 års gruve drift på en fremragende måte. Fra Storwartz og Olavsgruva går det både gruveveier og taubanetrase ned til Smelthytta på Malmplassen.

På østsida av Djupsjøen ligger Rauhåmmåren med Lossiusgruva. Dette er den første gruva som ble åpnet i Rørosområdet, med mutingsbrev på forekomsten utstedt 28. august 1644.

Nordgruvfeltet ligger nordvest for Glomma, og strekker seg på begge sider av Orvsjøen og nordover til Muggruva. Kongens gruve og Arvedals gruve er mektige spor i terrenget, sammen med Christianus Sextus gruve på nordsiden av Orvsjøen. Nordgruvfeltet inneholder både vassrenner, hjulgraver, spor etter taubaner og den 7-8 km. lange Arvedalslinja, traseen etter jernbanen fra Kongens gruver ned til Rugeldalen.

Taubanestasjonen på Olavsgruva

Vinterleden.
Foto: Svein Arild Johnsgård

Vinterleden *(se kart side 108)*

Det var en enorm transport av tømmer, kull, forrådsvarer, kopper og malm innenfor og utenfor Circumferensen. Vinterstid foregikk transporten med hest og slede etter vassdrag og sjøer, dalstrøk og frosne myrer. Transportruta mellom Røros og Tufsingdalen i Os kommune, er hovedsakelig en vinterled som bl.a. passerer Korsjøgårdene og Holla. Det er relativt få tekniske inngrep langs leden, og leden er representativ for de andre transportrutene som fantes. Vinterleden er en del av leden mellom Røros og Falun. Denne leden og flere andre leder er i dag i bruk før Rørosmartnan. Til sammen er det over 90 hesteeekvipasjer som har kjørt fra forskjellige utgangspunkt som kommer inn på Malmplassen ved åpningen av Rørosmartnan den nest siste tirsdagen i februar.

Korssjøgårdene

Femundshytta
Foto: Ole Jørgen Kjellmark

Femundshytta (se kart side 105)

Femundshytta ligger på vestsida av Femunden, i Engerdal kommune. Femundshytta var i perioden 1739-1822 smeltehytte til Røros Kobberverk. Her var det 11 gårdsbruk i den mest aktive perioden. I dag er det ett gårdsbruk på Femundshytta. Verdensarverdiene ligger i slagghaugene, industrilandskapet, vassdragsanleggene, tuftene etter tidligere bebyggelse, kulturlandskapet og kontinuiteten i bosetting representert ved dagens gårdsbebyggelse og aktiviteter. «Lekbyen» er en miniatyr av bergstaden bygd i stein av barn gjennom flere generasjoner.

Kulturminnene og det storslåtte landskapet med Femunden, karrig skog og fjell gir rom for refleksjon over samfunn og arbeid i smeltehytteperioden.

Circumferensen (se kart side 102)

Circumferensen er arealet innenfor en sirkel med radius på 4 gamle norske mil (ca.45 km) med sentrum i funngruva på Øvre Stortvartz. Innenfor denne sirkelen fikk Røros Kobberverk i 1646 privilegier fra kong Christian IV i København. Det betydde at Kobberverket fikk retten til utvinning av alle malmforekomster i området, retten til all skog og retten til utbyggingen av vannfall og fossefall i området. Dessuten hadde de som bodde innafor området arbeidsplikt for Kobberverket.

I verdensarvsammenheng har Circumferensen status som buffersone for verdensarvområdet, det vil si at den skal fungere som en ekstra «beskyttelse» for å ta vare på verdensarverdiene.

Innenfor Circumferensen finnes det en rekke bygninger, anlegg og kulturlandskap som styrker fortellingen om Røros Kobberverk. Disse kalles for oppsluttende verdier, og har høy verdi i verdensarvsammenheng. Eksempler på slike oppsluttende verdier er Dragåsen og Eidet smeltehytte i Holtålen, Gata og Hytteplassen i Tolga, Oddentunet og bygda Narjordet i Os,

Oddentunet i Os.
Foto: Amund Spangen

Eidet Smelthytte i Ålen

Feragsbygda med Feragen smeltehytte, tømmerrennene mellom Femunden og Feragen i Røros, Fredriks IVs gruve og Gruvåsen i Dalsbygda, Hiortengan i Galåen, gårdene Nordvika og Svartvika ved henholdsvis Femunden og Feragen, setrene Øya, Fjølburøsta og Ljøsnåvollen i Røros, stasjonsbygningene langs Rørosbanen, ferdasgårdene langs lasskjører-rutene, gruveområdene på Kjøli og Killingdal i Holtålen m.fl.

I Feragsfjella, Rauhåmmåren og Klettan ble i 1820-åra de største forekomstene av krommalm i Norge funnet. I løpet av vel hundre år ble de største uttakene av slik malm tatt ut i disse fjellene av flere private aktører i tillegg til Røros kobberverk.

Store deler av Circumferensen er samisk kulturlandskap og reinbeiteområde, og det finnes en rekke historiske spor etter denne kulturen og virksomheten. Anlegg for skilling, merking og slakting i dagens reindrift ligger også i Circumferensen.

Innenfor Circumferensen finnes store områder med stort naturmangfold. De viktigste områdene er enten nasjonalparker, som Femundsmarka og Forollhogna, naturreservater eller landskapsvernområder. Det finnes også historiske hageanlegg, som Hiort-Engan i Galåen, som har stor interesse som en del av fortellingen om samfunnsforholdene i kobberverkstida.

Det største landskapsvernområdet er Skardsfjella og Hyllingsdalen i Røros og Tydal kommuner. Landskapsvernområdet i Vangrøftdalen og Kjurrudalen i Os kommune er nasjonalt utvalgt kulturlandskap, hvor både landskap og bygninger har høye verneverdier.

Alle disse områdene har i større eller mindre grad spor etter aktiviteter direkte eller indirekte utløst av Kobberverkets ressursbehov for malm, skog og vasskraft og menneskenes utnyttning av naturressurser til landbruksproduksjon, jakt, fangst og fiske.

7. Innskrivingen av verdensarven Røros bergstad og Circumferensen

Bergstaden Røros ble innskrevet på verdensarvlista i 1980. Bakgrunnen for innskrivingen i 1980 var knyttet til trehusbebyggelsen i sentrum, byplanen og framveksten av et gruvesamfunn mer enn 600 meter over havet. På slutten av 1980-tallet modnet oppfatningen blant fagfolk og forvaltningsmiljøer om at det ville være riktig å utvide verdensarven til å omfatte gruveområdene, jordbrukslandskapene rundt bergstaden og en eller flere smeltehytter innenfor Circumferensen. Det enorme logistikksystemet som muliggjorde både gruvedrift og aktiviteten ved smeltehyttene gjennom transport av trekull, mat, utstyr, m.m. var også avgjørende å få med.

Gjennom en prosess som startet med ICOMOS evaluering av verdensarven Røros bergstad i 1993 og senere i 1998, ble verdensarven Røros bergstad utvidet til «verdensarven Røros bergstad og Circumferensen» på verdensarvkomiteens møte i Brasilia i juli 2010. Som en del av prosessen fram mot utvidelsen, ble det utarbeidet en «Intensjonserklæring for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen» som de 5 kommunene, de 2 fylkeskommunene og Riksantikvaren sluttet seg til. (vedlegg 1).

Alle verdensarvsteder har sine spesielle verdier som er umistelige for menneskeheten, de "fremragende universelle verdiene". For verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er disse beskrevet under;

7.1 De fremragende universelle verdiene

«Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen omfatter en unik gruveby, grunnlagt i 1646, i sin helhet bygd i tre, og omgitt av et kulturlandskap som på et enestående og nesten komplett vis viser hvordan gruvedriften, transport og folks liv måtte tilpasse seg de krevende naturforholdene – høyt og avsidesliggende på fjellet i et kaldt klima, med marginale vekstvilkår for skog og jordbruk. På dette grunnlaget vokste det fram en unik kultur, som delvis er borte, men arven etter den er godt bevart.

De enestående universelle verdiene er knyttet til:

- Røros bergstad, som allerede er innskrevet på verdensarvlista
- kulturlandskapet formet av byjordbruket med beiteområdene rundt byen og seterområdene i utmarka i nærheten av byen
- industrilandskapet med sporene etter alle fasene i gruvevirksomheten
- kulturlandskapet med sporene etter transportsystemer som gamle veier, transportruter og taubaner
- den første kraftstasjonen

De enestående universelle verdiene blir styrket og supplert av kulturlandskapene i buffersonen som viser de samme elementene, og på den måten forklarer betydningen av gruvedriften og aktivitetene knyttet til denne for hele Rørosregionen.

Inkludert er også;

- grender og bebyggelse i tilknytning til gruver og smeltehytter
- transportsystemene som var nødvendig for tømmerfløtinga
- det samiske kulturlandskapet

Summen av enkeltelementene viser et nesten komplett bilde av hvordan byen og gruvevirksomheten fungerte, og vil bli ivaretatt gjennom forvaltningen av bergstaden Røros og Circumferensen.

7.2 Innskrivingskriteriene

Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er inntatt på verdensarvlista fordi området oppfyller 3 av verdensarvkonvensjonens 10 kriterier for å bli verdensarv; Kriteriene er;

iii) et unikt eller eksepsjonelt vitnesbyrd om en kulturtradisjon eller en sivilisasjon som fortsatt lever, eller har forsvunnet.

Fra innskrivingsdokumentet; «Fra kopperforekomsten ble funnet i fjellet ved Røros i 1644 og til Røros Kobberverk gikk konkurs i 1977, utviklet det seg en unik bergverkskultur i dette fjerntliggende og tynt befolkede området med tysk gruveteknologi som basis, og med en kombinasjon av tyskere, dansker, svensker og nordmenn som arbeidskraft. I dag er det ingen gruvedrift her, men bergstaden, sporene etter gruvedrifta, smeltehyttene, transportveiene til lands og bruken av vassdragene er unike vitnesbyrd om hvordan samfunnet tilpasset kombinasjonen av teknologi og tilpasningen til naturforholdene og beliggenheten slik at kopperforekomsten kunne utvinnes»

iv) et fremragende eksempel på en type bygning, et arkitektonisk eller teknologisk miljø eller et landskap som illustrerer en eller flere faser i menneskets historie.

Fra innskrivingsdokumentet; «Bergstaden med sin byplan, og de tilknyttede industri- og jordbrukslandskapene med sin kombinasjon av bergverksdrift og jordbruk i et landsbymiljø, viser på en eksepsjonell måte hvordan folk tilpasset seg til de ekstreme klima- og naturforholdene de levde under, og hvordan de utnyttet naturressursene for å lage seg husrom og produsere mat, samtidig som de bidro til landets utvikling og økonomi. Teknologien og planløsningene viser hvordan folk tilpasset bygningene til kombinasjonen bergverksdrift og landbruk og til de ekstreme klimatiske forholdene.»

v) et fremragende eksempel på en tradisjonell bosetting eller tradisjonell bruk av land eller sjø, som er representativ for en eller flere kulturer, særlig dersom den er truet som følge av ugjenkallelige endringer.

Fra innskrivingsdokumentet; «Røros bergstad og Circumferensen som helhet er et fremragende eksempel tradisjonell bosetting og arealbruk. Aktivitetene i området har foregått sammenhengende og i gjensidig avhengighet av hverandre. Aktiviteten har skapt et kulturlandskap som gir et unikt bilde av hvordan gruvene og gruvebyen fungerte sammen, og hvor sårbart dette samfunnet og systemet kunne være i ugjestmilde omgivelser og hardt klima».

7.3 Erklæring om autentisitet og integritet

«Erklæringen om autentisitet og integritet» la verdensarvkomiteen vekt på at området inneholder fremragende universelle verdier (Outstanding Universal Values) knyttet til de tydelige og autentiske fysiske sporene fra bergverksvirksomheten, i bygningsmasse og byplan i bergstaden, kulturlandskapene rundt bergstaden og dokumentasjonen på samfunnets utvikling som finnes i arkivene etter Røros kobberverk.

I Operational Guidelines (pkt. 82) beskrives tema som legges til grunn for vurderingen av et områdes autentisitet til blant annet å omfatte;

- form og design
- materialer og substans
- bruk og funksjon
- tradisjoner, teknikker og forvaltningssystem
- beliggenhet og omgivelser
- språk og andre former for immateriell kulturarv
- ånd og følelse
- andre indre og ytre faktorer

Fra Muggruva – den nordligste forekomsten i Nordgruvfeltet.

7.3.1 Erklæring om integritet

Det nominerte området inneholder alle elementer som trengs for å formidle området fremragende universelle verdi, og bevaringstilstanden på de mest relevante delene er meget god eller god. Gruvelandskapet er relik, men det har skjedd så godt som ingen endringer eller inngrep etter stengingen av kobberverket.

7.3.2 Erklæring om autenticitet

Områdets autenticitet kommer til uttrykk i så godt som alle dets aspekter og særtrekk. Alle levningene bærer troverdig vitnesbyrd om stedets historie og utvikling. Dette forsterkes av det rikholdige arkivet som dokumenterer kobberverkets historie.

7.3.3 Krav til bevaring og forvaltning

Det viktigste juridiske grunnlaget til hjelp i bevaringen og forvaltningen av Røros bergstad finnes i kulturminneloven (1978) og plan- og bygningsloven (1985). Rammen for forvaltning av Røros bergstad og Circumferensen er uttrykt i en intensjonserklæring (vedlegg 1) som er undertegnet av kommunene, fylkeskommunene, Riksantikvaren og Sametinget. Ved tiltak som kan påvirke verdensarvverdiene negativt, skal det gjennomføres en konsekvensanalyse for verdensarv (KUVA) i henhold til de operasjonelle retningslinjene for forvaltning av verdensarven.

Grunnlaget for forvaltningen hviler på eksisterende norsk lovgivning, gjeldende virkemidler for offentlig planlegging, de offentlige og private instansene som er ansvarlig for området og kildene til finansiering av kulturminnevern, jordbruksaktivitet i områdene, produksjons- og markedsføringsaktiviteter basert på natur- og kulturarv, samt bærekraftige reiselivsaktiviteter. Rammen for forvaltningen inneholder et handlingsprogram for 2008-2011 som angir både kortsiktige og langsiktige tiltak.

7.3.4 Verdensarvkomiteens anbefalinger

I innskrivingsdokumentet har verdensarvkomiteen gitt anbefalinger om at statsparten;

- Holder komiteen orientert om arbeidet med styrking av vernet av Femundshytta
- Sørger for at arbeidet med regionplanen for Røros bergstad og Circumferensen overholdes
- Fortsetter arbeidet med de tiltak som er igangsatt for å opprettholde og bevare det industrielle og historiske jordbrukslandskapet, særlig områdene nær bergstaden, herunder garanterer kontroll med byggetillatelse
- Overvåker utvikling av reiselivsindustrien
- Utvider risikovurdering til å gjelde hele utvidelsen av området
- Innhenter og formidler informasjon om gruveforurensningene og om videre tiltak for å redusere forurensningen
- Sikrer vern av et større område rundt Vinterleden med henblikk på forskning og eventuelt utvidet vern
- Utvikler tiltak for rask reaksjon i tilfelle branner i ubebygde områder
- Holder komiteen orientert om evt. utvidelse av flyplassen ihht. de operasjonelle retningslinjene § 172 i tilfelle planene realiseres.

Forurensning ved Storwartz

8. Om de immaterielle verdensarvverdiene i Røros bergstad og Circumferensen

De materielle verdensarvverdiene eksisterer ikke i et vakuum uavhengig av naturgrunnlag, mennesker og samfunnsutvikling. Bak kulturmiljøer og kulturpåvirkede landskap ligger det menneskelig kunnskap og handling. Det er derfor umulig å skille kulturmiljøer fra disse. Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen består av både immaterielle og materielle kulturuttrykk. Den immaterielle kulturarven knyttet til verdensarven kan defineres slik:

«Den immaterielle kulturarven knyttet til verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er kunnskap, prosesser og praksis som bygger opp under verdensarvverdiene».

Enkelte kulturuttrykk er kun immaterielle og eksisterer uten å manifestere seg materielt. Det gjelder språk, musikk, sang, tro, myter, dans og fortellertradisjoner. Et materielt uttrykk kan imidlertid ikke bli til uten at det ligger immaterielle verdier til grunn. For eksempel vil en gruve eller en bygning aldri komme i stand uten kunnskap, erfaring og praksis som en arbeider må inneha for å skape det materielle.

I rapporten «Immateriell kulturarv knyttet til verdensarven Røros bergstad og Circumferensen» (Rørosmuseet 2019) er det gjort en gjennomgang av de uttrykkene for immateriell kulturarv som kjennetegner verdensarven. Tilpasningen til områdets harde klima og naturforhold, mattradisjoner, folkedans og musikk, handverk og byggeskikk, dialekter og navnebruk, drakttradisjoner, reindrift og samiske kulturuttrykk og håndverk, religion og overtro, litteratur og fortellertradisjon, og organisasjonsliv er sentrale immaterielle verdier innenfor hele Circumferensen. Rørosmartnan favner mange av de ovennevnte immaterielle verdiene, og er i seg selv en immateriell verdi. I vedlegg II (uttrykt) er det gitt en oversikt over de immaterielle verdiene innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen (vedlegget kan lastes ned på verdensarvradet.no/dokumenter/). I kapitlene 8.1-8.5 beskrives noen av de immaterielle verdiene spesielt.

8.1 Lasskjørertradisjonen

Sterkt knyttet til Rørosmartnan er lasskjørertradisjonen, hvor mat, trekull og allehånde handelsvarer ble transportert med hest eller okse og slede til

Gate i Røros (1903) av Harald Solberg. Foto: Nasjonalgalleriet.

og fra bergstaden vinterstid. Denne transporten hadde enorme dimensjoner, men forsvant etter hvert som jernbane, buss og bil overtok transporten. På 1980-tallet ble lasskjøringa tatt opp igjen som en historisk og kulturell aktivitet, og i dag ankommer et 90-talls hesteekvipasjer til åpningen av Rørosmartnan hvert år. Disse kommer fra både fra Norge og Sverige, og følger så langt mulig de historiske ledene som ble benyttet gjennom flere hundre år. I rapporten «Vinterveier i Circumferensen» (Svendsen 2019) beskriver Sigurd Svendsen vinterledene og aktivitetene rundt disse.

8.2 Samiske tradisjonsuttrykk

Den samiske kulturarven har en lang historie i området, og ble påvirket av både ressursbruk og «styring» fra Kobberverkets side, samtidig som et nytt marked for kjøtt, skinn og håndverksvarer ble etablert. Fortielsen av den samiske historien har ført til at samenes plass er lite påaktet i fortellingen om Røros Kobberverk. Det er derfor spesielt viktig at denne historien, som i stor grad kommer immaterielt til uttrykk, løftes fram i dokumentasjonsarbeid og kunnskapsproduksjon om Røros bergstad og Circumferensen.

8.3. Folkemusikken

Folkemusikken i regionen beskrives i kilder som går tilbake til andre halvdel 1700-tallet, men musikken og dansen var en del av folks livsutfoldelse også tidligere. Hele Circumferensen kan sees på som et folkemusikalsk fellesområde. Selv om lokale variasjoner finnes, er det grunn til å mene at musikken og dansen i regionen er varianter av samme opphav. Polen står sterkt som kulturuttrykk innafor musikken og dansen i Røros-området. Folkemusikere, spellmannslag og folkedanslag er viktige kilder for både å ta vare på og formidle denne immaterielle verdien.

8.4. Kunnskap om tradisjonshåndverk

Den bygde kulturarven er den viktigste delen av verdensarvområdet. Uten kunnskaper og ferdigheter i tradisjonell byggeskikk og håndverk, vil det ikke være mulig å bevare denne for framtida. I dag er Røros-området et av landets viktigste baser for kunnskapsbygging i tradisjonelt håndverk. Bygningsvernssenteret på Rørosmuseet og Uthusprosjektet er de viktigste arenaene for både kunnskapsutvikling og bruk av denne kunnskapen i bevaringsarbeidet i regionen.

8.5. Tradisjonsjordbruket

Kunnskap om jordbruksdrift under karrige vekstvilkår og hardt klima, var helt nødvendig for at bergverksamfunnet kunne fungere gjennom århundrene. I tillegg til å kunne dyrke jorda og høste fra utmarka, var også både storfe - røroskua- og småfe godt tilpasset forholdene. Fremdeles finnes det hele eller deler av besetninger med Rørosku i området, og seterbruk og utmarksbeite er viktige elementer i landbruket i deler av Circumferensen. Både i nåtid, i et framtidsperspektiv og i historisk formidlingsammenheng er dette svært viktige landbruksproduksjonsmetoder å hegne om.

8.6. Johan Falkbergets forfatterskap

Johan Falkberget (1879-1967) har i en rekke av sine bøker skildret samfunnsforholdene og arbeidet i gruvene i verdensarvområdet. Forfatterskapet bidrar i sterk grad til folks kjennskap til bergstaden og verdensområdet som helhet. Han jobbet selv i gruvene som gutt, var både journalist og redaktør, og i en periode i 1930-årene var også stortingsmann for Arbeiderpartiet. Som voksen vendte han tilbake til Rugeldalen og Ratvolden og bodde der.

9. Visjon, mål og strategier

I dette kapitlet formuleres det en overordnet visjon for verdensarven i et 10-20-årsperspektiv, som brytes ned på temavise målsettinger. Delmålene har et kortere tidsperspektiv.

Riksantikvarens forslag til indikatorsett (vedlegg V) for verdensarven vil være et viktig hjelpemiddel i vurdering av måloppnåelsen.

9.1 Visjon for verdensarven i 2030

I 2030 er verdensarven Røros bergstad og Circumferensen et svært godt eksempel på hvordan de fremragende universelle verdiene innenfor et verdensarvområde kan sikres og styrkes, samtidig med at lokalsamfunnene utvikler seg på en miljømessig, sosial og økonomisk bærekraftig måte i tråd med FNs bærekraftsmål. Den sør- samiske kulturens plass i verdensarven er konkretisert og stadfestet. Det er etablert et stort antall arbeidsplasser med utgangspunkt i verdensarven, og folketallet innenfor Circumferensen er økende. Beboerundersøkelser viser at verdensarvstatusen og de miljø- og kulturkvaliteter som er knyttet til denne er et av de viktigste kriteriene for at folk flytter til området. Kunnskap om verdensarven skaper forståelse for historien, forankring i nåtiden og forventning om fremtiden, og underbygger innbyggernes forståelse av verdensarvens plass i det globale fellesskapet.

Begrepsforklaring

Attributt;

Et geografisk avgrenset areal innenfor verdensarvområdet som inneholder beslektede elementer av stor verdi for verdensarven; eks. Småsetran

Signifikant objekt;

Enkeltelement med stor verdi for verdensarven; f.eks. Slagghaugene

Oppsluttende verdi;

Område eller enkeltelement utenfor verdensarvområdet som er viktig for forståelsen av verdensarven, f.eks. Oddentunet

Buffersone;

Område som omgir verdensarvområdet, som gir verdensarvområdet en ekstra beskyttelse. Circumferensen er buffersone i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

9.2 Mål for bevaring og styrking av de fremragende universelle verdiene (OUV)

- Verdensarvområdets autenticitet og integritet er sikret og styrket, og attributtene og de signifikante objektene er tatt vare på og i bruk.
- Eierne av signifikante objekter og oppsluttende verdier arbeider godt sammen med forvaltningen for å styrke verdensarvverdiene.
- Forvaltningsnivåene for verdensarven har god kompetanse og kapasitet
- Lokale og tilreisende håndverkere har god kompetanse på istandsetting av kulturminner.
- Verdensarvkommunene har en samlet strategi for å ta vare på verdensarvverdiene.

Strategi; Hvordan få det til?

Verdensarvrådet og verdensarvsenteret er pådrivere for dialog og kompetansebygging blant innbyggerne og aktørene i verdensarvforvaltningen.

9.3 Mål for bevaring og juridisk sikring av de fremragende universelle verdiene (OUV)

- Alle attributter og signifikante objekter har god juridisk sikring.
- Alle forvaltningsnivåer har en felles oppfatning av hva som kan true verdensarvverdiene slik de er definert i forvaltningsplanen.

Strategi; Hvordan få det til?

Føringene i forvaltningsplanen og regionplan for Røros bergstad og Circumferensen hensyntas i planlegging etter plan- og bygningsloven.

9.4 Mål for bevaring og styrking av de oppsluttende verdensarvverdiene

- De oppsluttende verdensarvverdiene innenfor buffersonen er hensyntatt i kommunale planer.
- De viktigste oppsluttende verdiene prioriteres i tildelinger av midler fra statlig og fylkeskommunalt nivå.

Strategi; Hvordan få det til?

Verdensarvrådet og forvaltningsmyndighetene prioriterer de oppsluttende verdiene i planperioden, både økonomisk og i plansammenheng.

9.5 Mål for kunnskap, kompetansebygging, forskning og dokumentasjon

- Kunnskapen om verdensarven Røros bergstad og Circumferensen hos innbyggerne i kommunene i verdensarven er høy.
- Politikere og forvaltning har god kunnskap om verdensarven, og hvilke farer som kan true denne.
- Det er etablert gode undervisningsprogrammer om verdensarven på alle utdanningsnivåer.
- Det internasjonale samarbeidet med andre verdensarvsteder og organisasjonene innenfor verdensarvbeid er styrket.
- Det er gjennomført en planmessig styrking av dokumentasjon, kunnskapsutvikling og forskning i samhandling mellom lokale, regionale og nasjonale aktører med utgangspunkt i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

Strategi; Hvordan få det til?

Verdensarvsenteret og museene i Circumferense og forvaltningsmyndighetene samarbeider om å sikre økonomiske ressurser til kunnskapsoppbygging og forskning om verdensarven.

Raudbrakka og verkstedbrakka i Bjørgåsen, Holtålen

9.6 Mål for informasjon og formidling

- Formidlingen av verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er faglig korrekt og interessant og lett tilgjengelig for lokalbefolkning, tilreisende til verdensarvområdet og interesserte nasjonalt og internasjonalt.
- Verdensarvsenteret og museene har høy kvalitet på utstillinger og annen informasjon om verdensarven, og er tilstede og har aktivitet i alle verdensarvkommunene.
- De miljømessige konsekvensene av bergverksdrifta som forurensing og avskoging, brukes i formidlingsinstitusjonenes bevisgjøring av lokalbefolkning og besøkende om vår tids klima, - naturmangfold-, og miljøgiftsutfordringer.

Strategi; Hvordan få det til?

Verdensarvrådet, verdensarvsenteret og museene i Circumferensen samarbeider om finansiering og utvikling av verdensarvinformasjon.

9.7 Mål for besøkshåndtering

- Det er utviklet et godt samarbeide mellom destinasjonsselskap, reiselivsbedrifter, verdensarvsenter og forvaltning for å gi gode opplevelser til tilreisende og beskytte verdensarverdiene mot slitasje.
- Det gjøres et systematisk arbeid for å gi de besøkende gode og attraktive opplevelser også utenfor bergstaden, slik at verdiskapingen kommer næringslivet i hele Circumferensen til gode.

*Tømmerrenna mellom
Femunden og Feragen*

RØROS
mat fra Røros-traktene

®

*Helmjølke fra Rørosmeieriet
og egg fra Galåvolden Gård er
en god kombinasjon!
Foto: Thomas Rasmus Skaug*

Strategi; Hvordan få det til?

Verdensarvrådet og destinasjonsselskapene utformer en felles besøksstrategi.

9.8 Mål for verdiskaping og næringsutvikling

- Verdensarverdiene er det viktigste grunnlaget for verdiskapingen innenfor reiseliv, handel, lokalmat og kulturbaserte næringer i Circumferensen. Disse næringene profilerer seg med verdensarven og bruker verdensarven på en bærekraftig måte.
- Verdensarvstatusen gir en stor merverdi innenfor primærnæringene jordbruk, skogbruk og reindrift og innenfor industri og tjenesteytende næringer.
- Rørosregionen har styrket sin nasjonale betydning som kompetansesentrum for kulturminnevern og antikvarisk istandsetteingsarbeid. Det er etablert nye kompetansearbeidsplasser innenfor forskning og utvikling og formidling. Håndverkmiljøet innenfor tradisjonshåndverk i regionen er sterkt og utvidet både antallsmessig og faglig.

Strategi; Hvordan få det til?

Verdensarvrådet, næringslivet og verdensarvsenteret samarbeider om produktutvikling, kompetansebygging og markedsføring med basis i verdensarverdiene.

*Pledd og puter fra Røros.
Foto: Røros tweed*

*Flotasjonen Nedre
Storwartz*

10. Tilstandsbeskrivelse for verdensarvverdiene

I forvaltningssammenheng er det helt avgjørende å følge med utviklingen i og omkring de verdiene som lå til grunn for innskrivingen på verdensarvlista. Da det ikke finnes noen utgangstatus for tilstanden for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen, er tilstandsbeskrivelsen i dette kapitlet basert på befaringer og utviklingstrekk iaktatt i perioden fra innskrivingsåret i 2010 fram til i dag (2019.)

Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er svært sammensatt og omfattende. For å kategorisere og lette tilstandsbeskrivelsen, deler forvaltningsplanen verdensarvverdiene inn i temaene;

- Bysamfunn og tettsted
- Jordbrukslandskap
- Gruvelandskap
- Smeltehytter
- Transport
- Kraft og energi

Innenfor hvert tema er det valgt ut helhetlige områder som kalles «attributter» (se Begrepsforklaring side 24) f.eks. bergstaden, Narjordet og Storwartzområdet. Innenfor attributtene er det igjen valgt ut «signifikante objekter» (se Begrepsforklaring side 24), f.eks. Røroskirka i bergstaden, Oddentunet i Narjordet og Stigerstuggu på Storwartz.

Attributtene og de signifikante verdiene er landskap og kulturminner av nasjonal og internasjonal verdi, og som er spesifikt nevnt i nominasjonsdokumentene for Røros bergstad og Circumferensen fra Norge til UNESCO i 2010. Vedlegg III er en oversiktstabell over tema, attributter, signifikante objekter og oppsluttende verdier i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen (vedlegget kan lastes ned på verdensarvradet.no/dokumenter/).

Innenfor Circumferensen, men utenfor verdensarvområdet, ligger det flere steder og lokaliteter/objekter som har oppsluttende verdi for verdensarven. Det betyr at de er knyttet til Røros Kobberverks historie, og er med og utfyller fortellingen om kobberverket, og dermed viktig for verdensarven. Disse stedene og objektene er også kategorisert i vedlegg III.

Tabellene nedenfor i dette kapitlet gir en oversikt over tilstand og status på overordnet nivå for de enkelte temaene og attributtene innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

Bergstaden representerer en utfordring i forvaltningsplanen, da en tilstandsbeskrivelse av hvert enkelt anlegg/hus i bergstaden er en svært stor og omfattende oppgave. I forbindelse med utarbeidningen av reguleringsplan for Røros sentrum, ble det gjort en kartlegging av hus i hele bergstaden med spesiell vekt på endringshistorien til husene. Denne kartleggingen er en del av grunnlaget for forvaltningsplanens vurdering av tilstanden for hele bergstaden.

For Femundshytta og Vinterleden fra Røros til Tufsingdalen er tilstandsbeskrivelsen basert på befaringer sommeren 2018. Det samme gjelder jordbrukslandskapene rundt bergstaden og gruveområdene innenfor verdensarven.

I kolonnen *tilstand* er det en kort beskrivelse, og i kolonnen *tendens* er det angitt om utviklingen i forhold til verdensarvverdiene er positiv, stabil eller negativ med innskrivingstidspunktet i 2010 som utgangspunkt. Den detaljerte tabellen i vedlegg III vil sammen med bruken av indikatorene være et av forvaltningens arbeidsredskap for å følge utviklingen i verdensarvverdiene over tid.

10.1 Tema; Bysamfunn og tettsted (se kart side 104)

Kjerkgata på Røros

Malmplassen i Tolga

Sted	Kategori	Type vern	Tilstandsbeskrivelse	Tendens
Bergstaden – det historiske sentrum	Atributt	PBL 12 Reguleringsplaner og fredninger etter kulturminneloven.	Bergstaden er kjernen i verdensarven, med verdensarvstatus siden 1980. Det arbeides kontinuerlig med å ta vare på de verdiene i den historiske bykjernen. Utfordringene er mange, i de seneste ti-årene også knyttet til klimændringer. Tomtegrenser og byplanstruktur er intakt. Våningshus og forretningsgårder endres gradvis, og det er avgjørende å få tatt vare på verneverdige elementer som eldre dører, vinduer, porter, og andre bygningsdeler. Uthusprosjektet som har pågått siden 1995, har medført en betydelig bedring av tilstanden for uthusene, som er den mest verneverdige delen av bygningsmassen i bergstaden. Reguleringsplanen som ble vedtatt i 2019 sikrer at verdensarvverdiene forvaltes på en god måte.	Stabil
Gata i Tolga	Oppsluttende verdi	PBL § 12 Reguleringsplan, hensynsone kulturminner	Verdensarvverdien er i hovedsak knyttet til smeltehytteområdet og gatestrukturen. Det har ikke vært vesentlige endringer på bygningssida siden innskrivingen i 2010. Noen bygninger i gatene, kirka og det omfattende systemet av tørrmurer er viktige elementer i helheten. Landskapsbildet rundt Gata og hytteplassen er kraftig endret av hoppanlegget i Hamran.	Svakt negativ
Orvos	Attributt	PBL § 11 LNF-område	Hovedsakelig landbruksbebyggelse ordnet i gate/tunmønstre. Få endringer det siste 10-året.	Stabil
Feragen	Oppsluttende verdi	PBL §11, LNF-område	Verdensarvverdien knyttet til hytteplassen med slagghaugene, samt eldre bygninger på noen gårdstun. Gjengroing rundt slagghaugene. Ny, moderne driftsbygning endrer landskapet.	Svakt negativ

10.2 Tema; Jordbrukets kulturlandskap (se kart s. 104)

Østerhagan og Småsetran sett fra Langegga

Sted	Kategori	Type vern	Beskrivelse	Tendens
Småsetran, Røros	Attributt	PBL 12 Reguleringsplan	Istandsetting av løer, opparbeiding av jordvei og skjøtsel av landskapet har ført til en svært positiv endring siden innskrivingen.	Positiv
Østerhagan, Kvitsandhagaen, Stormoen, Djupdalshagaen, Røros	Attributt	PBL 12 Kommunedelplan	Uthusprosjektet har medført istandsetting av en rekke løer, og jorda drives som på innskrivings-tidspunktet	Positiv
Sundet-Rørosgård, Røros	Attributt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Sentrale bygninger i Sundbakken forfaller. Deler av landbruksjorda er i drift. Litjtrøa i Sundbakken ble fredet etter kulturminneloven i 2018.	Negativ
Stikkildalssetran, Skåkåsvollan, Mølmannsdalen, Røros	Signifikante objekter	Kommuneplanens arealdel, LNF, kulturmiljø	Landbruksarealene drives, og bygningsmassen holdes i hevd. Siden innskrivingen er Rasmusvollen i Stikkildalen istandsatt.	Positiv
Narjordet, Os	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF-N	Landbruksjorda er i ordinær drift. Mye bygningsmasse med stort istandsetningsbehov. Flere istandsetningsprosjekt er i gang eller på trappene.	Stabil/ svakt negativt
Oddentunet, Os	Oppsluttende verdi	Fredet etter kulturminneloven	Stort istandsetningsbehov. Løpende restaureringsarbeider. Stort behov for lokaler for utstilling og formidling og med serverings- og toalettmuligheter. Forprosjekt for publikumsbygg ferdig og over i finansieringsfase.	Stabil/ svakt negativ
Femundshytta, landbrukseiendommen, Engerdal	Signifikant objekt	Kommuneplan, båndleggingsområde	Jordveien i drift. Godt vedlikeholdt bygningsmasse. Ingen vesentlig endring siden innskrivingen.	Stabilt
Falkberget-Ratvolden, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Hovedhuset på Ratvolden er istandsatt etter innskrivingen. Det er løpende vedlikeholdsbehov på øvrig bebyggelse.	Stabilt
Feragen grend, Røros	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF på deler av området	Aktiv jordbruksbygd. Flere eldre bygninger i varierende stand, med vedlikeholdsbehov. Sakte gjengroing av slagghauger rundt hytteplassen.	Stabil/ svakt negativ
Åsvollen, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Seterhusene er istandsatt bl.a. gjennom Uthusprosjektet. Jordveien i drift.	Positiv
Setrene på Øya og Ljøsnåvollen, Røros	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF	Bebyggelse er i god stand, og det er gjort større istandsettinger i perioden etter innskrivinga. Jordveien drives aktivt.	Positiv
Seter på Fjølburøsta, Røros	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF	Bebyggelsen svekkes gradvis p.g.a manglende vedlikehold og lite bruk.	Negativ
Svartvika - gården, Røros	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF	Stort vedlikeholdsbehov på bygninger	Svakt negativ
Nordvika - gården, Røros	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF	Det er drevet kontinuerlig istandsetting og vedlikehold siden innskrivingen. Jordveien holdes i hevd.	Positiv
Vangrøftdalen/ Kjurudalen, Os	Oppsluttende verdi	PBL, LNF-område og landskapsvern etter naturmangfoldloven	Seterlandskap som er i drift med mange eldre bygninger, utmarkslåttområder, ferdselsveier m.m. Utvalgt kulturlandskap.	Stabilt

10.3 Tema; Gruvelandskap *(se kart side 105-107)*

Taubanestasjonen
Christianus Sextus

Sted	Kategori	Vern	Beskrivelse	Tendens
Øvre Storwartz, Røros	Attributt	Kulturminnelovens § 22a	Kritisk for stigerboligen p.g.a. ras. Ellers få endringer på bygninger siden innskrivingen, men vedlikeholdsbehov og gjengroing.	Negativ
Nedre Storwartz, Røros	Attributt	Kulturminnelovens § 22a	Mye gjort på mannskapsbrakka og flotasjonen. Flere bygninger med istandsettings- og vedlikeholdsbehov.	Stabilt
Olavsgruveområdet, Røros	Attributt	Kulturminnelovens §22a	Løpende vedlikeholdsbehov, men i god stand.	Stabilt
Taubanen fra Olavsgruva til Nedre Storwartz og taubanetra-seen videre til Malmplassen. Røros	Signifikant objekt	Kulturminnelovens §22a og kommuneplanens arealdel, LNF	Istandsettingsbehov. Arbeid under utførelse.	Stabilt
Gruveveien fra Øvre Storwartz til bergstaden, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Kraftig regn de siste årene har vasket ut deler av veien betraktelig. Stort vedlikeholdsbehov.	Negativ
Kongens- og Arvedals gruver, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Ingen endringer siden innskrivingen	Stabilt
Christianus Sextus, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Taubanestasjonen svekkes gradvis.	Negativ
Muggruva, Holtålen	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Smia i god stand.	Stabilt
Rauhåmmåren-Lossiusgruva, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Ingen endringer siden innskrivingen	Stabilt
Kromgruvfeltet, Røros	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF-område	Ingen endringer siden innskrivingen	Stabilt
Fredrik IVs gruve, Os	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF-område	Gjengroingen skyter fart. Behov for skjøtsel. Skjøtsels- og formidlingsprosjekt igangsatt.	Negativ
Killingdal-Bjørgåsen, Holtålen	Oppsluttende verdi	Kommuneplanens arealdel, LNF-område	Anlegget på Killingdal intakt. Raudbrakka i Bjørgåsen har stort istandsettings- og vedlikeholdsbehov.	Negativ

10.4 Tema; Smeltehytter *(se kart side 104 og 110)*

Eidet smeltehytte

Femundshytta
Foto: Ole Jørgen Kjellmark

Sted	Kategori	Type vern	Beskrivelse	Tendens
Røros hytteplass, Røros	Attributt	Kulturminnelovens §22a	Malmplassområdet med hus, Slagghaugene, Kurantgården, dammene i Hitterelva, røsteplassen og røykskadehagan har et løpende vedlikeholdsbehov som ivaretas på en god måte.	Positiv
Eidet -Dragås smeltehytter, Holtålen	Oppsluttende verdi	Eidet ligger som «bevaring kulturmiljø» i kommuneplanens arealdel, men Dragås er LNF-område.	Både Eidet og Dragåsområdet fikk et betydelig løft i 2017 og 2018 med sikring av ruinene på Eidet med tak, og rydding og skilting begge steder.	Positiv
Femundshytta -smeltehytteområdet og gårdstuftene. Engerdal	Attributt	Kommuneplanens arealdel, båndleggingsområde	Gjengroing på deler av smeltehytteområdet, og i «tuftområdet».	Stabilt-svakt negativ
Tolga hytteplass, Tolga	Oppsluttende verdi	PBL 12, Reguleringsplan	Hytteplassen er delvis skjult av bebyggelse, men er godt markert i sentrum med skulptur, murer og informasjonssenter. Det er planer for opprydding i skilting.	Positiv
Ormhaugen	Signifikant objekt	PBL, LNF-område	Området er lett identifiserbart og slagg dekker et relativt stort areal. Gjengroing i kantene.	Negativ

10.5 Tema; Transport (se kart side 108 og 111)

Sted/område	Kategori	Vern	Beskrivelse	Tendens
Vinterleden Røros-Tufsingdalen, Røros, Os	Attributt	Hensynssone kultur- miljø i kommunepla- nens arealdel Røros, LNF-område i kommu- neplanens arealdel Os	Få endringer siden innskrivingen, men stein- brudd ved Siksjøen og noe hyttebygging. Vedlikeholdsbehov på bygninger på Korssjø- en og Holla.	Stabilt – svakt negativ
Arvedalslinja, Røros	Signifikant objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF-område	Gjengroing, men i god stand og mye brukt til friluftaktiviteter. Skjøtselsbehov	Stabilt
Rørosbanen m/bygninger	Signifikant objekt	Glåmos stasjon fredet etter kulturminneloven §22a Røros stasjon i hensyn- ssone i reguleringsplan	Røros stasjon istandsatt og det er gjort til- stands vurdering av Glåmos stasjon.	Stabilt
Taubanetraseene fra Sextus til Kongens, fra Muggruva – Rugeldalen og fra Storwartz til Røros	Signifikante objekt	Kommuneplanens arealdel, LNF	Traseene gror sakte igjen. Skjøtselsbehov.	Negativ
Tømmerrennene mellom Femunden og Feragen , Røros	Oppsluttende verdi	Landskapsvern, natur- mangfoldlovens §36	I dårlig stand. Raskt økende vedlikeholds- behov.	Negativ
Buer i Langtjønnvass- draget, Røros	Oppsluttende verdi	Landskapsvern, naturmangfoldlovens §36 og kulturminne- lovens § 22a	Fredet etter kulturminneloven § 22a i 2017. Løpende vedlikeholdsbehov	Stabilt

10.6 Tema; Kraft og energi *(se kart side 112)*

Sted	Kategori	Vern	Beskrivelse	Tendens
Kuråsfossen kraftstasjon med rørgater, inntaksdam og vannrenne, Røros	Signifikant objekt	Kommunedelplan Glåmos	Vedlikeholdsbehov. Gjengroing rundt kraftstasjonsbygningen.	Negativ
Djupsjødammen, Stikkildammen og Hittersjødammen i Hitterdalsvassdraget, Røros	Signifikante objekt	Kommuneplan, LNF	Økende vedlikeholdsbehov, men fremdeles godt fungerende	Negativ
Trekullproduksjon/Kullmiler, Circumferensen	Attributter og oppsluttende verdier	LNF-områder	Kullmiler finnes i store mengder både innafor verdensarvområdet og i Circumferensen.	Stabilt-svakt negativt

Rørosskifer – en mangelvare i framtida?

11. Utfordringer og påvirkningsfaktorer på verdensarvverdiene

Røros bergstad og Circumferensen omfatter totalt ca. 5000 km². Innenfor området er det betydelig næringsaktivitet som landbruk, kraftproduksjon, industri, handel og reiseliv. Den menneskelige aktiviteten påvirker verdensarvverdiene både positivt og negativt, og både på kort og lang sikt. Manglende menneskelig aktivitet kan også ha en negativ påvirkning på verdensarvverdiene, for eksempel ved at landskap gror igjen og ved at hus og anlegg forfaller.

Naturens prosesser, gjennom flom, vind og nedbør foregår kontinuerlig og gir hele tiden utfordringer. Klimaendringene forventes å gi et både varmere, våtere og villere klima og enkeltværsituasjoner.

11.1 Trusler mot bygninger og anlegg

11.1.1 Klimarelaterte trusler

Klimaendringene har allerede pågått over mange år. Det er blitt fuktigere, og vintrene har blitt mindre stabile også innenfor verdensarvområdet. Dette påvirker i særlig grad trehusbebyggelsen i bergstaden, hvor ising i overgangen mellom tak og veggpaneler er blitt mere vanlig, noe som reduserer treverkets bestandighet, gir hyppigere råteskader og fører til lekkasjer. Resultatet blir behov for reparasjon og utskifting av originalt treverk, tak og mur. Flommer både sommer og vinter, isgang og kraftige regnskyll representerer også en trussel mot forbygninger i Hitterelva, gatelegemer og fundamentering av hus. Flom og andre ekstremværhendelser kan også medføre ødeleggelse av damkonstruksjoner, utrasinger i gruvelandskapene og ødeleggelse av historiske veifar.

11.1.2 Utskifting av bygningsdeler

Utskifting av eldre bygningsdeler har pågått over lang tid og pågår løpende. Dette endrer gradvis bebyggelsen i verdensarven, og det er helt avgjørende å ta vare på eldre bygninger og bygningsdeler. Vinduer, dører, porter og ikke minst uthus er sentrale elementer i en slik strategi.

Antikvarisk istandsettingsarbeid krever godt egnede og mest mulig origina-

le materialer. I dag ser en at f.eks. tilgangen på «Rørosskifer» til taktekking kan bli en flaskehals. Behovet er stort, og det produseres for tiden ikke ny skifer i regionen.

11.1.3 Nok kompetente håndverkere

Gjennom Uthusprosjektet og bygningsvernsenteret er det etablert et svært godt miljø med håndverkere med antikvarisk kompetanse i regionen. Den høye aktiviteten i istandsettingsarbeidet medfører et økende behov for håndverkere, og nyrekruttering er svært viktig. Pr. i dag er antallet kompetente håndverkere en begrensning for ivaretagelsen av bygninger og anlegg.

11.2 Endret arealbruk i og rundt bergstaden

Lokalsamfunnene innenfor verdensarven er i stadig utvikling. Med utvikling følger ofte behov for å ta i bruk nye arealer til anlegg og bygninger. De fleste verdensarverdiene er knyttet til opprettholdelsen av autentisitet og integritet i bygninger og landskap, og det oppstår tidvis situasjoner hvor det må gjøres avveininger mellom kravet om autentisitet og integritet knyttet til verdensarverdiene, og behovet for ny aktivitet og modernisering.

I det etterfølgende er det gjort en kortfattet beskrivelse av forholdet mellom mulige ønsker om endret arealbruk og verdensarverdier i de viktigste delene av verdensarven. Også fra statlig hold settes det krav om å bygge tett, og gjerne i høyden og det skal bygges gang- og sykkelveier, og det er ønske om å legge nye hyttefelt i gangavstand fra bergstaden. Forholdet mellom å ivareta verdensarverdiene og denne type utfordringer, må avklares i planprosesser etter plan- og bygningsloven. Dette krever planleggingskapasitet, noe som kan være en minimumsfaktor i kommuneadministrasjonene.

11.2.1 Bergstaden – det historiske sentrum *(se kart side 108)*

Bergstaden er et levende bysamfunn med alle elementer som inngår i en by. Dette er også en viktig del av verdensarvkviliteten. Det er tidvis ønske om restaurering og modernisering av eksisterende boliger og forretninger, og behov for areal til trafikk, parkering og nybygg.

Reparert port

Den største endringen for verdensarverdiene i bergstaden siden innskrivingen på verdensarvlista i 1980, er tapet av eldre elementer i bygningsmassen. Paneler, vinduer og dører er eksempler på dette.

Et viktig særpreg er bergstadens profil med en tett og lav bebyggelse. Det er viktig å beholde denne profilen, og ny bebyggelse må harmonere med dagens form og høyder. Opplevelsen av helheten i verdensarven i og rundt bergstaden, er avhengig av god sikt og sammenhengende siktlinjer fra f.eks. Slagghaugene mot Småsetran og omvendt, fra Sjøåfram mot bergstaden, fra kirkegården mot Slagghaugan og Småsetran/Skåkåsen m.fl. Dette er nærmere beskrevet i rapporten "Forarbeid til forvaltningsplan for Røros bergstad og Circumferensen". (Feste Nord-Øst 2018).

Reguleringsplanen for Røros sentrum ivaretar både verdensarverdiene og behovet for utvikling. Dette er formulert slik i planbeskrivelsen;

«Planen skal forsøke å avklare forholdet mellom vern og byutvikling. Dette er hensyn som lett kan oppfattes som motstridende, delvis på grunn av grunnleggende ideologiske forskjeller og teoretisk tilfang. Det er imidlertid ikke nødvendigvis slik at en er nødt til å velge mellom enten vern eller utvikling. Tiden har aldri stått stille på Røros og endringer har skjedd her hele tiden. Utfordringene har vært, og kommer til å være, å identifisere hvilke endringer og tilpasninger som kan være med på å styrke de kulturhistoriske kvalitetene, og hvilke som på sikt kan bidra til å undergrave dem. Premisset er at verneverdiene på Røros er lokalsamfunnets største ressurs. Planens hovedoppgave er å ta vare på denne ressursen, både av hensyn til kulturminneverdiene i seg selv, men også av hensyn til kulturminnene som premisser for videre vekst og utvikling. Sagt på en annen måte; vern er en form for utvikling, men innenfor en nærmere angitt ramme.»

Det meste av sentrum er avsatt til hensynssone – «Bevaring av kulturmiljø» med bestemmelser om ivaretagelse av både det enkelte kulturminne og også kulturmiljø og landskap som helhet. I retningslinjene for hensynsonen beskrives formålet slik;

«Formålet med hensynssone bevaring av kulturmiljø er å bevare den kulturhistorisk verdifulle bebyggelsen, bygningsmiljøet, bystrukturen og landskapet, herunder kulturlandskapet etter kobbervirket og byjordbruket. Området skal blant annet bevares som en

Kvitsandhagan ved
Sundveien skole

Bergstaden sett fra Sjøfram

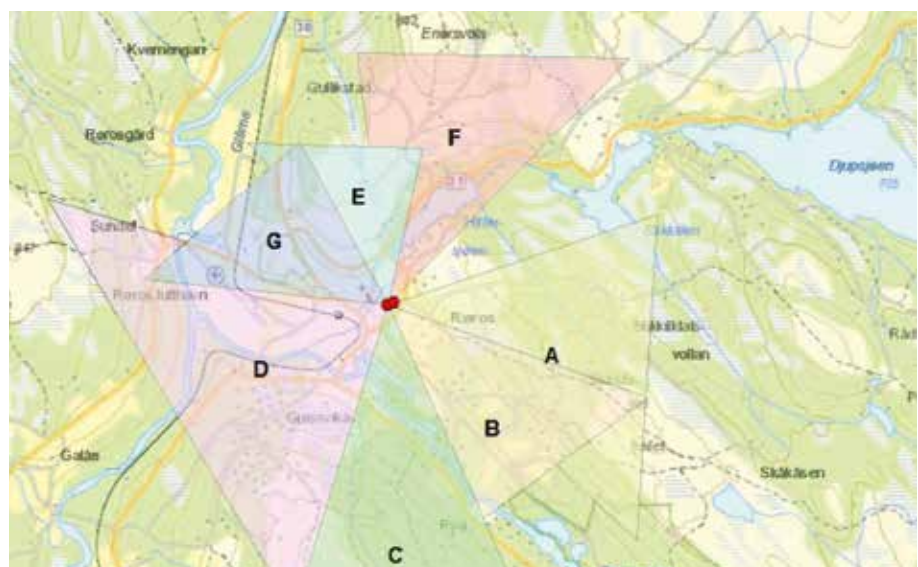
kilde til kunnskap og opplevelser. Dette innebærer at verdifull bebyggelse, konstruksjoner og landskapsformer ikke kan fjernes eller endres. Tiltak kan tillates dersom det ikke går på bekostning av kulturhistoriske og opplevelsesmessige verdier. Innenfor hensynssonen må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som kan forandre området karakter.»

11.2.2 Hagalandskapet rundt bergstaden *(se kart side 104)*

Hagalandskapet med aktiv landbruksdrift og sine karakteristiske løer rammer inn bergstaden på en helt spesiell måte, og vitner om måten folket i bergstaden drev jordbruk på fra starten på Røros kobberverks drift på 1600-tallet og helt fram til i dag.

Det er satt klare grenser for utbygging både på Kvitsandhagan ved skole- ne, for Stormohagan mellom jernbanen og flyplassen og hagane lengre ut på Stormoen. Det samme gjelder på Østerhagan. Småsetran er regulert til natur- og kulturvernformål gjennom statlig reguleringsplan fra 1989, og verdensarverdiene er sikret gjennom denne. Viktig for sammenhengen mellom en byen og hagalandskapet er også hagane langs Hittersjøen fra Sjøbakken og østover langs Fv 31.

Eventuelle nye behov for sentrumsnære arealer til utbyggingsformål, både private og offentlige, kan komme til å sette noen av disse områdene under press på et senere tidspunkt.

Kart som viser synsutsnitt i forskjellige retninger med ståsted på Slagghaugan.

11.3 Utbygging av industri og handel rundt bergstaden

Industriområdene innenfor verdensarvområdet ligger i hovedsak langs Falunveien, Tollef Bredals veg, på Stattene og i Gjøssvika. Ved utvidelsesbehov hos disse bedriftene, vil avveining mellom byggehøyde og siktlinjer stå sentralt. Volum, fargesetteing og form er elementer som må vurderes.

Ved alle nyetableringer eller betydelige endringer av eksisterende bygningsmasse, må hensynet til den visuelle sammenhengen mellom bergstaden og jordbruksområdene og åslandskapet rundt hensyntas, slik at det ikke skapes visuelle barrierer.

11.3.1 Tollef Bredals veg

Området på begge sider av Tollef Bredals veg på sørsida av jernbanen preges i dag av en blanding av industri, transportbedrifter og forretninger. Bebyggelsen er lav og (1-3 etasjer) og bryter ikke siktlinja fra Sjøåfram og inn mot byen. Høyere bygg enn nåværende vil kunne bryte med denne profilen og påvirke opplevelsen av verdensarvverdiene negativt.

11.3.2 Falunveien-Østerhagan

Området har blandet bebyggelse med industri, handel og offentlige formål. Området grenser til Småsetran. Bebyggelsen er lav, 1-2 etasjer og hindrer pr. i dag ikke sikt fra Slagghaugene mot Småsetran, Østerhagan og Hådalene, eller motsatt vei fra Småsetran inn mot Slagghaugene og byen. Nytt bo- og omsorgssenter under bygging vil bli høyere enn eldre bebyggelse, og forandre sikten fra Slagghaugene mot Østerhagan. Endringer i eksisterende bygg eller nybygg som blir høyere enn dagens kan på samme måte påvirke sammenhengen mellom byen og hagalandskapet negativt.

Fra Slagghaugene mot Falunveien

11.3.3 Gjøssvika industriområde

Industriområdet i Gjøssvika har en blandet industri og handelsbebyggelse. Området ligger lavere i terrenget enn de to foregående områdene. Også her må høyder, form og farge vurderes i forhold til sikten mellom byen og boligområdet i Gjøssvika og turområdet i Hånesåsen.

11.4 Påvirkning fra utbygging av hyttefelt

Kommunene innenfor verdensarven er store fritidsbebyggelseskommuner. Aktiviteten innenfor dette segmentet er viktig for både næringslivet og kommuneøkonomien. I prinsippet bør det unngås å legge feltutbygginger i områder som er viktige for opplevelsen av verdensarven. I en spesiell stilling står Vinterleden, hvor uberørthetspreget var avgjørende for valget av denne som verdensarv.

11.4.1 Røros

Røros er en svært attraktiv kommune for fritidsbebyggelse, og har pr. i dag ca. 3500 fritidshus. Det bygges i gjennomsnitt 50 fritidshus pr. år.

Utbyggingen i Hånesåsen gjennom hele 2000-tallet, og den pågående utbygginga på begge sider av Dalsveien fra Østerhagan mot Mølmannsdalen, er eksempler på attraktiviteten av å ha fritidshus nært til bergstaden. Utbyggingen i Hånesåsen er et eksempel på at opplevelsen av bergstaden som et konsentrert bysamfunn i et stort naturlandskap er endret.

Også innenfor verdensarvområdet på vestsiden av Glomma mellom Galåen og Orvos er det attraktive områder for fritidshusbebyggelse. Eventuelle utbygginger i dette området må hensynta verdensarverdiene knyttet til jordbrukets kulturlandskap.

*Fra Sleggvegen mot
Hånesåsen*

Sommerbilde fra Vinterleden.
Fra Korsjøfjellet.

I en særstilling står Sundlia på strekningen Sundbakken og Engan, mellom Galåveien og Glomma. Dette området er uberørt av store inngrep og av spesielt stor viktighet å beholde slik av hensyn å vise til den historiske kontinuiteten mellom byen, jordbrukslandskapet og naturlandskapet.

11.4.2 Vinterleden mellom Røros og Tufsingdalen

I nominasjonsdokumentet omtales vinterleden mellom Røros og Tufsingdalen slik; «Det er få fysiske spor etter denne «over-alt» viktige vintertransporten, men vinterveiene er knyttet til de store ferdasgårdene med staller og overnattingsfasiliteter for reisende langs rutene. Vinterleden fra Tufsingdalen via Holla og Korssjøen representerer denne formen for transport. Den har blitt valgt fordi den går gjennom et naturlig landskap som er nesten urørt og derfor gir et klart bilde av hvordan det måtte være å drive med denne typen transport for Kobberverket. Urørthetskvaliteten langs Vinterleden må opprettholdes, og det er ikke tilrådelig med ny feltutbygging til hytter utenom de områdene som allerede har denne karakteren. Det samme gjelder andre større, tekniske inngrep som vindturbiner og kraftlinjer.

11.4.3 Femundshytta

Landskapet rundt Femundshytta er noe preget av fritidsbebyggelse. Området er båndlagt mot videre utbygging i kommuneplanen for Engerdal, og det er igangsatt både fredningssak etter kulturminneloven for verdensarvområdet, og reguleringsplanarbeid etter plan og bygningsloven for området rundt gårdsbebyggelsen for å avklare muligheter for ny fritidsbebyggelse for utleie.

11.5 Endringer i jordbrukets kulturlandskap

Jordbrukets kulturlandskap påvirkes av landbrukspolitikk, markedskrefter og driftsmetoder. Bruksstrukturen har gått fra mindre til større enheter, arealene er arrondert fra mindre teiger og til større sammenhengende områder. En rekke driftsbygninger og andre bygninger på gårdsbruk er gått ut av bruk, og det er bygd større og moderniserte driftsbygninger. Bruk av utmarksbeite for storfe er nesten opphørt, noe som gradvis fører til gjenroing av områder.

En gjennomgang av landbruksarealer ute av bruk i 2019, viste at bortimot 13000 daa av areal karakterisert som landbruksjord innenfor Circumferensen er ute av drift pr. i dag. Arealet fordelte seg med 2184 daa i Os, 5143 daa i Røros, 2947 daa i Holtålen og 2543 daa i Tolga.

I verdensarvsammenheng er spesielt landbruksområdene rundt bergstaden, i Feragen og på Narjordet viktig, men i prinsippet er bruk av all landbruksjord innenfor Circumferensen positivt for opprettholdelsen av verdensarvverdiene.

11.6 Masseuttak

Masseuttak i form av grustak eller steinbrudd setter ofte kraftige spor i landskapet og kan ødelegge opplevelsen av uberørthet, eller komme i direkte konflikt med kulturminner.

11.6.1 Røros

Med unntak av aktiviteten på Lergruvbakken, er det per i dag ingen aktive masseuttak eller planlagte masseuttak inne i selve verdensarvområdet rundt bergstaden. I Kvitsanden er det etablert et landskapsvernområde som ivaretar de kvartærgeologiske verneverdiene og landskapsbildet.

11.6.2 Vinterleden mellom Røros og Tufsingdalen

Det er etablert et steinbrudd i Siksjølia i Vinterleden. Reguleringsplanen for steinbruddet ble behandlet i 2016, og det ble gitt tillatelse til uttaket, bl.a. ut fra at «tiltaket ikke er i konflikt med områder som er registrert som særlig verdifulle landskap eller kulturmiljø».

11.7 Vegbygging

Vegbygging kan komme i konflikt med verdensarvverdiene. Det foreligger ingen konkretiserte planer etter riks- eller fylkesveiene i innenfor Circumferensen pr. i dag. Endring av veitraseen for Rv 30 gjennom Gauldalen kan berøre verdensarvverdier som må hensyntas i planleggingssammenheng.

11.7.1 Vegbygging i Nordgruvfeltet

Et prosjekt som er aktualisert i forbindelse med mulig ny gruvedrift i Hersjøfeltet i Holtålen nordvest for Nordgruvfeltet, er å ha anleggs – og transportvei langs Orvsjøen og ned til RV 30. Vegbygging etter krav til tung massetransport og helårsvirksomhet vil gi en stor endring av områdets karakter, og vil kunne komme i konflikt med ivaretagelse av verdensarvverdiene.

11.8 Vannkraftutbygging og annen vassdragsregulering

Norges lengste og største elv, Glomma, strekker seg gjennom hele Circumferensens vestlige deler fra Riasten, via Aursunden og gjennom Røros, Os og Tolga. Hele hovedvassdraget fra og med Aursunden er regulert. Den gamle Kuråsfossen kraftstasjon fra 1896 ligger innenfor verdensarvområdet, og er omtalt i et eget kapittel i nominasjonsdokumentet.

Femunden, Glomma ovenfor Aursunden, Hitterdalvassdraget, Hådalvassdraget i Røros og Vangrøfta i Os er gitt varig vern mot kraftutbygging gjennom verneplan IV for vassdrag. De kulturhistoriske verdiene var sammen med nedslagsfeltenes betydning for reindrifta de viktigste argumentene for vernet.

*Djupsjødammen ved Djupsjøen
i Hitterelva*

Tolgafallene i Os og Tolga er under utbygging, og vil foruten selve vassdragsinngrepet, påvirke minstevannføringa gjennom Tolga sentrum

Det foreligger ikke planer om ytterligere vannkraftutbygging innenfor Circumferensen pr. i dag.

11.9 Opprydding i forurensing etter gruvevirksomheten

I verdensarvkomiteens vedtak om utvidelsen av Røros til å omfatte Circumferensen, anbefalte komiteen statsparten «å innhente og formidle informasjon om typen forurensninger og virkningene av disse i gruveområdene, og om videre tiltak som kan treffes for å redusere forurensingen». Etter de mindre opprydnings- og tildekkingsiltakene på Nordgruvene i begynnelsen av 1990-tallet, er det ikke foretatt ytterligere forurensningsbegrensende tiltak

Orvas utløp i Glomma

innenfor verdensarvområdet. Riksantikvaren ga i 1997 klart uttrykk for at tildekking av slamdammen eller lignende var helt uaktuelt på Storwartz ut fra forventningene om at området ville bli helt sentralt i en utvidet verdensarv. Dette synspunktet er styrket etter at verdensarven ble utvidet. Eventuelle tiltak for å begrense tungmetallforurensningene fra både Storwartz og Olavsgruva må knyttes til vannstrømmen nedenfor gruveområdene.

Det er igangsatt et arbeid med vurdering av mulige tiltak knyttet til oppfølgingen av EUs vanndirektiv. Et forslag til tiltaksplan for vannområde Glomma skal legges fram i løpet av 2020.

11.10 Ny gruvevirksomhet

Ønsker om ny gruvevirksomhet innenfor Circumferensen kan bli en problemstilling i forvaltningsplanperioden. Dette gjelder spesielt i tilknytning til det såkalte Hersjøfeltet, nordvest for Nordgruvfeltet. Det er utlagt undersøkelsesrettigheter til selskapet North Atlantic Minerals i hele Nordgruvfeltet. I forbindelse med kommuneplanprosessen i Røros kommune for planperioden 2020-2028 er det framsatt ønske om at deler av området skal avsettes som område for råstoffutvinning.

Inngrep av type kraftledninger, veibygging, og nye bygninger vil kunne være i konflikt med verdensarvverdiene i disse områdene.

11.11 Vindkraftverk

Norges vassdrags- og energiverk (NVE) la i april 2019 fram rapporten «For-slag til nasjonal ramme for vindkraft på land». Verdensarvområdet er ikke direkte berørt av noen av de områdene som anbefales for utbygging. Sør for Circumferensen kan eventuelle vindturbinparker bli synlig fra områder inne i Circumferensen. Det vil i tilfelle gi en reduksjon av opplevelsesverdien av landskapet, og også kunne komme i konflikt med kulturminner knyttet til kobberverkets virksomhet utenfor Circumferensen. Rammeplanen ble trukket tilbake av regjeringen høsten 2019.

11.12 Besøkspress knyttet til reiseliv

Verdensarven og spesielt bergstaden er en av Norges store turistattraksjoner. Verdensarvkomiteen ba i kommentarene til nominasjonen i 2010 om at utviklingen innenfor reiselivsindustrien måtte følges nøye. I perioder på sommeren, under Rørosmartnan og i vinter- og påskeferie mangedobles innbyggertallet i bergstaden med omgivelser. Dette kan oppleves som en form for besøkspress i lokalsamfunnet. Samtidig er reiselivsnæringen svært viktig for handel og annen næring, og en forutsetning for helårsaktivitet i gatene i bergstaden.

En ytterligere tilstrømning til bergstaden i disse periodene kan gi slitasje-problematikk på noen av kulturminnene, f.eks. Slagghaugene, og redusere opplevelsesverdiene i verdensarven ved blant annet biltrafikk, parkering og forsøpling.

11.13 Militær aktivitet

Det foregår normalt lite militær aktivitet innenfor verdensarvområdet. Nato-øvelsen Trident Juncture høsten 2018, viste at under større militære øvelser kan det oppstå situasjoner hvor sentrale verdensarvverdier kan være truet.

11.14 Manglende systemer for dokumentasjon og kunnskapsbygging om verdensarven

Løpende kunnskapsutvikling og dokumentasjon er avgjørende for å kunne forvalte verdensarven på en god måte. Dette gjelder kunnskap både om samtid og historiske kilder, bevaringsarbeidet og kulturminnevernet og kunnskap om planlegging, næringsutvikling og bevissthet i et område med høye kulturminneverdier og høyt konfliktnivå.

Uten ressurser, systemer og kompetanse til å ivareta dette arbeidet, vil evnen til å utføre god formidling og forvaltning svekkes.

11.15 Manglende lokal oppslutning rundt verdensarven

Verdensarvkunnskap og verdensarvidentitet er "ferskvare". Hvis verdensarvverdiene skal ivaretas og samtidig være motor for næringsutvikling og bosetting, må kunnskapen om verdensarven hos innbyggerne i regionen være god. Uten at denne kunnskapen overbringes til nye generasjoner, kan en miste oppslutning og legitimitet for verdensarvens betydning, både hos innbyggerne generelt og hos lokalpolitikere og andre beslutningstakere. Opplæringsprogrammer som "Verdensarven som veiviser" for skolene, og verdensarven som tema i folkevalgtopplæringen for lokalpolitikere må foregå systematisk. Verdensarvsenterets rolle som formidler av verdensarvkunnskap overfor innbyggerne i Circumferesensen må ha høy prioritet, slik det er fastslått i autorisasjonskravene.

Ras ved Stigerboligen
på Øvre Storwartz

12. Risikoanalyse og beredskap

I henhold til «Forskrift om kommunal beredskapslikt» skal kommunene gjennomføre en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse, herunder kartlegge, systematisere og vurdere sannsynligheten for uønskede hendelser som kan inntreffe i kommunen og hvordan disse kan påvirke kommunen. Den helhetlige risiko- og sårbarhetsanalysen skal forankres i kommunestyret.

Risiko er et produkt av sannsynligheten for at en hendelse skal inntreffe, og konsekvensen av hendelsen. En risikovurdering omfatter en vurdering av sjansen for at en uønsket hendelse skal inntreffe. Ved hendelser med høy risiko må det forebygges med sannsynlighetsreducerende eller konsekvensreducerende tiltak.

En slik analyse omfatter også hensyn til naturmiljø- og kulturminner. For verdensarven Røros bergstad og Circumferensen vil risiko- og sårbarhetsanalysen ha fokus på hvilke hendelser og utviklingstrekk som kan oppstå som kan påvirke verdensarverdiene. Fordi de forskjellige elementene i verdensarven har en så ulik karakter, er det naturlig å synliggjøre disse hver for seg.

12.1 Risikofaktorer

De risikofaktorene som er naturlig å vurdere i verdensarvsammenheng er; klimaendringer, ekstremvær, brann, gjengroing, vedlikeholdssvikt, hærverk, slitasje, kunnskapsmangel, buffersonendringer, bruksendringer, terror og sabotasje.

I forbindelse med arbeidet med reguleringsplan for Røros sentrum/bergstaden er det utarbeidet en egen risiko- og sårbarhetsanalyse for kulturminner og kulturmiljø. Denne analysen er av helt ny dato, og er vedlagt forvaltningsplanen. (vedlegg IV)

Arbeidsgruppa for forvaltningsplanen og faggruppa til verdensarvrådet har gjort forenklete risiko- og sårbarhetsanalyser for Oddentunet/Narjordet, Småsetran og hagane rundt bergstaden, Storwartz-Olavsgruva, Nordgruvfeltet, Femundshytta, Eidet Dragås og Vinterledena. Analysekjemaene finnes i vedlegg IV.

I de bebygde områdene som bergstaden, Storwartz -Olavsgruva og Narjordet- Oddentunet er brann den desidert største risikofaktoren.

I gruveområdene på Nordgruvfeltet, Storwartz og Femundshytta er gjengroing en pågående prosess som på lang sikt vil endre landskapsbildet betydelig. Det samme er tilfellet for området rundt Slagghaugene og Malm-plassen. Gjengroing kan holdes i sjakk ved god skjøtsel.

Klimaendringer med kortere vintre og mere nedbør representerer også en trussel i form av akselererte forråtnelsesprosesser på treverk, og muligheter for flom og utrasinger i f.eks. Hitterelva i bergstaden. Klimaendringene øker også gjengroingshastigheten. Også for lasskjørerne representerer klimaendringene en utfordring. Manglende islegging og lite snø gjør det mere komplisert å ta seg fram etter de tradisjonelle vintertransportrutene og også der en er avhengig av å kjøre på veg.

12.2 Beredskap

Beredskap i forhold til risikofaktorene i verdensarven, sammenfaller i stor grad med beredskapen som kommunene har etablert for hele lokalsamfunnet.

Brannsikkerheten er godt ivaretatt i bergstaden gjennom et godt utbygd brannvesen, gjennomførte forebyggende tiltak i form av installering av tåkesprøyteanlegg og trådløse detektorer i de fleste bygårder i sentrum og gode overvåkningsmetoder med bl.a. infrarødt kamera i tårnet på Røroskirka. Brannvesenet har døgntkontinuerlig vakt og er godt utrustet med brannbiler og avansert slukkeutstyr. Mannskapene jobber hele tida med kompetanseutvikling.

Når det gjelder Røros sentrum, vil det hele tiden være et behov for videre utbygging og vedlikehold av ulike former for brannsikringstiltak. Dette gjelder f.eks. utvidet sikring av spesielt verdifulle bygninger. Montering av tørrsprinkelanlegg i vetene i bergstaden er et annet viktig behov.

For verdensarververdier som ligger i utmarka, som buene i Femundsmarka, er det viktig at det finnes tilstrekkelig slukkeutstyr på plassen.

Brannvesenet har en regional oppbygging, og både Os og Holtålen faller inn under Brann- og redningstjenesten i Rørosregionen.

Brannsikkerheten i Tolga og Engerdal ivaretas gjennom Midt-Innlandet brann- og redning IKS. Begge kommunene har egne brannstasjoner og brannkorps.

13. Lovverk

Kapitlet omfatter en beskrivelse av lovverk som er viktig for ivaretagelse av verdensarvverdiene.

13.1 Plan- og bygningsloven (Lov om planlegging og byggesaksbehandling)

Planlegging etter plan- og bygningsloven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Loven vektlegger tidlig involvering slik at kultur- og naturverdier blir tatt vare på. Dersom et overordnet forvaltningsnivå blir kjent med at en kommune ikke har ivaretatt dette ansvaret som forutsatt i loven kan det reises innsigelse til planen. Avgjørelsen ligger i siste instans hos Kommunal- og moderniseringsdepartementet dersom det ikke oppnås enighet.

Plan- og bygningsloven gir fylkeskommunene og kommunene virkemidler til å bevare kulturminner og naturområder gjennom å utarbeide regionale planer. Regionale myndigheter utarbeider regionale planer som skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen.

Kommunene skal utarbeide kommuneplaner, kommunedelplaner og reguleringsplaner. Gjennom bruk av hensynssoner og regulering til bevaring blir det gitt bestemmelser og retningslinjer som sikrer kulturminner og naturområder mot uheldige inngrep. Også generelle bestemmelser i loven kan brukes for å sikre mot uheldige endringer eller for å sikre god utvikling.

Kulturminner, kulturmiljøer, naturområder og landskap kan sikres i kommuneplan på tre måter:

- Hensynssoner med bestemmelser eller retningslinjer, § 11-8
- Bestemmelser til arealformål, §§ 11-10 og 11-11
- Generelle bestemmelser, § 11-9

Planstatus i Circumferensen er omtalt i kap. 14.1-14.3

Kulturminner, kulturmiljøer og landskap kan sikres i reguleringsplan på tre måter:

- Arealformål LNFR med underformål vern av kulturminner og kulturmiljø, § 12-5.5
- Hensynssoner med bestemmelser, § 12-6
- Bestemmelser til arealformål, § 12-7

13.2 Kulturminneloven (Lov om kulturminner)

Lovens formål er at kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressursene som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet. Lovens formål skal vektlegges når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene.

Kulturminneloven § 15 gir anledning til å frede byggverk eller anlegg eller deler av dem som er av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Fredningsvedtaket kan omfatte fast inventar. Loven gir også mulighet til å frede større løst inventar. I fredningsvedtaket kan man forby eller regulere tiltak som er egnet til å motvirke formålet med fredningen.

Kulturminneloven § 19 gir anledning til å frede et område rundt et fredet kulturminne for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

Det er Riksantikvaren som fatter vedtak etter §§ 15 og 19. Før vedtak fattes skal både eier, kommune og fylkeskommune gis mulighet til å uttale seg til saken. Vedtaket kan påklages til Klima- og miljødepartementet.

Kulturminneloven § 20 gir anledning til å frede et større kulturmiljø. Etter omfattende høring både hos eiere, kommune, fylkeskommune og statlige etater med interesse i området fattes endelig vedtak av Kongen i statsråd. Dette vedtaket kan ikke påklages.

Kulturminneloven § 22 a gir retningslinjer for fredning av statlig eiendom. Dette gir en forenklet prosedyre og forutsetter en enighet mellom den statlige eier og Riksantikvaren. Vedtaket kan ikke påklages.

Kulturminneloven § 22.4 gir Riksantikvaren og fylkeskommunen anledning til å fatte vedtak om midlertidig fredning dersom et kulturminne er truet av rivning eller omfattende ombygging. Alle endringer av betydning for de kulturhistoriske verdiene skal vurderes av antikvarisk myndighet. I Røros kan Røros kommune fatte vedtak om midlertidig fredning.

Vedtaket blir fattet i medhold av § 15 a og kan påklages. Klagesaken blir behandlet av overordnet forvaltningsinstans.

Loven gir et langsiktig vern og gir den beste beskyttelse av de kulturhistoriske verdiene.

13.3 Naturmangfoldloven (Lov 19. juni 2009 om forvaltning av naturens mangfold)

Formålet med naturmangfoldloven er å ta vare på naturen, både gjennom vern av områder og at bruken av naturen skal skje på en bærekraftig måte.

Loven omfatter flere kategorier områdevern; nasjonalparker, (§35) landskapsvernområder, (§36) naturreservat (§37) og biotopvern m.fl. Innenfor verdensarvområdet ligger Kvitsanden landskapsvernområde i Røros. Innenfor Circumferensen finnes en rekke verneområder av forskjellig kategori, hvorav deler av nasjonalparkene Femundsmarka og Forollhogna med tilhørende landskapsområder utgjør de arealmessig største områdene. Deler av Skardsfjella-Hyllingsdalen landskapsvernområde ligger også i Circumferensen. Spesielt områdene i Femundsmarka er sterkt preget av Røros Kobberversks aktiviteter og inneholder oppsluttende verdier til verdensarven.

13.4 Forurensingsloven (Lov om vern mot forurensinger og avfall)

Forurensningsloven har til formål å verne det ytre miljø mot forurensning og å redusere eksisterende forurensning, å redusere mengden av avfall og å fremme en bedre behandling av avfall. Loven skal sikre en forsvarlig miljøkvalitet, slik at forurensninger og avfall ikke fører til helseskade, går ut over trivselen eller skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse.

Forurensingsloven kan hjemle oppryddingstiltak i eldre gruveområder for å redusere avrenning av tungmetaller til vassdrag.

Innenfor verdensarvområdet er det gjort mindre oppryddingstiltak på Nordgruvfeltet.

Innenfor Circumferensen har både Killingdalgruvene og Kjøligruvne vært gjenstand for oppryddingstiltak.

13.5 Jordloven (Lov om jord)

Jordloven har blant annet som formål at jordressursene skal forvaltes slik at kulturlandskapet og jordressursene tas vare på for trivsel for mennesker og til gagn for planter og dyr.

Det er knyttet flere forskrifter til jordloven som er av betydning for ivaretagelse av kulturminner. Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL-ordningen) gir muligheter for tilskudd til istandsetting av kulturminner på landbrukets eiendommer. «Forskrift om tilskudd til tiltak i utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap» gjelder for det utvalgte kulturlandskapet innenfor Circumferensen i Os kommune, Vangrøftdalen og Kjurrudalen. Tilskuddet omfatter både skjøtsel av landskap og tiltak på bygninger.

Det arbeides for at verdensarvområdene som inngår i ordningen utvides slik at verdensarven Røros bergstad og Circumferensen også skal omfattes av denne ordningen.

13.6 Skogbruksloven (Lov om skogbruk)

Formålet med skogbruksloven er å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressursene i landet med sikte på aktiv lokal og nasjonal verdiskaping, og å sikre det biologiske mangfoldet, hensynet til landskapet, friluftslivet og kulturverdiene i skogen.

Forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer har bl.a. som formål å sikre registreringer av kulturminner og sikre biologisk mangfold, og gjelder for all skogsmark.

13.7 Vannressursloven (Lov om vassdrag og grunnvann) og vassdragsreguleringsloven (Lov om regulering og kraftutbygging i vassdrag)

Lovene regulerer hvordan allmenne interesser, bl.a. kulturminner, friluftsliv og biologisk mangfold skal behandles under prosesser før og etter inngrep i vassdrag, f.eks. kraftutbygging og reguleringer av vassdrag til flomdemping, drikkevann o.s.v.

Gammelbrua og Glomma ved Tolga

13.8 Vannforskriften

Vannforskriften gjennomfører EUs vanndirektiv i norsk rett. Forskriften sikrer en helhetlig og økosystembasert vannforvaltning i Norge ved utarbeidelse av vannforvaltningsplaner og tiltaksprogram i henhold til EUs vanndirektiv.

13.9 Mineralloven (Lov om erverv og utvinning av mineralressurser)

Loven skal fremme næringsutvikling og samfunnsmessig bruk av mineralressursene innenfor rammen av en bærekraftig utvikling. Med utgangspunkt i dette skal loven hensynta blant annet naturgrunlaget for samisk kultur og samfunnsutvikling, miljømessige konsekvenser av drift, påvirkning på omgivelsene og forhold rundt etterbruk eller tilbakeføring.

Innenfor verdensarvområdet er loven av betydning i forhold til åpning av masseuttak, herunder grusuttak, steinbrudd og skiferuttak. Loven hjemler også leteaktivitet etter mineraler, hvilket er i gang i områdene ved verdensarven i Nordgruvfeltet.

13.10 Reindriften (Lov om reindrift)

Reindriften skal bidra til sikring av arealressursene i de samiske reindriftenområdene. Ansvaret for sikring av arealene påhviler både reindriftenutøverne, rettighetshaverne i områdene og offentlige myndigheter.

For verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er lovverket relevant for hele arealet øst for Glommans hovedvannstreng, og områdene mellom Gaula og Glomma nord for Aursunden i kommunene Røros og Holtålen.

Illustrasjonsfoto:
Samuel Zeller /unsplash.com

14. Planer

14.1 Regional plan for Røros bergstad og Circumferensen

I innskrivingsdokumentet til verdensarven Røros bergstad og Circumferensen, ba verdensarvkomiteen om at det ble utarbeidet en egen plan for verdensarvområdet.

Planens ambisjon er at verdensarven Røros bergstad og Circumferensen skal sette standard nasjonalt og internasjonalt for god kulturminne- og naturforvaltning, formidling og en helhetlig samfunnsplanlegging i sårbare områder. Planen har et eget handlingsprogram som er revidert tre ganger. Gjeldende handlingsprogram har et tidsperspektiv fra 2019-2021.

14.1 Andre fylkeskommunale planer

«Regional plan for kulturminner i Sør—Trøndelag for perioden 2013-2021» er retningsgivende for Trøndelag fylkeskommunes arbeid med kulturminner. Planen har 4 satsingsområder;

- Kulturarven som ressurs
- Bevaring og skjøtsel
- Formidling og tilrettelegging og
- Kunnskap og kompetanse

Planen innarbeider i stor grad målsettingene for verdensarven i «Regional plan for Røros bergstad og Circumferensen». Etter sammenslåingen av Nord- og Sør-Trøndelag, er fylkeskommunen er i gang med å utarbeide ny regional plan for kulturminner. Innholdslisten er ikke klar, men verdensarven vil ha en naturlig plass, og verdensarvkoordinator vil involveres i planarbeidet.

«Kulturminner for Innlandets framtid -Fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner – gjeldende fra 2005» er retningsgivende for Innlandet fylkeskommunes arbeid med kulturminner. Planen ble utarbeidet før prosessen med utvidelsen av verdensarven startet for alvor, og har derfor ikke hensyntatt dette.

Planen har 4 hovedmålsettinger

- Sikre mangfoldet og særpreget i Innlandets kulturminner og kulturmiljøer som del av en helhetlig miljø- og arealforvaltning.
- Sikre et utvalg kulturminner og kulturmiljøer av nasjonal verdi og et representativt utvalg av regiontypiske kulturminner og kulturmiljøer i Innlandet.
- Styrke sosial og kulturell tilhørighet og lokal utvikling ved tilrettelegging og bruk av kulturminner og kulturmiljøer.
- Legge grunnlag for vern og utvikling av Innlandets kulturminner og kulturmiljøer gjennom brede samarbeidsprosesser og aktiv bruk av planen.

Det er igangsatt et arbeid med en rullering av kunnskapsgrunnlaget for kulturminneplanen, som også hensyntar fusjonen med Oppland til Innlandet fra 2020. Rulleringsarbeidet involverer verdensarven på en god måte.

De regionale planene for vannforvaltning er sentrale, i og med at det her er fastsatt miljømål for vannet og tiltaksplaner som oppsummerer hvilke tiltak som skal til for at miljømålene kan nås. Tiltak for å begrense tungmetallforurensningene fra både Storwartz og Olavsgruva kan knyttes til vannstrømmen, fortrinnsvis nedenfor gruveområdene.

14.3 Kommunale planer

Planarbeidet i kommunene i Circumferensen vil til enhver tid være i forskjellige faser i de forskjellige kommunene. Dette bunner både i hva som er viktig å prioritere ut fra befolkningssammensetning, økonomi, natur- og kulturminneressurser, næringsutvikling og kommunenes rolle som tjenesteytere for befolkningen.

Kommune	Samfunnsdel til kommuneplanen	Arealdel til kommuneplanen	Kulturminneplan	Klima- og energiplan
Holtålen	2020-2032	2011-2023	Under arbeid	
Røros	2016-2028	2019-2029	Under arbeid	2018-2030
Os	2015-2025	2008-2020	Under arbeid	2010-2020
Tolga	2015-2027	2008-2020	Under arbeid	2010-2020
Engerdal	2018-2029	2012-2026	Under arbeid	2019-2028

Ordfører Hans Vintervold sitt forord i samfunnsdelen til kommuneplanen

Kjære Rørosborger!

Mye er bra i Røros kommune. Vi har et offensivt og dyktig næringsliv, en unik kulturarv, stor frivillighet, sterk dugnadsånd, og et lokalt kulturliv som er kåret til landets beste 3 år på rad. På den annen side ser vi framtidige utfordringer knyttet til manglende vekst i folketall og arbeidsplasser, en kommende eldrebølge og svak kommuneøkonomi. Utfordringene må vi løse, og vi må gjøre det sammen. For å arbeide effektivt trenger vi en plan.

Det du nå holder i handa er kommuneplanens samfunnsdel – en overordnet utviklingsplan for lokalsamfunnet Røros de neste 12 år. Planen inneholder visjon, satsingsområder, mål og strategier. Det innebærer at planen angir hvilken retning vi ønsker lokalsamfunnet Røros skal utvikle seg og hvilke verdier som skal ligge til grunn. Hva skal vi skal prioritere å jobbe med for å løse utfordringene, hvilke mål skal vi sette oss og hvordan skal vi få det til?

Samfunnsplanen er resultat av en omfattende prosess som fra høsten 2014 har involvert nærmere 500 rørosinger. Innbyggerne som har deltatt aktivt i prosessen har bidratt med verdifulle synspunkter, og har hatt stor påvirkning på planens innhold. Hovedretningen i planen; at de særegne kulturminnekvalitetene våre også representerer vårt største fortrinn for verdiskaping, er i stor grad resultat av tydelige tilbakemeldinger fra innbyggjerdialogen. Takk for stort engasjement og verdifull deltakelse!

Hans Vintervold, ordfører

14.3.1 Samfunnsdelen til kommuneplanen

Kommuneplanens samfunnsdel er overordnet sektorplaner og arealplaner i kommunene, og et førende dokument for hvordan verdensarvverdiene i den enkelte kommune forvaltes og påvirkes. Alle kommunene omtaler verdensarven i sine samfunnsdeler. Røros kommunes samfunnsdel legger spesielt vekt på verdensarven, og legger verdensarvverdiene og bevaring og utvikling av disse som førende premisser for utviklingen av Rørossamfunnet.

14.3.2 Arealdelen til kommuneplanen

Arealdelen til kommuneplanen er juridisk bindende for hvordan kommunene forvalter sine arealer og ressurser, herunder verdensarvverdiene som bygninger, tekniske installasjoner og kulturlandskap. Sikring og utvikling av verdensarvverdiene avhenger av hvordan politikere og administrasjon utformer planbestemmelser og etterlever disse i den daglige arealforvaltningen. I arealdelen til kommuneplanen kan viktige områder i verdensarv-

sammenheng legges inn som «hensynssoner kulturminner», slik at verdiene tar spesielt hensyn til ved utarbeidelse av reguleringsplaner og ved vurdering av ulike tiltak som foreslås gjennomført i områdene.

14.3.3 Reguleringsplaner

Områdeplaner og reguleringsplaner regulerer bruken av mindre, avgrensede områder innenfor kommunene. Her kan områder avsettes til hensynssoner med formål kulturminnevern, og planen kan gis bevaring og vern som hovedformål. I verdensarvområdet er spesielt områdeplanen for Røros sentrum, kommunedelplan Røros sentrum og reguleringsplanene for Tolga sentrum viktige.

14.3.4 Kulturminneplaner

Gjennom Riksantikvarens program «Kulturminner i kommunene» (KIK) er alle kommunene i Circumferensen i gang med å lage egne kulturminneplaner. Ambisjonen er at disse skal være ferdig behandlet i løpet av 2020. Målet med planleggingen er å styrke kompetansen om kulturminner og kulturminnevern i kommunene, og å skaffe kommunene bedre oversikt over sine kulturminner. Verdensarven og verdensarvverdiene er sentrale elementer i alle kulturminneplanene innenfor Circumferensen.

14.3.5 Klima- og energiplaner

Alle kommunene i Circumferensen har utarbeidet klima- og energiplaner. Sett i relasjon til klimaets innvirkning på både kulturminner, natur og samfunn, er de lokale klimaplanene viktige dokumenter også i relasjon til verdensarven. For eksempel vil en målsetting om lokal reduksjon i biltrafikk i Røros sentrum, virke positivt på opplevelsen av kulturminneverdiene. I et større perspektiv vil klimaendringer ha store konsekvenser for kulturminner i form av flomskader, råte, gjengroing av kulturlandskap m.m.

14.3.6 Handlingsplan for bærekraftig reiselivsutvikling på Røros

Røros ble første gang sertifisert som bærekraftig reiselivsdestinasjon i

Bærekraftig reisemål: Røros

Handlingsplan for bærekraftig reiselivsutvikling på Røros

RØROS KOMMUNE

REISEMÅL RØROS

Rørosregionen NÆRINGSSEKTOR

Periode: 01.07.2019 - 31.12.2020

2013. I 2019 ble Røros resertifisert som bærekraftig reisemål av Innovasjon Norge. Røros kommune og Destinasjon Røros utgjør i denne sammenhengen destinasjonsledelsen som har ansvar for å iverksette planens handlingsprogram.

Handlingsplanen er reiselivet og kommunens felles styringsverktøy for å utvikle Røros som et stadig mer bærekraftig reisemål på natur, kultur- og verdensarvens premisser. Handlingsplanen fastslår at kunnskapen om kultur- og naturarven og verdensarvstatusen er destinasjonens viktigste ressurs for produksjon og salg av varer og tjenester, kunnskap og opplevelser. Miljøbelastningen og klimaavtrykk skal reduseres ved miljøvennlige valg slik at innbyggerne og besøkende skal få dekket sine behov uten å ødelegge mulighetene for fremtidige generasjoner.

14.4 Landsverneplaner

Vern av kulturminner i statlig eie er et ansvar for den enkelte statlige sektor. Ved kongelig resolusjon av 15. august 2006 er alle statlige eiere forpliktet til å utarbeide en landsverneplan for sine eiendommer og utarbeide gode forvaltningsplaner for de viktigste av disse eiendommene. Dette gir et godt administrativt vern. De viktigste eiendommene blir fredet i medhold av kulturminneloven.

14.4.1 Landsverneplan for Statskog

I 2018 ble landsverneplanen for Statskogs eiendommer vedtatt. Innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er følgende objekter gitt vern; Fautbua, Kløfthåbua, Langtjønnbua, Litjrennbua, Furubakken, fløterbu v/Rismosjøen og fløterbu v/Roasten. Alle i Røros kommune og innenfor Circumferensen. 4 av disse ligger i tilknytning til tømmerrennene mellom Femunden og Feragen.

Furubakken, fredet bu i Femundsmarka.

14.4.2 Landsverneplan for Klima- og miljødepartementet

Som en del av Klima- og miljødepartementets landsverneplan for sine eiendommer og arealer er Krutthuset, Malmplassen, Olavsgruva, Nedre Storzartz og Øvre Storzartz i Røros kommune fredet innenfor verdensarvområdet.

14.4.2.1 Forvaltningsplan for eiendommen etter Røros kobberverk

Statsbygg utarbeider en egen forvaltningsplan for sine eiendommer. Denne bygger på landsverneplan for Klima- og miljødepartementet og dekker Krutthuset, Malmplassen, Olavsgruva, Nedre Storzartz og Øvre Storzartz.

14.4.3 Landsverneplan for Toll- og avgiftsetaten

Innenfor Circumferensen er Vauldalen Tollstasjon fredet som en del av Toll- og avgiftsetatens verneplan.

14.4.4 Landsverneplan for Bane-Nor (Samferdselsdepartementet)

Glåmos stasjon i Røros (fredet 1997). Reitan og Stensli stasjoner i Holtålen er til vurdering for fredning. Røros stasjon ligger innenfor reguleringsplan for Tufta og er sikret gjennom denne.

14.4.5 Forskrift for skip som er vernet eller fredet

Hovedmålsettingen med regelverket er at verneverdige fartøy i størst mulig grad skal bevares med sitt opprinnelige arrangement og originale tekniske løsninger. Innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er passasjerbåten Femund II innenfor denne kategorien.

15. Forvaltningsorganene

15.1 Departementene

15.1.1 Klima- og miljødepartementet

Departementet er politisk sekretariat for klima- og miljøministeren og er øverste myndighet i saker som angår kulturminnevern, naturvern og klima- og forurensningsspørsmål. Gjennom stortingsmeldinger om kulturminnepolitikken og andre tema innenfor miljøpolitikken, legger departementet grunnlaget for statens, fylkeskommunenes og kommunenes arbeid med blant annet verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

Mye av departementets forvaltningsmyndighet etter lowerket er delegert til Riksantikvaren (kulturminneloven) og Miljødirektoratet (naturmangfoldloven og forurensningsloven) som er to av departementets underliggende organer.

Departementets budsjettproposisjon fastlegger budsjettene for Riksantikvaren og Miljødirektoratet, og gir føringer til direktoratene for hvordan midlene skal disponeres.

15.1.2 Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for plan- og bygningsloven med forskrifter. Departementet er overordnet organ for Statsbygg og fylkesmennene, og Sametinget og Innovasjon Norge er såkalte sideordnede organer innenfor statsforvaltningen.

15.1.3 Olje- og energidepartementet

Departementets hovedoppgave er å tilrettelegge en samordnet og helhetlig energipolitikk. Departementet har ansvar for forvaltning av landets vannressurser og har også et overordnet ansvar for forebygging av alle typer flom og skred. Mye av det operative ansvaret er delegert til Norges vassdrags- og energiverk som forvalter vassdrags- og energiresursene i Norge.

15.1.4 Samferdselsdepartementet

Samferdselsdepartementet har det overordnede ansvaret for rammevilkår for jernbanesektoren, veier og luftfart. Departementet har etatsstyring av Statens vegvesen, Bane-Nor Luftfartstilsynet, Jernbanetilsynet, Post- og teletilsynet, Taubanetilsynet, Vegtilsynet samt Statens havarikommisjon for transport.

15.1.5 Kulturdepartementet

Et hovedmål for den statlige kulturpolitikken er å legge til rette for mangfoldet innenfor kulturlivet. Kulturpolitikken skal fremme bevaring og formidling av kulturarven, kunstnerisk fornyelse og kvalitet og kulturelt mangfold, nasjonalt og internasjonalt. Departementet er overordnet myndighet for de fleste museer i Norge.

Departementet forvalter de økonomiske virkemidlene til museene, og er derfor en viktig aktør for kunnskaps- og formidlingsinstitusjonene i Circumferensen, som Rørosmuseet/MiST og Musea i Nord-Østerdalen/Trysil-Engerdal museum/ANNO museum.

15.1.6 Nærings- og fiskeridepartementet

Departementet skal fremme norsk næringsliv og handel, og bidra til en bærekraftig forvaltning av fiskeri- og havbruksnæringen. Nærings- og fiskeridepartementet skal bidra til samordning av ulike departementers arbeid for å sikre en helhetlig, god og fremtidsrettet næringspolitikk.

Departementet har bl.a. et overordnet ansvar for reiselivsnæringen. Departementet la i 2017 fram Stortingsmelding 19 (2016-2017) «Opplev Norge- unikt og eventyrlig» om reiselivet. Norges geologiske undersøkelser og Direktoratet for mineralforvaltning m/bergmesteren for Svalbard er underliggende etater til departementet.

15.1.7 Landbruks og matdepartementet

Landbruks- og matdepartementet har hovedansvaret for landbruks- og matpolitikken. Det omfatter arealforvaltning, jord- og skogbruk, husdyrhold, reindrift og utvikling av nye næringer med utgangspunkt i landbruket. De forskjellige tilskuddsordningene under departementet er av stor betydning for opprettholdelse av jordbrukslandskapene innenfor Circumferensen. Departementet forvalter også mange av tilskuddsordningene som er relevante for utviklingen innenfor lokalmatproduksjon.

15.1.8 Sametinget

Sametinget arbeider for å sikre samisk språk, kultur og næringsliv. Innenfor reindriftsområdet er Sametinget en viktig part i arealplanlegging i utmark. Sametinget er forvaltningsmyndighet for samiske kulturminner i hele Norge.

Alle samiske kulturminner eldre enn 1917 er automatisk fredet etter kulturminnelovens § 4.

Innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er det fremdeles stort behov for registrering kartlegging av de samiske kulturminner. Det arbeides for å få kompetanse på samisk bygningsvern etablert sammen med bygningsvernensenteret på Rørosmuseet.

15.2 Direktoratene

15.2.1 Riksantikvaren (Direktoratet for kulturminneforvaltning)

Riksantikvaren er direktorat for kulturminner, kulturmiljøer og landskap og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utformingen av den statlige kulturminnepolitikken. I verdensarvsammenheng ivaretar Riksantikvaren sammen med Miljødirektoratet statspartens rolle og forpliktelser i henhold til konvensjonen for vern av verdens natur- og kulturarv på vegne av Klima- og miljødepartementet.

Riksantikvaren forvalter statens midler og tilskuddsordninger til verdensarvområdene, er innsigelsesmyndighet i saker etter plan- og bygningsloven og har veiledningsansvar overfor regionale og kommunale myndigheter i saker som angår kulturminner og kulturlandskap. Riksantikvaren eier og administrerer databasen *Askeladden* som er den offisielle databasen over freda kulturminner og kulturmiljøer i Norge.

Riksantikvaren er representert i både verdensarvrådet og faggruppa for verdensarven.

15.2.2 Miljødirektoratet

Miljødirektoratet jobber for et rent og rikt miljø. Direktoratets hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning. Miljødirektoratet er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utformingen av den norske miljøpolitikken. Miljødirektoratet ivaretar statspartens rolle i verdensarvforvaltningen av de to norske verdensarvområdene som er innskrevet som naturområder, Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyene. Miljødirektoratet forvalter statens midler til nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater, og er derfor en viktig aktør innenfor store deler av Circumferensen.

Miljødirektoratet forvalter også statens midler til bl.a. verdensarvsentrene og er autorisasjonsmyndighet for disse.

15.2.2.1 Statens naturoppsyn (SNO)

Statens naturoppsyn er etablert i henhold til Naturoppsynsloven. Statens naturoppsyn (SNO) er en avdeling i Miljødirektoratet og er direktoratets operative feltorgan. SNOs personell skal drive oppsyn i henhold til en rekke lover (naturmangfoldloven, kulturminneloven m.fl.). SNO har lokalkontor på Drevsjø, på Kvikne og på Røros og har oppsynsansvar i en rekke verneområder i Innlandet og Trøndelag. I samarbeid med Statskog legger SNO til rette for bruk av de åpne buene langs Langtjønnvassdraget og i Femundsmarka. SNOs personell registrerer også kulturminner og legger inn disse i kulturminneregisteret Askeladden.

15.2.3 Norges vassdrags- og energidirektorat

Norges vassdrag -og energidirektoratet (NVE) er ytre etat for olje- og energidepartementet. og har ansvar for å forvalte vann- og energiresursene i landet. NVE behandler konsesjonssøknader for bygging av kraftstasjoner, kraftlinjer, vindmøller, og andre installasjoner i kraftforsyningen og regulering av vassdrag. NVE var sentrale i arbeidet med verneplanene for vassdrag, hvor bl.a. Femunden/Trysilelva, Hådalvassdraget, Hitterdalsvassdraget, Vangrøfta og Øvre Glomma og Gaula ble vernet mot framtidig kraftutbygging. NVE har også vært en stor bidragsyter både økonomisk og faglig i arbeidet med å restaurere dammer og tømmerrenner i Hitterelva, Håelva og Langtjønnvassdraget, og i arbeidet med å reparere elveforbygningene i Hitterelva ved Smeltehytta. NVE har egne programmer for å ta vare på kulturminner knyttet til kraftproduksjon og vassdragsreguleringer.

15.2.4 Landbruksdirektoratet

Landbruksdirektoratets primære mål er samordnet, helhetlig og effektiv forvaltning av økonomiske og juridiske virkemidler rettet mot primærlandbruket, landbruksbasert næringsmiddelindustri og handel. Virkemidlene på området, som Landbruksdirektoratet skal forvalte i henhold til lov/forskrift for ordningene, skal bidra til god måloppnåelse innenfor hovedmålene for landbruks- og matpolitikken, herunder kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturminner i landbruket.

Landbruksdirektoratet leder sammen med Riksantikvaren og Miljødirektoratet den nasjonale satsingen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket»,

og forvalter forskriften om tildkudd til disse og to av verdensarvområdene. Innenfor Circumferensen har et område på 165000 daa i Vangrøftdalen og Kjurrudalen i Os vært utvalgt kulturlandskap siden 2009.

15.2.5 Vegdirektoratet (Statens vegvesen)

Gjennom både nyanlegg og vedlikehold av riks- og fylkesveier, kommer Statens vegvesen stadig i kontakt med elementer i verdensarven. Vegvesenet driver også tilrettelegging – og informasjonsarbeid, og er som sådan en viktig samarbeidspartner for kulturminnemyndighetene.

15.3 Statlige selskaper, foretak kommisjoner og styrer

15.3.1 Statskog AS

Statskog er en stor grunneier i verdensarvområdet. Som skogeier, eier av ressurser som grus og mineraler og som eiere av mange kulturminner, har Statskog ansvar for å ivareta verdensarverdiene innenfor sine eiendommer og myndighetsområde. Dette gjelder blant annet de fredete buene ved tømmerrennene i Femundsmarka.

15.3.2 Statsbygg

Statsbygg har som ansvar å forvalte offentlig eiendom. I byggeprosjekter skal Statsbygg realisere Stortingets vedtatte politikk innenfor arkitektur, universell utforming, kulturminnevern og miljø. Statsbygg har god kompetanse innenfor temaet kulturminnevern. Ved overtakelsen av eiendommene etter Røros Kobberverk i 2018, er Statsbygg en av de største aktørene i verdensarvarbeidet.

15.3.3 Den norske UNESCO-kommisjonen

Den norske UNESCO-kommisjonen fungerer som et bindeledd mellom det sivile samfunn og norske myndigheter. Kunnskapsdepartementet har sekretariatsansvar for Den norske UNESCO-kommisjonen. Flere departementer er involvert i UNESCO-arbeidet i Norge. Utenriksdepartementet har det overordnede ansvaret for norsk politikk i FN, inkludert UNESCO. Kunnskapsdepartementet har koordineringsansvar for norsk UNESCO-arbeid, og er i tillegg fagansvarlig for feltene utdanning og vitenskap. Klima- og miljødepartementet har ansvar for verdensarv-oppfølgingen, mens Kulturdepartementet har fagansvar for UNESCOs kultur- og kommunikasjonsprogram.

15.3.4 Nasjonalpark- og områdestyrene for de store verneområdene

Siden 2013 forvaltes de store verneområdene i Femundsmarka, Forollhogna og Skardøra-Hyllingsdalen av nasjonalparkstyrene/områdestyret for respektive områder. Styrene er statlige og oppnevnt av Klima- og miljødepartementet. Styrene skal forvalte de store verneområdene på en helhetlig og kunnskapsbasert måte. Det er utarbeidet egne forvaltningsplaner for verneområdene. Tiltakene i forvaltningsplanene gjennomføres i samarbeid med bl.a. fjellstyrene og Statens naturoppsyn. Innenfor Circumferensen er det 3 styrer;

Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia nasjonalparker med forvaltningsansvar for Femundsmarka nasjonalpark, Langtjønnas landskapsvernområde og Femundslia landskapsvernområde

Nasjonalparkstyret for Forollhogna nasjonalpark med forvaltningsansvar for Forollhogna nasjonalpark, Ledalen landskapsvernområde, Vangrøftdalen og Kjurrudalen landskapsvernområde, Øyungen landskapsvernområde og Londalen-Ørvilldalen landskapsvernområde

Verneområdestyret for Skardsfjella og Hyllingsdalen forvalter områdene; Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde, Djuptjønnas naturreservat, Finnfloen naturreservat, Tjerråøian naturreservat og Viglåa naturreservat.

Alle de tre styrene forvalter områder med betydelige verdensarverdier, knyttet både til bygninger, vassdragsinstallasjoner og kulturlandskap.

15.4 Regionale myndigheter

15.4.1 Fylkesmannen

Fylkesmannen er administrativt underlagt Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og er statens representant i fylket med ansvar for å følge opp vedtak, mål og retningslinjer fra Stortinget og regjeringen. Fylkesmannen utfører forvaltningsoppgaver og er klage- og tilsynsorgan med oppdrag fra flere departement. Fylkesmannens ansvarsområder knyttet til planlegging etter plan- og bygningsloven, naturforvaltning, skog og landbruk og beredskap er spesielt viktig for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

15.4.2 Fylkeskommunene

Fylkeskommunene har regionalt forvaltningsansvar for kulturminner og kulturmiljøer på fylkesnivå, og skal sørge for at det tas hensyn til disse i både regional og kommunal planlegging. Fylkeskommunene forbereder saker for Riksantikvaren og har vedtaksmyndighet etter kulturminneloven. Fylkeskommunen har innsigelsesmyndighet i plansaker. Fylkeskommunene fordeler også tilskudd til museene.

Innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen har Trøndelag og Innlandet fylkeskommuner en svært viktig rolle i forvaltningen av fredete bygninger bl.a. ved dispensasjonssøknader i forbindelse med tiltak, og i fordeling av tilskudd til istandsetting av fredete bygninger. Fylkeskommunene har fra 01.01.2020 overtatt administrasjonen av fylkesvegene fra Statens vegvesen, og er dermed en samarbeidspartner i forbindelse med skilting om verdensarven langs fylkesveiene.

Fylkeskommunene i Trøndelag og Innlandet har også hovedansvar for oppfølgingen av «Regional plan for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen», og disponerer spesielt avsatte midler til tiltak i henhold til handlingsplanen for denne.

15.5 Kommunene

Kommunene har hovedansvaret for planlegging etter plan- og bygningsloven innenfor sitt område. Gjennom planlegging kan kommunene sikre ver-

densarverdiene, og gi retningslinjer for plan- og byggesaksbehandling. Kommunen behandler alle tiltaks- og byggesøknader etter plan- og bygningsloven, er rådgivere overfor eiere, og fordeler også tilskuddsmidler til tiltak som kan sikre og utvikle bygninger og andre installasjoner som er viktige for å ta vare på verdensarverdiene.

Røros kommune har ansatt en egen byantikvar, som er rådgivende for all byggesaksbehandling innenfor verdensarvområdet i Røros kommune. Byantikvaren deltar i alle planprosesser hvor verdensarvverdier spesielt og kulturminner generelt berøres. Byantikvaren leder arbeidet med kommunens kulturminneplan. Byantikvaren har også både prosjektledelse og faglig ansvar for Uthusprosjektet i alle kommunene i Circumferensen.

I kommunene Holtålen, Os, Engerdal og Tolga, ivaretas kulturminnearbeidet av kultursjefene og arealplanleggerne, og gjennom et tett samarbeid med fylkeskommunenes kulturminneavdelinger, verdensarvkoordinator og byantikvaren på Røros.

15.5.1 Verdensarvrådet for Røros bergstad og Circumferensen

Verdensarvrådet for Røros bergstad og Circumferensen ble opprettet i 2011, og arbeider for ivaretagelse av verdensarverdiene i tråd med verdensarvkonvensjonen og intensjonserklæringen for Røros bergstad og Circumferensen. Verdensarvrådet skal initiere bruk av verdensarvstatusen til beste for hele Circumferensen. Verdensarvrådet er sammensatt av ordførerne i de 5 verdensarvkommunene og politisk valgte representanter fra de to fylkeskommunene, Trøndelag og Innlandet, samt Sametinget. Rådet har 6 observatørplasser; Riksantikvaren, Destinasjon Røros, Musea i Nord-Østerdalen/ANNO, Rørosmuseet/MiST, kommunedirektørene i Circumferensen og byantikvaren i Røros kommune. Rådet har ingen formell myndighet etter lovverket, men medlemmene utøver myndighet gjennom sine posisjoner i respektive kommuner, fylkeskommuner og Sametinget.

15.5.2 Faggruppa for verdensarvrådet

Faggruppa for verdensarvrådet ble etablert i 2014, og har som primær oppgave å forberede saker for verdensarvrådet. Faggruppa fungerer også som et utviklingsforum innenfor Circumferensen, og medlemmene er verdensarvkoordinators viktigste samarbeidspartnere i det daglige arbeidet. Gruppa er sammensatt av kultursjefene i verdensarvkommunene, verdensarvansvarlige innenfor kulturminnesektoren i fylkeskommunene, Sametinget, kommuneplanlegger i Røros kommune, Rørosmuseet/Verdensarvsenteret, Musea i Nord-Østerdalen, Destinasjon Røros, Riksantikvaren og byantikvaren i Røros kommune.

15.5.3 Verdensarvkoordinator for Røros bergstad og Circumferensen

Verdensarvkoordinatoren er sekretær for verdensarvrådet og faggruppa. Koordinator skal bl.a. bidra til god informasjon mellom de lokale, regionale og nasjonale aktørene, organisasjonene og myndighetene og ha oversikt over verdensarvområdet og det arbeidet som pågår hos de enkelte aktørene. I koordinators stillingsinstruks ligger å melde fra til lokale, regionale og nasjonale myndigheter når verdensarverdiene er truet. Koordinator deltar også i nasjonale og nordiske nettverk for verdensarvkoordinatorer.

16. Eiere av kulturminner og kulturmiljøer

Eierne og brukere har en meget sentral og viktig oppgave i forvaltningen av landets kulturminner. Eiernes forståelse, innsatsvilje og initiativ er avgjørende for å få en god forvaltning av kulturminnene. Eiere har ansvar for vedlikehold av sine eiendommer i medhold av enten plan- og bygningsloven eller kulturminneloven.

16.1.1 Private eiere

Innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er det et stort antall private eiere av bygninger og anlegg, både i bergstaden og i hele Circumferensen. Eiere av landbrukseiendommer med våningshus, setre, løer, andre uthus og kulturlandskap er avgjørende viktig for opprettholdelsen av verdensarvverdiene i landbruksområdene.

16.1.2 Statsbygg

Statsbygg overtok 1. juli 2018 forvaltningsansvaret for eiendomsmassen etter Røros Kobberværks konkurs. Eiendommene ligger i sin helhet innenfor verdensarvområdet. Eiendommen består av 49 bygninger, gruver og 53 installasjoner tilknyttet gruvedriften. Tomtearealet er på 5500 mål, og bygningsmassen på 7700 brutto kvadratmeter. Statsbygg forvalter også 4.5 kvadratkilometer industrielt kulturlandskap på Malmplassen, Slagghaugene, og på Storwartz- og Olavsgruveområdet.

16.1.3 Stiftelsen Rørosmuseet

Stiftelsen Rørosmuseet er av de største ikke-offentlige eierne av bygningsmasse innenfor verdensarven, med et trettital bygninger, bl.a. Smelthytta og husene i Sleggveien i bergstaden. Mange av bygningene er fredet. Eiendommene forvaltes av MiST Rørosmuseet.

16.1.4 Fortidsminneforeningen (Foreningen Den gamle bergstad)

Fortidsminneforeningen ved rørosavdelingen Den gamle bergstad, er eiere av de fredete anleggene Per Amundsagården og Rasmusgården i bergstaden.

16.1.5 Kommunene

Kommunene er en stor og viktig eiendomsaktør innenfor verdensarven. Røros kommune eier bl.a. rådhuset i bergstaden, Mølmannsdalsgården og bygningene på Falkberget og Ratvolden på Rugeldalen, samt flere andre mindre bygg og løer. Os kommune er eier av Oddentunet i Narjordet og Tolga kommune er eier av bygningsmassen på Dølmotunet.

16.1.6 Statskog AS

Statsskog er en stor grunneier i verdensarvområdet og Circumferensen, med viktige eiendommer både i Storwartzområdet, Nordgruvfeltet, Femundsmarka og Langtjønna. Statskog er også eier av 7 fredete buer langs Hådals- og Langtjønnavassdraget, hvorav 1 ligger i verdensarvområdet i Mølmannsdalen, og de 6 andre i Femundsmarka.

16.1.7 Bane Nor

Som stor eiendomsaktør innenfor blant annet bergstaden, har Bane Nor en viktig funksjon i å ta vare på verdensarvverdiene knyttet til denne delen av bergstaden, bl.a. selve stasjonsbygningen, Lokstallen og Pakkhuset.

16.1.8 Ren Røros (tidligere Røros E-verk)

Ren Røros er eier av Kuråsfossen kraftstasjon, som er en viktig del av verdensarven.

17. Dokumentasjon, kunnskapsutvikling, utdanning og forskning

Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er gjenstand for løpende forskningsarbeid, så vel nasjonalt som internasjonalt. Det samme gjelder dokumentasjonsarbeid.

Kunnskap om verdensarven, og kompetanse i arbeidet med å vedlikeholde og utvikle verdensarvverdiene er avgjørende for framtida. Kompetansen er av både håndverksmessig, formidlingsmessig, juridisk og planmessig karakter, og må i sum finnes hos de som eier og arbeider med verdensarven. For å kunne dra nytte av kompetansen til beste for verdensarven, er også den generelle samarbeids- og handlingskompetansen avgjørende.

17.1 Dokumentasjons- og utviklingsarbeid

Gjennom forvaltningen av kulturarven etter kobberversperioden på Røros, er det produsert mye kunnskap som har nedfelt seg på ulikt vis i fagartikler, arkiver og museumssamlinger. Gjennom vernehistorien til Røros har ny kunnskap kommet fram, og erfaringsgrunlaget herfra har også løftet vernearbeidet nasjonalt. Rørosmuseet driver kontinuerlig dokumentasjonsarbeid innenfor sine ansvarsområder bergverk, bygningsvern, sør-samisk kulturhistorie, naturhistorie og verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

Rørosmuseet, Musea i Nord-Østerdalen og Trysil-Engerdal museum forvalter bygninger, arkiver og samlinger som i seg selv er dokumentasjon som kommer til nytte i kunnskapsutvikling, forskning og dokumentasjonsarbeid.

I samarbeid fagskolen i Innlandet på Gjøvik og Røros ressurs tilbyr bygningsvernssenteret et fagskoletilbud i bygningsvern. Senteret er også læringsarena for NTNUs bachelorutdanning innenfor tradisjonelt bygningshåndverk og teknisk bygningsvern.

Håndverksdagene som gjennomføres hver høst i regi bygningsvernssenteret ved Rørosmuseet er en svært viktig møteplass for utveksling av kunnskap og utprøving av nye og gamle teknikker innenfor bygningsvernet.

Rørosmuseet dokumenterer fortløpende samlingene etter kobberversstida. Museet gir hvert år ut publikasjonen «Fjell-Folk» med relevante fagartikler.

Fra Håndverksdagene på Røros. Foto: Rørosmuseet.

En del av Røros kobberverks arkiv slik det står i Statsarkivet i Trondheim.
Foto: kulturradet.no

17.2 Røros Kobberverks arkiv

Rørosmuseet oppbevarer den yngste delen av Røros Kobberverks arkiv (125 hyllemeter!). Den eldste delen oppbevares i Statsarkivets lokaler på Dora i Trondheim. Arkivet består hovedsakelig av korrespondanse, forhandlingsprotokoller og regnskaper fra Overdireksjonen, Direktøren og Bergskriveren. I bergverksadministrasjonens arkivmateriale finner man regnskap og den viktigste saksbehandlingen angående gruver, hytter, skogeiendommer og jordegods. En del av grunnlaget for hovedregnskapene er de regnskaper som ble ført ved enkelte gruver og smeltehytter. Arkivet inneholder også et stort kart- og tegningsmateriale; ca. 3800 tegninger.

Arkivet er en unik kilde til kunnskap om kobberverkets historie, og en svært viktig del av verdensarven. Arkivet er en del av Norges Dokumentarv, som er Norges del av UNESCOs «Memory of the World» som er knyttet opp både til verdensarvkonvensjonen og konvensjonen om immateriell kulturarv.

17.3 Forskning

Forskningskompetansen på de aktuelle fagområdene innenfor verdensarv-arbeidet finner vi mange ulike steder i universitets- og høyskolesektoren både innen- og utenlands. Dette gjelder både forskning på det historiske grunnlaget for verdensarvinnskrivningen, og forskning på bevaring og forvaltning av kulturminnene. Lokalt er det vesentlig at det finnes tilstrekkelig kompetanse i forvaltningen og i museene for å inngå i samhandling med de øvrige forskningsmiljøene, både gjennom egen forskningskompetanse og som arena for formidling og utprøving. Dette gjelder også forskning på den samiske interaksjonen med Røros kobberverk.

For å kunne bidra til ny forskningsaktivitet må det være et stabilt kompetansemiljø i regionen, og det må finnes gode nettverk. For å sørge for at forvaltningen gjøres på høyeste faglig nivå, er det nødvendig at også kunnskaps- og forskningssiden i verdensarven styrkes. Forskningsmiljøet innenfor bygningsvern ved NTNU har hatt et langvarig samarbeid med Rørosmiljøet, bl.a. gjennom bachelorutdanningen innenfor faget. Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) er en svært sentral forskningsinstitusjon som på forskjellige måter følger opp verdensarvområdene i Norge.

Guiding på Røros.
Foto: Tom Gustavsen for
Destinasjon Røros.

18. Formidling og kompetanseheving

Formidling av kunnskap om de globale ideene bak verdensarven og verdensarvlista, og verdensarvverdiene lokalt er viktig for vedlikehold og utvikling av verdensarvverdiene. Den viktigste målgruppen for formidlingen er innbyggerne i verdensarvkommunene. Eiere av bygninger og arealer og politikere og administrasjon i kommunene fatter kontinuerlig beslutninger som påvirker innholdet i verdensarven, og må ha god kunnskap om denne.

Verdensarvsenteret på Rørosmuseet har en sentral rolle i formidlingen, i samarbeid med kommunene og fylkeskommunene, Musea i Nord-Østerdalen, Trysil-Engerdal museum og de ideelle organisasjonene. Verdensarvsenteret har utarbeidet en formidlingsplan som synliggjør senterets rolle i formidlingen av verdensarven i hele Circumferensen..

En viktig arena for formidling av verdensarvverdiene er næringslivets markedsføring av produkter fra verdensarvområdet. Rørosmat med sine andelseiere, Flokk, reiselivsbedriftene, Røros meieri, Røros Tweed, Røros produkter med flere bruker verdensarven aktivt i sin markedsføring og befester dermed kravene til kvalitet og autentisitet i verdensarven.

18.1 Rørosmuseet

Rørosmuseet ble etablert i 1930, under navnet Røros Museumsforening. I 1979 ble Olavsgruva åpnet som museumsgruve. De to museumsenhetene ble slått sammen i 1990 og omdannet til en stiftelse. I 2014 ble Rørosmuseet en del av Museene i Sør-Trøndelag AS, MiST. Eiendommer og samlinger eies fremdeles av stiftelsen Rørosmuseet. Rørosmuseets faglige ansvarsområder er bergverkshistorie, bygningsvern, sørsamisk kulturhistorie, naturhistorie og verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

Rørosmuseet ivaretar omlag 80 bygninger, hvorav 54 er fredet. Sammen med Statsbygg og Stiftelsen Rørosmuseet som er eiere, forvalter Rørosmuseet også 4,5 kvadratkilometer industrielt kulturlandskap med bygninger og eiendommer etter Røros Kobberverk, hvorav mesteparten er fredet. Rørosmuseet har omlag 12 000 gjenstander og 70 000 foto i sine samlinger.

En del av Rørosmuseets samlinger har tilhørt Røros Kobberverk. Det dreier seg om kobberverkets historiske gjenstandssamling, den nyeste delen av verkets arkiv, og gjenstander Rørosmuseet overtok da kobberverket ble nedlagt i 1977.

Rørosmuseet har ca. 70 000 besøkende årlig, fordelt på besøksstedene Olavsgruva, Smelthytta, Dokortjønna og Sleggveien. Rørosmuseet utgir sammen med Røros Museum og historielag årboka *Fjell-Folk*.

18.1.1 Rørosmuseet/Verdensarvsenteret

Miljødirektoratet autoriserte den 6. juni 2017 Rørosmuseet/MiST som verdensarvsenter for en 5-årsperiode. Autorisasjonen er knyttet opp mot et kravsett og kriterier til kunnskapsoppbygging og formidling om verdensarven. Kravene til senteret er sammenfattet i autorisasjonsbrevet;

«Verdensarvsentre skal være besøksentre for alle som søker informasjon og aktiviteter knyttet til verdensarven. Tydelig formidling skal bidra til god besøksforvaltning, gode opplevelser og styrket forvaltning av verdensarven. Sentrene skal bidra til lokal, bærekraftig verdiskaping gjennom måten de drives på. Sentrene skal videre styrke den lokale forankringen av verdensarv arbeidet, og gjennom sine aktiviteter bidra til at verdensarven har en funksjon i lokalsamfunnet i tråd med forpliktelsene i verdensarvkonvensjonen. Det forventes at sentrene spesielt legger vekt på deltakelse fra lokalbefolkningen. Et autorisert verdensarvsenter må under hele autorisasjonsperioden fylle krav til kvalitet, innhold og nivå på informasjon, veiledning, lokal forankring, finansiering og åpningstider m.v.»

Autorisasjonen medfører at Rørosmuseum/MiST mottar 1,8 mill. kroner pr. år i driftsmidler fra Miljødirektoratet i autorisasjonsperioden. Den regionale og lokale finansieringen kommer fra de 5 kommunene og de 2 fylkeskommunene. Denne utgjør samlet 1,2 millioner, slik at samlet driftstilskudd til Rørosmuseum utgjør 3 millioner/år.

Samarbeidet mellom verdensarvsenteret og kommunene er regulert gjennom en samarbeidsavtale mellom senteret og verdensarvrådet, hvor senterets funksjoner i kommunene beskrives. En egen formidlingsplan utdyper samarbeidet. I formidlingsplanen er det lagt spesielt vekt på samarbeid med skolene. Det legges store ressurser i arbeid med prosjektet Verdensarven som veiviser, der Rørosmuseum tilbyr ulike formidlingsopplegg til alle klassetrinn i grunnskolene i de fem kommunene i Circumferensen. I programmet ligger også et utvekslingsprogram med elever fra verdensarven i Falun. Samarbeidet omfatter også faglig bistand til etablering av lokale informasjonssentre og informasjonsmateriell og nettsider om verdensarven.

Verdensarvsenteret har eksplisitt 2 stillinger innenfor Rørosmuseets totale organisasjon, men utnytter museets samlede ressurser gjennom en integrert organisasjonsmodell.

18.1.2 Rørosmuseet/Bygningsvernsenteret

Rørosmuseet v/Bygningsvernsenteret er verdensarvområdets viktigste kunnskaps- og kompetanseinstitusjon innenfor bygningsvern, tradisjons- håndverk, istandsetting og rådgiving. Senteret tilbyr en rekke kurs i tradisjons- håndverk, blant annet de årlige Håndverksdagene som arrangeres i august. Her deltar et 100-talls håndverkere fra hele landet.

Bygningsvernsenterets andre hovedfunksjon er istandsettingsarbeid på Statsbyggs bygningsmasse etter Røros Kobberverk, og Rørosmuseets egen bygningsmasse. Etter at Statsbygg i 2018 overtok eierskapet til bygningsmassen etter Røros Kobberverk, har denne delen av virksomheten økt, og representerer i 2020 en aktivitet på ca. 7 årsverk. Bygningsvernsenteret selger også tjenester i form av reparasjoner og vedlikehold på bygninger tilhørende private eller offentlige eiere. Senteret utarbeider tilstands- og tiltaksrapporter på oppdrag fra eiere av bygninger både i og utenfor verdensarvområdet.

Bygningsvernsenteret har et tett samarbeid med Uthusprosjektet ved å arrangere åpne kurs og møter for huseiere og håndverkere.

18.1.3 Besøksenter Femundsmarka nasjonalpark

Besøksenter Femundsmarka nasjonalpark ble etablert i 2005.

Senterets geografiske nedslagsfelt er delvis innenfor Circumferensen, og sporene etter Røros Kobberverk i form av dammer, buer, tømmerrenner, malmveier m.m. er sentrale i formidlingen til senteret. Ved oppstart av ny autorisasjonsperiode for nasjonalparksenteret fra 2020, er senterets hovedbase på Elgå,

18.1.4 Informasjonssenter om bærekraftig ressursforvaltning, Doktortjønnen, Røros

Forvaltningen av naturressursene i Røros-regionen gjennom flere hundre år har både skapt rikdom, evigvarende forurensning og endringer i naturmangfoldet. Historisk kunnskap om ressursforvaltning sett i forhold til dagens miljøutfordringer kan belyse ulike veivalg for framtiden.

MiST-Rørosmuseet ønsker å bruke Doktortjønnområdet for å engasjere barn og unge i utendørs aktiviteter som setter fokus på:

- naturens prosesser som forutsetning for menneskers virksomhet
- menneskers påvirkning på miljø og klima – før og nå
- eksempler på bærekraftig og ikke bærekraftig ressursbruk
- fornybare og ikke fornybare ressurser

Museene i Sør-Trøndelag AS har i 2020 søkt Kulturdepartementet om midler til å etablere denne formidlingsaktiviteten der man bruker historien som ligger til grunn for verdensarvstatusen på Røros, som en inngang til refleksjon rundt hvordan vi tar vare på natur- og kulturverdiene våre.

18.2 Musea i Nord-Østerdalen/ANNO Museum

Musea i Nord-Østerdalen er den største kunnskaps- og formidlingsinstitusjonen i kommunene Os og Tolga. Museet forvalter blant annet Oddentunet i Narjordet i Os kommune, og Dølmotunet på Tolga. Den sentrale enheten i ANNO Museum avd. Musea i Nord-Østerdalen, er Museumssenteret Ramsmoen på Tynset, der det er kontorer, utstillingslokaler og magasiner, og der er det fagpersonale for bygninger, gjenstander, foto og arkiv. Museumssenteret har et omfattende bibliotek, med tilknytt publikumsarbeidsplasser. Museet forvalter en stor mengde gjenstander, fotografier og arkivalia. Hovedfokuset i samlingene er jordbruk, gruvevirksomhet, litteratur, kunst og moderniseringen av bygdesamfunn.

18.3 Blokkodden Villmarksmuseum/Trysil-Engerdal museum/ANNO Museum

Trysil- Engerdal museum, som er en del av ANNO Museum, har drifts- og vedlikeholdsansvar for flere museumsanlegg i kommunene Trysil og Engerdal: Til sammen forvalter Trysil- Engerdal museum rundt 100 bygninger, anlegg og installasjoner, 12.000 antikvariske gjenstander, samt en betydelig samling av foto og arkivmateriale. Museets hovedattraksjoner er Blokkodden villmarksmuseum og Trysil bygdetun. Til museet er det knyttet en fagstab på to personer.

Blokkodden villmarksmuseum på Drevsjø i Engerdal kommune tar vare på hus og anlegg, gjenstander og minner med tilknytning til primærnæringene jordbruk, skogbruk, jakt og fiske. Samenes næringsdrift og kultur er viet stor plass. Blokkodden er et område med mange kulturminner knyttet til Røros Kobberværk og gjenspeiler denne delen av Engerdals historie. Museet har en egen avdeling hvor Røros Kobberværks historie er spesielt rettet mot barn; Eventyrskogen og Blokkoddentrollet. En egen utstilling om verdensarven er under utarbeiding i samarbeid med bl.a. Glomdalsmuseet.

18.4 Ålen museum og Petran Museum i Holtålen

Ålen Bygdemuseum ligger i Egga, omtrent midt i bygda på sørsiden av Gaula. Museet består i dag av 12 hus og ca. 2.500 gjenstander. En samling gamle bøker og fotografier er også bevart her. Gårdsanlegget har vært "bersrom" og er som sådan typisk for samspillet mellom gruvearbeid og gårdsarbeid gjennom flere hundre år.

Petran museum ligger i Heksemsgrenda i Haltdalen sentrum. Det er et nedlagt gårdsbruk og består av låve, fjøs, stabbur og et våningshus fra 1700-tallet. Husa rommer i alt ca 1200 registrerte gjenstander, det meste har tilhørt gården.

18.5 Falkberget/Ratvolden

Eiendommene Falkberget og Ratvolden ligger innenfor verdensarvområdet. Mye av formidlingen av Falkbergets forfatterskap skjer på Ratvolden. Kommunen eier alle bygningene på Ratvolden. Hovedhuset på Falkberget er i privat eie.

Røros kommune og Falkberget-Ringen har i sitt eie et omfattende Falkbergetarkiv, mye som resultat av et registreringsarbeid på Ratvolden. Dette er lagret i kommunens arkiv.

18.6 Lag og foreninger

Flere lokale lag og foreninger gjør en stor jobb for å formidle kunnskap om verdensarven. I alle verdensarvkommunene finner vi historielag, eller museums- og historielag.

Røros museums- og historielag er det største historielaget innenfor verdensarvområdet, med ca. 750 medlemmer. Laget arrangerer årlig en rekke ekskursions- og turer i verdensarvområdet, med tema knyttet til bergverksdriften, sosiale og kulturelle forhold i rørossamfunnet gjennom historien, byggeskikk m.m. Museums- og historielaget eide fram til 2014 også mange bygninger, som ble overdratt til Stiftelsen Rørosmuseet.

I Røros finnes også **Fortidsminneforeningens avdeling Den gamle bergstad**, som bl.a. ivaretar eiendommene Rasmusgården og Per Amundsagården i bergstaden.

Falkberget-Ringen ble stiftet i 1984 og er en forening med formål å skape interesse for Johan Falkbergets diktning. Foreningen er sterkt engasjert i ivaretagelsen av bebyggelsen på Ratvolden og Falkberget.

Os historielag ble dannet i 1984, og arrangerer turer og vandringer i Os og i nabokommunene, gjerne med tema knyttet til gruvedrift, kølbrenning, byggeskikk m.m.

Stiftelsen Nørdalen natur- og kultursti driver regionens mest opplevelsesrike natur- og kultursti. Stien er 10 km lang og inneholder 31 poster. Her finnes tydelige spor etter tjurrubrenning, jernblester, seter- og slåttebruk, og et rekonstruert kølbrenneranlegg med koie og en del av ei mile som ligger på sin opprinnelige plass.

Tolga historielag dekker det meste av kommunens geografiske område, mens Vingelen Skole og kirkemuseum i praksis ivaretar historielagsfunksjonen for bygda Vingelen.

Engerdal kommune har to historielag, **Historielaget Kvennstein** i sør-delen av kommunene, og **Engerdal historielag** som dekker hele kommunen. I Engerdal er det også etablert en avdeling av **Fortidsminneforeningen** for kommunene Trysil og Engerdal.

Holtålen kommune har to historielag, **Haltdalen Historielag** og **Ålen Historielag**. Begge lagene har stor aktivitet, og arrangerer vandringer og foredrag som ofte har tema knyttet til Kobberværkets historie. Gammelgården i Haltdalen er Haltdalens historielags formidlings- og utstillingsbase. Gammelgården er også Holtålen kommunes tusenårssted. Haltdalen stavkirke, som står som kopi på museumsområdet, var i en periode på nesten 200 år i Røros Kobberværks eie. Originalen står på Sverresborg.

Os-brakkas venner er et selvoppnevnt styringsorgan med oppgave å ta vare på Kilingdal gruve, bygninger og historie. Foreningen drives ideelt, og har restaurert 3 av bygningene på anlegget.

Forbondeunionen er en overbygning av alle lasskjørerlagene som hvert år kjører til Rørosmartnan. Foreningen og dens medlemmer ivaretar både tradisjonen med lasskjøring og holder ved like og bevarer utstyr knyttet til denne. Foreningens medlemmer legger ned et stort arbeid i å dokumentere de gamle vintertransportrutene og holder dem så langt mulig vedlike.

18.7 Bedrifter

Gjennom de siste 20-30 årene har merkevaren «Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen» blitt en stadig tydeligere del i markedsføringen av produkter fra industri og annet næringsliv i verdensarvområdet.

Rørosmat er et av de fremste eksemplene på hvordan koblingen mellom verdensarv, miljøprofil og lokal matproduksjon er avgjørende for omdømme, produktutvikling og markedsføring over hele Norge.

Rørosmeiereiet har etablert et eget informasjonssenter knyttet til produksjonslokalene.

Røros Tweed har en historie helt tilbake til Peder Hiorts stiftelse, og er en direkte videreføring av aktivitetene og tankene bak denne.

Alle reiselivsbedriftene med **Røros Hotell** og **Bergstadens Hotel** som de største har verdensarven og Røros på topp i sin markedsføring.

Vauldalen Fjellhotell arrangerer årlig ca. 15 turer med sine gjester med Femund II til Femundshytta.

18.8 Kommunene og fylkeskommunene

Kommunene og fylkeskommunene har et selvstendig formidlingsansvar om verdensarverdiene i henhold til blant annet Intensjonserklæringen og miljøinformasjonsloven. Alle de 5 kommunene og de to fylkeskommunene innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen ivaretar denne oppgaven gjennom informasjon om verdensarven på hjemmesidene, og ved å stå for egne arrangementer og temamøter knyttet til planprosesser og kulturarrangement.

Kommunene ivaretar også denne oppgaven gjennom undervisningsopplegg i skoleverket, både i egen regi og i samarbeid med museene og lag og foreninger.

18.9 Presse/media

Verdensarvområdet har et rikt utbud av aviser, som ofte tar opp saker som berører verdensarven. Avisene Arbeidets Rett og Fjell-Ljom er de viktigste formidlerne av verdensarvstoff. For Innlandskommunene er avisa Østlendingen en viktig formidlingskanal. Lokalradioen Nea Radio har også ofte programinnslag med verdensarv og kulturminnetema. Det samme gjelder nettavisa Rørosnytt.

18.10 Destinasjon Røros

Destinasjonsselskapet Destinasjon Røros har en omfattende informasjonsvirksomhet, og har verdensarven som et hovedsatsingsområde, både i markedsføring og i tilrettelegging av opplevelser i sitt område. Datterselskapet Visit Røros er arrangør av både Rørosmartnan og Julemarkedet i bergstaden. Disse to arrangementene har til sammen 100000 besøkende, og synliggjør verdensarvens betydning som økonomisk motor i regionen. Arrangementene er kjent over hele landet, og betyr mye for å holde den nasjonale bevisstheten om verdensarven Røros bergstad og Circumferensen oppe.

18.11 Destinasjon Femund-Engerdal

Destinasjon Femund-Engerdal er destinasjonsselskapet for Femund-Engerdalregionen. Selskapet markedsfører både verdensarven på Femundshytta og turer med Femund II, både på hjemmesidene og på turistkontoret i Engerdal.

18.12 Store kulturarrangement

En rekke kulturarrangement i verdensarvkommunene har tilknytning til eller utgangspunkt i verdensarven

Rørosmartnan er en viktig bærer av den immaterielle kulturarven. Rørosmartnan ble etablert ved kongelig resolusjon i 1853 som følger: «*Fra 1854 af skal der i Røros afholdes et Marked, der begynder næst siste tirsdag i Februar Maaned og varer til den påfølgende Fredag*». Siden den gang er Rørosmartnan arrangert hvert år.

Rørosmartnan er arena for praktisering og ivaretagelse av mye av det immaterielle innholdet i verdensarven. Handel, lasskjøring, Rørospols, folkemusikk, historiefortelling og folkelivet preger bergstaden i 5-6 dager, og er et høydepunkt i året for utøverne av disse tradisjonene. Rørosmartnan er også en viktig formidlingsarena for det antikvariske håndverkmiljøet, spesielt ved bygningsvernsenteret på Rørosmuseet. Mange av lasskjørerne som kommer til bergstaden har stallplasser i noen av bygårdene. Her holder lasskjørerne også tradisjonen med kjøp og salg og kulturaktiviteter vedlike.

Musikkspillet Elden som går av stabelen i august hvert år, henter sin historie fra den svenske general Armfeldts felttog i Trøndelag i 1718/19. I tillegg til selve historien, er bruken av Slagghaugene som scene en historiefortelling om verdensarven i seg selv. Bruken av Slagghaugene medfører stedvis slitasje. Elden er Norges største ungdomsteater og er viktig for identitetsbygging omkring verdensarven for framtidige generasjoner.

Vinterfestspill i Bergstaden i mars, presenterer hvert år bergstaden og verdensarven for et stort tilreisende publikum.

Den sør-samiske kulturfestivalen **Raasten rasta** på Røros, er en svært viktig arena for formidling av sør-samiske kulturuttrykk og historie.

Alle verdensarvkommunene har større arrangementer i løpet av året, hvor verdensarvtema i noen sammenhenger løftes fram. Dette gjelder for eksempel **Ålen-dåggån i Holtålen**, **Vintervukku i Os**, **Olsok på Tolga i Tolga** og **Femundfestivalen** i Engerdal.

Elden spilles i Slagghaugene på Røros

Illustrasjonsfoto:
Ibrahim Rifath /unsplash.com

19. Økonomiske virkemidler

Å ta vare på kulturminner på en god måte medfører ofte kostnader ut over det privatpersoner, ideelle lag og foreninger eller institusjoner har muligheter til å påta seg. Både stat og kommuner, fond og stiftelser disponerer midler som eiere og brukere av kulturminner kan søke og få tilskudd fra. Midlene til f.eks. Uthusprosjektet, til statens bygninger etter Røros Kobberverk fra staten og midler hos fylkeskommunene og kommunale midler er eksempler på dette. De viktigste tilskuddsordningene med respektive administratorer følger under.

19.1 Riksantikvaren

Riksantikvarens verdensarvmidler (statsbudsjettets kap.4429, post 79) er den største tilskuddsposten til ivaretagelsen av verdensarvverdiene innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen. Alle kommunene og fylkeskommunene i verdensarvområdet kan søke på midlene, og i 2019 ble det i alt bevilget 11,2 millioner til verdensarven Røros bergstad og Circumferensen fra denne posten. Store deler av dette fordeles videre til private eiere og forvaltere etter søknad. I de nærmeste årene forventes det at nivået på bevilgningen vil ligge på dette nivået.

Årlig dekker midlene over post 79 midler til Uthusprosjektet, Småsetran og hagene, og fredete bygninger i bergstaden. I de senere årene er det også bevilget midler til høyt prioriterte prosjekter i Os, blant annet Narjordet og Oddentunet, verdensarvustilling på Blokkodden i Engerdal og verdensarvutstilling i det kommende informasjonssenteret på Tolga.

19.2 Miljødirektoratet

Miljødirektoratet har flere tilskuddsposter som brukes til tiltak innenfor verdensarvområdet. Tilskuddet til verdensarvsenteret ved Rørosmuseum utgjør årlig 1,2 millioner kroner. Nasjonalparkstyrene for Femundsmarka og Forollhogna, og områdestyret for Skardsfjella og Hyllingsdalen får også sine

midler fra Miljødirektoratets tilskudd til tiltak i verneområder (statsbudsjettets kap. 1420 post 81), som bl.a. brukes til informasjons- og skjøtselstiltak i nasjonalparkene og landskapsvernområdene. Dette er ofte tiltak som berører kulturminner og kulturlandskap som representerer oppsluttende verdier og sideordnede fortellinger til verdensarven.

19.3 Landbruksdirektoratet

Landbruksdirektoratet har flere tilskuddsordninger som er viktige for ivaretagelse av jordbrukets kulturlandskap innenfor verdensarven.

SMIL – spesielle miljøtiltak i jordbruket: Midlene fordeles av Landbruksdirektoratet, og satsingsområde avhenger av kommunenes prioriteringer og tiltaksstrategi. Søknaden sendes til kommunene. For kommunene i Circumferensen utgjorde SMIL-midlene i 2018 kr1390000.

NMSK – nærings- og miljøtiltak i skogbruket: Midlene fordeles av Landbruksdirektoratet, og satsingsområde avhenger av kommunenes prioriteringer og tiltaksstrategi. Søknaden sendes til kommunene.

RMP – regionale miljøtilskudd i landbruket: Midlene fordeles av Landbruksdirektoratet, og satsingsområde avhenger av fylkesmannens prioriteringer. Søknaden sendes til kommunene. For kommunene i Circumferensen utgjorde RMP-midlene i 2018 kr 1080000.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyene og vestnorsk fjordlandskap: Midlene fordeles av Landbruksdirektoratet/ Miljødirektoratet/Riksantikvaren, og satsingsområde er 45 utvalgte områder. For Vangrøftdalen og Kjurrudalen i Os kommune utgjorde dette kr 1000000 i 2019. Fra 2020 har kommunen forvaltningsansvar for ordningen.

19.4 Fylkeskommunene

Innlandet fylkeskommune har en egen tilskuddspost til tiltak i verdensarven på kr. 200000/år. Midlene går i hovedsak til tiltak i regi av kommunene Os, Tolga og Engerdal, men kan også omsøkes av andre institusjoner innenfor verdensarvområdet, f.eks. nasjonalparkstyrene.

Trøndelag fylkeskommune har ingen egen tilskuddspost til verdensarvområdet utover midlene til fredete hus i bergstaden, men bevilger midler etter søknad. Holtålen kommune har f.eks. mottatt en bevilgning til informasjonskilt om verdensarven på Muggruva.

19.5 Kommunene

De 5 kommunene i verdensarven bruker alle betydelige økonomiske midler til ivaretagelse av verdensarverdiene og formidlingen av disse. Alle de 5 kommunene er tilsluttet Uthusprosjektet, som fordrer et kommunalt økonomisk tilskudd på 15% til alle prosjekter som igangsettes.

Mange av Røros kommunes infrastrukturtiltak og tiltak på egen bygningsmasse handler også om å ta vare på verdensarverdiene.

Kulturminnefondet

19.6 Kulturminnefondet

Norsk Kulturminnefond ble opprettet av Stortinget i 2002 for å gi tilskudd til private eiere av verdifulle kulturminner. Fram til 2012 var fondets midler basert på avkastningen fra et fond. Siden 2012 får Kulturminnefondet sine midler over statsbudsjettet. Fondet kan initiere og støtte prosjekter som har samfinansiering mellom private og offentlige aktører og prosjekter som utløser betydelig egeninnsats, og som kommer allmennheten til gode og skaper gode synergieffekter. Fondet har sine kontorer på Røros.

19.7 Den norske UNESCO-kommisjonen

Den norske UNESCO-kommisjonen bevilger årlig midler til tiltak som fremmer kunnskap om den norske verdensarven. Det kan søkes om inntil kr.500000 til prosjekter, og det kan bevilges midler til det samme prosjektet i inntil 3 år.

19.8 Stiftelser

Flere fond og stiftelser kan være bidragsyttere til tiltak innenfor verdensarven.

Stiftelsen UNI er en stiftelse med ideelt formål å fremme allmennyttig virksomhet innen skade- og miljøvern, for derved å bidra til en trygg utvikling i det norske samfunn. Stiftelsen UNI har bl.a. bidratt med betydelige midler til brannsikring av bebyggelsen i bergstaden.

Sparebankstiftelsen Hedmark bidrar med midler til prosjekter som fremmer forståelse for kulturarven i Innlandet.

Andre stiftelser som **Sparebankstiftelsen SMN**, **Gjensidigestiftelsen** og **Rørosbankens** og **Tolga-Os sparebanks** gaver til allmennyttige formål kan også være mulige bidragsyttere til formidlings- og aktivitetsprosjekter som fremmer kunnskap om kulturarven.

20. Nasjonale og internasjonale nettverk og organisasjoner

Deltakelse i både nasjonale og internasjonale nettverk, og utveksling av kunnskap og kompetanse mellom verdensarvsteder er en viktig aktivitet innen verdensarv arbeidet. Det gir både ideer til nye utviklingstiltak og inspirasjon til de som arbeider med å ta vare på verdensarven.

20.1 Norges verdensarv

Norges verdensarv er en organisasjon som består av alle de 8 stedene som er innskrevet på UNESCOs liste for vern av kultur -og naturarv. Norges verdensarv arrangerer årlig Verdensarvforum, som er en møteplass for verdensarvstedene, direktorat og departement som jobber med verdensarven i Norge. Innenfor organisasjonen er det etablert et politisk forum hvor ordførere og andre politikere fra verdensarvområdene møtes og utformer innspill fra verdensarvstedene opp mot departementene som har verdensarvansvar.

Norges verdensarv har spilt en avgjørende rolle i utarbeidingen av verdensarvpolitikken i Norge. Norges verdensarv ledes av et styre utgått fra verdensarvstedene.

20.2 Nordisk verdensarvforening (Nordic World Heritage Association)

Nordisk verdensarvforening ble etablert under det nordiske verdensarvnettverksmøtet på Island i 2016. Nettverkets formål er å arbeide for implementering av verdensarvkonvensjonen i de nordiske landene i tråd med UNESCOs verdensarvstrategi og de 5 C-er; Credibility, Conservation, Capacity-building, Communication and Communities. Det nordiske verdensarvnettverket er en ideell organisasjon, og ledes av et styre. Organisasjonen arrangerer årlig et nordisk nettverksmøte som går på rundgang mellom landene.

20.3 World Heritage Cities

Organisasjonen World Heritage Cities ble etablert i 1993, og organiserer ca. 250 byer i verden som er på verdensarvlista. Organisasjonen arbeider for implementering av verdensarvkonvensjonens målsettinger, og fremmer kommunikasjon, kunnskaps- og kompetanseutvikling mellom byene som er medlemmer i organisasjonen. Organisasjonen har sin generalforsamling og verdenskonferanse annethvert år. Ordførerne representerer byene ved generalforsamlingen.

Røros har tidligere vært medlem av World Heritage Cities, men er ikke medlem pr. 2019.

20.4 ICOMOS (International Council on Monuments and Sites)

ICOMOS ble grunnlagt i 1965 som et resultat av UNESCOs møte i Venezia i 1964 hvor Venezia charteret ble forfattet. Charteret er blitt beskrevet som organisasjonens grunnlov.

ICOMOS oppgave er å arbeide for å bevare verdensarven og være rådgivere til UNESCOs verdensarvkomite.

Organisasjonens medlemmer består av organisasjoner, institusjoner og personlige medlemmer som er profesjonelle aktører innen kulturminnefeltet. I dag har organisasjonen rundt 7500 medlemmer.

ICOMOS Norge er den norske avdelingen av ICOMOS, og består av personer som jobber profesjonelt med kulturminnevern. ICOMOS Norge er rådgiver for norske myndigheter i verdensarvsspørsmål. ICOMOS Norge ledes av et styre.

20.5 IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)

Verdens naturvernorganisasjon, IUCN, er en internasjonal organisasjon som har som formål å bevare natur og biologisk mangfold. IUCN ble grunnlagt i 1948, og har i dag 81 stater, 111 statlige forvaltningsorganer og mer enn 800 ikke-statlige organisasjoner som medlemmer. Organisasjonen har hovedkvarter i Gland i Sveits.

Sammen med ICOMOS og ICCROM er IUCN rådgivende organ for verdensarvkomiteen ved nominasjoner, evalueringer av verdensarvsteder og oppfølging av steder på lista over verdensarv i fare.

20.6 ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property)

ICCROM er en selvstendig vitenskapelig internasjonal institusjon som ble grunnlagt av UNESCO i 1956. Organisasjonen har som formål å fremme forskning og kunnskap om restaurering og konservering av verdensarven. Organisasjonen har 136 medlemsland, og har sitt hovedsete i Roma. Organisasjonen arrangerer kurs og andre kompetansehevende arrangementer verden rundt, og samarbeider med ICOMOS og IUCN om utdanning av eksperter som vurderer nye nominasjoner til verdensarvlista og evaluerer steder som står på lista.

21. Overvåking og rapportering

Overvåkning av tilstanden for verdensarven er en helt nødvendig prosess for at både UNESCO, statsparten og regionale og lokale myndigheter skal kunne prioritere innsats for å vedlikeholde og styrke verdensarvverdiene. Dette gjøres gjennom fastlagte rapporteringsrutiner og måling opp mot et sett med indikatorer.

21.1 Periodisk rapportering til UNESCO

Hvert 6. år skal statsparten avlevere en periodisk rapport for sitt lands verdensarv til UNESCO. Rapporteringen foregår nå digitalt og det rapporteres på en rekke faktorer tilknyttet OUV og oppfølgingen av de nasjonale forpliktelsene i henhold til verdensarvkonvensjonen og retningslinjene for implementering av denne.

Klima- og miljødepartementet har det øverste ansvaret for den periodiske rapporteringen, og den utarbeides i et samarbeid mellom departementet, Riksantikvaren, Miljødirektoratet og verdensarvstedene.

21.2 Nasjonale miljømål

Norsk miljøvernpolitikk er inndelt i 11 rapporteringsområder. For hvert område er det ett eller flere miljømål. Riksantikvaren har ansvaret for å rapportere til departement på de nasjonale målene for verdifulle kulturminner og kulturlandskap på landsbasis, herunder status for verdensarvområdene.

21.3 Årlig rapportering for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen

Verdensarvrådet og verdensarvkoordinator rapporterer årlig om utviklingen innenfor verdensarven Røros bergstad og Circumferensen gjennom sine årsmeldinger. Dette er pr. i dag ikke godt nok for en systematisk oppfølging av utviklingen i verdensarven. Riksantikvaren har utarbeidet et forslag til indikatorsett til bruk i løpende evaluering og utsjekk av tilstanden for de norske verdensarvstedene. Noen av indikatorene er av generell karakter, mens det også er pekt på stedsspesifikke indikatorsett.

Indikatorsettet er omfattende, og en tabell som viser hele indikatorsettet er vedlagt forvaltningsplanen. (vedlegg V). I tabellen er det også angitt status for de aktuelle indikatorene pr. 2019 i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

I og med at det etterspørres tallmateriale fra både verdensarvområdet og Circumferensen, vil oppfølgingen av indikatorsettet være en omfattende oppgave, som det må etableres rutiner for i alle de 5 verdensarvkommunene.

Noen av de aktuelle indikatorene for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen er;

Behandling av dispensasjoner fra vedtatte planer innenfor verdensarvområdet

Antall istandsatte bygninger pr.år innenfor verdensarvområdet

Antall besøkende til attraksjoner/tjenester det betales for (besøkssenter, guidete turer, museer etc.)

Antall branner /branntilløp som har påvirket verdensarvverdiene negativt.

Er utsiktspunkter og viktige synslinjer i verdensarven kartfestet.

Antall innsigelser som er fremmet fra vernemyndigheter innenfor Circumferensen

Antall aktive driftsenheter (med beitedyr)

Å etablere en god status for de etterspurte faktorene i indikatorsettet må være en prioritert oppgave i 2020 og 2021.

22. Tiltaksplan for 2019-2023

Tiltakene sorteres i henhold til målene under kapittel 9 ; «Visjon, mål og strategier», fra 2-9.

En rekke av tiltakene samsvarer med tiltak foreslått i Handlingsplanen for 2019-2021 til Regional plan for Røros bergstad og Circumferensen, vedtatt av fylkesutvalgene i Trøndelag og Innlandet høsten 2018.

Vestre Ryen, Narjordet

2. Tiltak for bevaring, styrking og forvaltning av de fremragende universelle verdiene (OUV)

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
Verdensarvens autentisitet og integritet er sikret, og attributter og signifikante objekter er tatt vare på og i bruk	De statlige tilskuddene til Uthusprosjektet, statens bygninger, Småsetran og hagaene videreføres på samme nivå som nå. Det arbeides systematisk opp mot statsparten gjennom Norges verdensarv og Verdensarvrådet, for å øke bevilgningene til istandsetting og vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og arealer. Det etableres en ordning for skjøtsel av signifikante objekter og områder som trues av gjengroing m.m.	Riksantikvaren Verdensarvrådet Verdensarvkoordinator Kommunene Fylkeskommunene	Løpende	Riksantikvaren, Statsbygg, Fylkeskommuner og kommuner
	Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen innlemmes under forskrift for tilskudd til verdensarvområder og utvalgte kulturlandskap under jordbruksavtalen.	Klima- og miljødepartementet Riksantikvaren Verdensarvrådet Landbruksdepartementet Kommunene Fylkesmannen	2020	Over jordbruksavtalen
	Det gjennomføres kartlegging av aktuelle uthusobjekter i alle kommunene i Circumferensen	Verdensarvkoordinator, Byantikvar	2021	Riksantikvaren
	Etablere ny drift for lokal skifer til Uthusprosjektet	Verdensarvrådet Byantikvar Røros	2020	Riksantikvaren og fylkeskommunene
	Huseierbrosjyre for Røros bergstad oppdateres og legges på nett. Publikumsversjon av forvaltningsplanen ferdigstilles og publiseres på nett. Det utarbeides informasjonsmateriell om tilskuddsmuligheter m.m. til innbyggere i Circumferensen. Det arrangeres årlige kontaktmøter med huseierne.	Verdensarvkoordinator, kommunene og fylkeskommunene	2020 og løpende	Kommunene, fylkeskommuner og Riksantikvaren.
	Det opprettes en stilling som kulturminneforvalter i Circumferensen. Det opprettes en ordning for skjøtelses- og vedlikeholdsarbeider i verdensarven.	Riksantikvaren, kommunene og fylkeskommunene	2020-2021	Riksantikvar, kommunene og fylkeskommunene
Forvaltningsnivåene for verdensarven har god kompetanse og kapasitet	Det prioriteres å gi ansatte i kommuner og fylkeskommuner kunnskap om verdensarvverdiene gjennom opplæring og praksis.	Rørosmuseet/verdensarvsenteret, verdensarvrådet, kommunene og verdensarvkoordinator	Løpende	Kommunene, fylkeskommunene og verdensarvkoordinator
Lokale og tilreisende håndverkere har god kompetanse på istandsetting og vedlikehold av kulturhistorisk verdifulle bygninger og anlegg	Samarbeidet mellom bygningsvern-senteret og Uthusprosjektet videreføres. Samarbeidet med NTNU og fagskolen videreføres. Rekruttering av lokale håndverkere prioriteres.	Verdensarvrådet Bygningsvern-senteret Byantikvaren i Røros	Løpende	Riksantikvar og fylkeskommunene
Verdensarvkommunene har en felles strategi for å ta vare på verdensarvverdiene.	Strategi nedfelles i den politiske behandlingen av forvaltningsplanen høsten 2019.	Kommunene		

3. Tiltak for bevaring og juridisk sikring av de fremragende universelle verdiene (OUV)

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
Alle attributter og signifikante objekter har god juridisk sikring	Verneverdige bygninger og arealer er sikra gjennom fredning etter kulturminnelov og naturmangfoldlov, eller regulering etter plan- og bygningsloven.	Kommunene, fylkeskommunene, fylkesmennene, Riksantikvaren, Miljødirektoratet, Klima- og miljødepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.	Løpende	Ansvarlig forvaltningsnivå i hver enkelt sak.
Alle forvaltningsnivåer har en felles oppfatning av hva som kan true verdensarverdiene	Politisk behandling av forvaltningsplanen.	Verdensarvrådet, kommunene, fylkeskommunene, fylkesmennene, Riksantikvar, Miljødirektorat, Klima- og miljødepartementet og Kommunal og regionaldepartement	Løpende	

4. Tiltak for bevaring og styrking av de oppsluttende verdiene i verdensarven

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
De oppsluttende verdensarverdiene innenfor Circumferensen er sikret og ivaretas på en tilfredsstillende måte.	Objekter og områder som har oppsluttende verdi synliggjøres og beskrives i arealdeler til kommuneplanene i Circumferensen og/ eller sikret gjennom kulturminnelov eller naturmangfoldlov.	Kommuner og fylkeskommuner	Løpende	Ansvarlig myndighet
	Det utredes hvordan Eidet og Dragåsen smeltehytter i Holtålen, og Narjordet/Oddentunet kan gis verdensarvstatus. Det utredes hvordan den sør-samiske kulturen og sporene etter denne kan gis verdensarvstatus.	Riksantikvar og verdensarvrådet	2021-2022	Riksantikvaren
De høyest prioriterte oppsluttende verdiene prioriteres i tildelinger av midler fra statlig og fylkeskommunalt nivå	Det utarbeides istandsettings- og vedlikeholds- og skjøtselsplaner for de oppsluttende verdiene på Oddentunet i Narjordet, Eidet Smeltehytte og tømmerrennene mellom Femunden og Feragen.	For Oddentunet; Os kommune og musea i Nord-Østerdalen	2019-2021	Riksantikvaren Fylkeskommunene Kommunene Statskog NVE, Glommen og Laagens brukseierforening m.fl.
		For tømmerrennene; Nasjonalparkforvaltningen, Røros kommune, verdensarvkoordinator	2020-2022	
		For Eidet Smeltehytte; Holtålen kommune	2021	
		For Tolga; tørrmurer og skjøtselstiltak for slagghaugene på Malmplassen		
Det etableres en stilling innenfor samisk kulturminnevern	Verdensarvrådet; Rørosmuseum og Røros kommune tar initiativ overfor Sametinget	Sametinget, Rørosmuseum og Røros kommune	2020	Sametinget

5. Tiltak for kunnskap, kompetansebygging, forskning og dokumentasjon

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
Kunnskapen om verdensarven Røros bergstad og Circumferensen hos innbyggerne i kommunene i verdensarven er høy.	Utarbeiding av et «kunnskapsløft for verdensarven» til innbyggerne i Circumferensen.	Verdensarvkoordinator Faggruppa for verdensarvrådet Verdensarvsenteret	2021-2023	Riksantikvaren Verdensarvsenteret
Politikere og administrasjon har god kunnskap om verdensarven og hva som kan true denne.	Verdensarvkunnskap inngår i folkevalgteopplæringa til nye folkevalgte høsten 2019 og 2023.	Verdensarvrådet og verdensarvkoordinator	2019-2023	Verdensarvkoordinator og verdensarvsenteret
Det er etablert gode undervisningsprogrammer om verdensarven på alle utdanningsnivå.	Programmet «Verdensarven som veiviser» er introdusert og i gang i alle verdensarv-kommunene.	Verdensarvsenteret	2019-og løpende	Verdensarvsenteret
	Gjennomføre årlig utveksling med Falun for skoleelever på 9. trinn.	Skolene, verdensarvsenteret og verdensarvkoordinator	2019 og løpende	Verdensarvsenteret og verdensarvkoordinator
Det er gjennomført en planmessig styrking av dokumentasjon, kunnskapsutvikling og forskning i samhandling mellom lokale, regionale og nasjonale aktører med utgangspunkt i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.	Arrangere søkekonferanse med aktuelle miljøer	Verdensarvsenteret, Musea i Nord-Østerdalen og verdensarvrådet	2021	Verdensarvsenteret og verdensarvrådet
	Videreføre igangsatt FOU-arbeid og forskning på temaet klimaendringer og bygningsvern i Røros bergstad.	Byantikvaren i Røros	2019-løpende	Riksantikvaren
	Etablere et registreringsprosjekt for samiske kulturminner innenfor Circumferensen	Verdensarvsenteret Sametinget Verdensarvrådet Fylkeskommunen	2021-2023	Sametinget Fylkeskommunen
	Utrede mulige alternativer for reduksjon av tungmetallforurensing fra de to store gruveområdene	Trøndelag og Innlandet fylkeskommune, vannregion Glomma og grensevassdragene Verdensarvkoordinator Røros kommune	2019-2022	Vannregionen
	Bedre kunnskapen og lasskjørrrutene, ferdas-gårdene og forbondekulturen	Verdensarvrådet Forbondeunionen Verdensarvsenteret	2019-2023	Riksantikvaren
Styrke det internasjonale samarbeidet med andre verdensarvsteder og organisasjonene innenfor verdensarvsarbeidet	Etablere et kompetansebyggingprogram for personell og studenter som arbeider med verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.	Verdensarvrådet Verdensarvsenteret	2021	Riksantikvaren Kommunene Fylkeskommunene

6. Tiltak for informasjon og formidling

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
Formidlingen av verdensarven Røros bergstad og Circumferensen skal være faglig korrekt og interessant og lett tilgjengelig for lokalbefolkning, tilreisende til verdensarvområdet og interesserte nasjonalt og internasjonalt.	Kommunene og fylkeskommunenes hjemmesider skal inneholde god og oppdatert informasjon om verdensarven.	Kommunene, verdensarvsenteret og fylkeskommunene	Løpende	Ansvarlig etat
	Verdensarvsenterets utendørsskiltprosjekt gjennomføres innenfor hele Circumferensen	Verdensarvsenteret Verdensarvkoordinator Kommunene	2019-2023	Riksantikvar Fylkeskommune Kommunene
	Verdensarvsenterets digitale kulturpunktprosjekt videreføres og utvides løpende.	Verdensarvsenteret	2019-2023	Verdensarvsenteret
	Ferdigstille verdensarvutstilling, bok og film i samarbeid med Riksantikvar/Norges verdensarv	Verdensarvsenteret	2019-2023	Riksantikvaren
	Utvikling av samarbeid om informasjon og formidling mellom nasjonalparkforvaltning/besøkscenter og verdensarvforvaltning/verdensarvsenter	Verdensarvsenter Verdensarvkoordinator Besøkscenter nasjonalpark Nasjonalparkforvalterne	2019-2021	Riksantikvar Miljødirektorat
	Driftsbygningen på Oddentunet rekonstrueres til et bygg for formidling, utstilling og publikumsfasiliteter som toalett og enkel serveringsmulighet.	Os kommune, Musea i Nord-Østerdalen	2020-2022	Riksantikvaren; Innlandet fylke, Os kommune m.fl.
Verdensarvsenteret har høy kvalitet på utstillinger og annen informasjon om verdensarven, og er tilstede og har aktivitet i alle verdensarvkommunene.	Verdensarvutstillingene på Blokkodden og Kraftstasjonen på Tolga ferdigstilles.	Verdensarvsenteret Verdensarvrådet Verdensarvkoordinator	2019-2020	Kommunene Verdensarvsenteret Riksantikvar
	Det fullføres et forprosjekt og finansiering av nytt administrasjonsbygg på Malmplassen.	Rørosmuseum/MiST Verdensarvrådet Røros kommune Trøndelag fylkeskommune	2020-2021	MiST/Trøndelag fylkeskommune/ Røros kommune

7. Tiltak for besøkshåndtering

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
Samarbeide mellom destinasjonsselskap, reiselivsbedrifter og verdensarvforvaltning videreutvikles for både å gi gode opplevelse til tilreisende og for å beskytte verdensarvverdiene mot slitasje.	Videreføre aktiviteten med kurs/ temakvelder for ansatte i reiseliv og handel med tema kompetanseheving om kulturminner, kultur- og naturarv.	Destinasjon Røros Kommunene Verdensarvsenteret	2019 og løpende	Bedriftene, kommunene og Destinasjon Røros
	Arrangere prosjektverksted med mål om å utvikle nye tilbud og opplevelser med utgangspunkt i Røros bergstad og Circumferensens verdensarvstatus og kunnskapen om kultur- og naturarven	Destinasjon Røros Kommunene Verdensarvsenteret	2020	Bedriftene, Destinasjon Røros, og Rørosregionen næringshage
	Det skal utredes hvorvidt UNESCO World Heritage Sustainable Tourism Toolkit skal implementeres for Røros bergstad og Circumferensen.	Destinasjon Røros Kommunene Verdensarvsenteret Riksantikvaren	2022	Riksantikvaren
Det gjøres et systematisk arbeid for å gi de besøkende gode og attraktive opplevelser også utenfor bergstaden, slik at verdiskapingen kommer næringslivet i hele Circumferensen til gode.	Det lages informasjonsmaterieell som rettes spesielt mot verdensarvopplevelser i Circumferensen	Destinasjon Røros Verdensarvkoordinator Verdensarvsenteret Kommunene	2021-2022	Fylkeskommunen og Innovasjon Norge

8. Tiltak for verdiskaping og næringsutvikling

Mål	Tiltaksbeskrivelse	Ansvarlig	Tidsrom	Finansiering
Verdensarvstatusen gir en viktig merverdi innenfor primærnæringene jordbruk, skogbruk og reindrift og innenfor industri, reiseliv og tjenesteytende næringer.	Følge opp strategier og tiltak i Handlingsplan for bærekraftig reiselivsutvikling på Røros.	Destinasjon Røros Kommunene Verdensarvsenteret Verdensarvkoordinator	2020-2021	Kommunenes næringsfond
	Etablere et tettere samarbeid mellom verdensarvforvaltningen og landbrukets verdikjede.	Kommunene v/landbruksforvaltningen, Verdensarvkoordinator Rørosmat Faglagene i landbruket	2020-2023	
	Stimulere til produktutvikling innenfor reiselivsnæringen, spesielt i lokalsamfunnene ute i Circumferensen.	Kommunene	Løpende	Innovasjon Norge, kommunale næringsfond
Rørosregionen har styrket sin nasjonale betydning som kompetansesentrum for kulturminnevern og istandsettingssarbeid. Det er etablert nye kompetansearbeidsplasser innenfor forskning og utvikling og formidling. Håndverkermiljøet innenfor tradisjonshåndverk i regionen er sterkt og utvidet både antallsmessig og faglig.	Det utredes muligheten for etablering av et nasjonalt kompetansesenter for næringsutvikling basert på kultur- og naturarv på Røros.	Kommunen og fylkeskommunene.	2021-2022	Statlig

23. Økonomiske og administrative konsekvenser

Gjennomføringen av tiltaksplanen vil være helt avhengig av at den implementeres i kommunale, regionale og nasjonale planer og budsjetter.

23.1 Administrative konsekvenser

Det forutsettes ingen endringer av beslutningsmyndighet mellom forvaltningsnivåene i perioden. Ordningen med verdensarvkoordinator ansatt i Røros kommune videreføres i perioden.

Det foreslås å etablere en interkommunal stilling som kulturminneforvalter for verdensarvkommunene.

Nødvendig økt aktivitet for å ta vare på verdensarverdiene, fordrer en styrking av kompetansen på kulturminnevernfeltet i kommunene. Dette gjelder både for å ivareta kulturminnene og verdensarverdiene i plansammenheng, og for å kunne bistå eiere av kulturminner, så vel private som offentlige, i planlegging, finansiering og gjennomføring av nødvendige tiltak for å ta vare på og videreutvikle verdiene. Utenom i Røros kommune finnes det i dag ingen stilling med spesifikk kulturminnefaglig kompetanse i noen av de andre verdensarvkommunene. Stillingen finansieres av kommunene og fylkeskommune i fellesskap. Kulturminneforvalteren ansettes i en av kommunene som ivaretar vertskapsfunksjonen (kommunelovens Kap. 20).

Det foreslås å etablere en ordning for vedlikehold og skjøtsel av bygninger og områder/landskap i Circumferensen.

Forfall av i bygningsmasse, gjengroing og skader på elementer i verdensarven som følge av ekstremvær vil ha et økende omfang. Det vil være kostnadseffektivt å ha personell som kan følge opp og drive planmessig skjøtsel for både å forebygge og reparere. Dette kan for eksempel gjøres gjennom et samarbeid med Statens naturoppsyn som har lignende oppgaver innenfor naturområdene i Circumferensen.

23.2 Økonomiske konsekvenser

Forvaltningsplanens tiltaksdel legger opp til en moderat vekst i det økonomiske nivået for ivaretagelse av verdensarverdiene.

De totale statlige og fylkeskommunale og kommunale årlige bevilgningene til tiltak i Circumferensen ligger i 2019 på ca. 25 millioner. Som en følge av etableringen av verdensarvsenteret i 2017 og Statsbyggs overtakelse av eiendommene etter Røros Kobberværk i 2018 ble det en kraftig vekst i bevilgninger i perioden 2017-2019.

Hovedutfordringene ved inngangen til 2020 er å ha nok kvalifisert arbeidskraft til å forvalte disse midlene på en god måte, og å ha administrativ kapasitet til å følge opp de enkelte prosjektene.

Samlet anslås det en økning i tilskudd fra forvaltningsnivåene fra 25 millioner i 2019 til ca. 30 millioner i 2023.

Fæmund II

24. Vedlegg

- Vedlegg I Intensjonserklæringen for Røros bergstad og Circumferensen
- Vedlegg II Oversikt immateriell kulturarv,
se verdensarvradet.no/dokumenter/
- Vedlegg III Oversikt tema, attributter, signifikante objekter,
oppluttende verdier, se verdensarvradet.no/dokumenter
- Vedlegg IV Risiko og sårbarhetsanalyser
- Vedlegg V Tabell over indikatorer
- Vedlegg VI Kart

Vedlegg I: Intensjonserklæring for Røros bergstad og Circumferensen

Vedlegg I

Intensjonserklæring for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen

Kommunene Engerdal, Os i Østerdalen, Tolga, Røros og Holtålen, samt Sør-Trøndelag fylkeskommune, Hedmark fylkeskommune, Sametinget, fylkesmannen i Sør-Trøndelag, fylkesmannen i Hedmark, Miljødirektoratet, Riksantikvaren og Klima- og miljødepartementet sluttet seg i 2010 til følgende intensjonserklæring for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

- Målet for verdensarvnomineringen er å ta vare på Røros bergstad og Circumferensen med kulturminner og kulturlandskap for å vise hvorfor bergstaden ble etablert på dette stedet, og hvordan samfunnet fungerte og utviklet seg.
- Det historiske særpreget, kvaliteter og tradisjoner skal være grunnlag og bærende kraft for næringsutvikling, samfunnsutvikling, kulturaktiviteter og gode levekår.
- Bergstaden skal holdes i hevd som levende bysamfunn uten at de spesielle kvalitetene forringes.
- Kulturlandskapene, både de industrielle, agrare og samiske, skal holdes i hevd og være grunnlaget for levende bygder.
- Røros bergstad og Circumferensen skal forvaltes etter gjeldende nasjonal lovgivning. Norges mål for verdensarvstedene er at de skal være eksempler på beste praksis innen kulturminne- og naturforvaltning og innen formidling av verdensarvverdiene.

Vedlegg II:

Oversikt immateriell kulturarv

Lastes ned på: verdensarvrudet.no/dokumenter

Vedlegg III:

Oversikt tema, attributter, signifikante objekter, oppsluttende verdier

Lastes ned på: verdensarvrudet.no/dokumenter

Vedlegg IV: Risiko og sårbarhetsanalyser

Risiko og sårbarhetsanalyser for kulturminner og kulturmiljø i bergstaden (fra områdeplanen for Røros sentrum)

Rødt felt indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til gul eller grønn. Gult felt indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Grønt felt indikerer akseptabel risiko.

Uønsket hendelse	Vurdering										
	Sannsynlighet				Merknad	Konsekvens				Risiko	
	1	2	3	4		1	2	3	4		
Kulturminner og kulturmiljøer											
1	Klimaendringer		x			Klimaendringer innebærer økt nedbør, høyere temperaturer, økt luftfuktighet og lengre vekstsesonger. Dette vil være med på å fremskynde råteprosesser og samtidig gi mere ekstremvær som blant annet vil øke erosjon. Det finnes pr i dag ikke nok kunnskap om hvordan klimaendringer vil kunne påvirke kulturminnene på Røros.			x		
2	Ekstremvær			x		Flom, slagregn, sterk vind og sol kan påvirke tilstanden til kulturminnene og noen ganger også ha ødeleggende virkninger. Flommer har flere ganger hatt ødeleggende konsekvenser for enkeltobjekter i Røros sentrum mens andre naturlige fenomener har mere sentvirkende konsekvenser. Se hen-delse 3 for tiltaksvurdering.			x		
3	Brann			x		Det er utarbeidet en egen ROS-analyse for bybrann. Tiltak diskuteres derfor ikke her.				x	
4	Vegetasjon		x			Gjengroing er et økende problem på Røros og har delvis sammenheng med klimaendringer.			x		
5	Vedlikehold		x			Vedlikeholdsarbeider og standardhevinger på bebyggelse og anlegg har historisk medført at kulturminneverdier har gått tapt.		x			
6	Hærverk			x		Det er forholdsvis lite omfang av hærverk på de verneverdige trehusene i sentrum. Dette er likevel en nærliggende trussel hele tiden da tilgjengeligheten til kulturminnene er der hele tiden.			x		
7	Slitasje		x			Røros har over 1 million besøkende pr år. Martnasuka alene står for ca 80.000 mens Røros kirke besøkes av 25.000 turister i året. Dette setter sine spor i form av slitasje på byggverk og utearealer.		x			
8	Forfall		x			Bygninger ute av bruk, forfaller fort med manglende vedlikehold.			x		
9	Kunnskapsmangel			x		Kunnskap er en forutsetning for å kunne forvalte på riktig måte, enten man er lovforvalter eller objekteier. Dette gjelder både i utarbeidelsen av planverk, i enkeltsaksbehandling eller privat vedlikehold av kulturminner. Eksemplene er mange på fattede vedtak og utførte tiltak som etter dagens kunnskap, holdninger og verdier fremstår som ufornuftige og tidvis uforståelige. Med tap av originalmateriale følger også tap av kunnskap om håndverkstradisjoner og tradisjonell bruk av materialer. Kulturminner med lav status er lett å overse. Kunnskapen i forvaltningen oppfattes som god i og med at vi har byantikvar, samt et stort fagmiljø på Rørosmuseet og mange huseiere med god lokalkunnskap.			x		
10	Randområder/ Buffersone		x			Hva som skjer i områdene utenfor vernesonen har påvirkning på det som skjer innenfor. Dette gjelder både visuelt og funksjonelt.			x		
11	Byspredning			x		Det er viktig at sentrum opprettholder sin attraktivitet som handels- og boområde. Dette sikrer fortsatt bruk av bebyggelsen og dermed også incentivene for å holde husene i god stand. Dersom det leggs opp til sentrum-sutvidelse kan dette føre til utarming av sentrum. Kommunedelplan for Røros sentrum har verktøy for å håndtere dette.		x			
12	Bruksendringer			x		Det å ta i bruk bebyggelse til et nytt formål kan medføre krav om fysiske endringer på bebyggelsen. Dette gjelder både strukturemessige og fasademessige endringer.			x		
13	Ulykker		x			Med ulykker mener vi f.eks. vannskader som følge av ledningsbrudd/frosne vannrør osv., steinsprut på vinduer ved brøyting, påkjørsler på hushjørner osv. Dette er en kategori med svært vidt spenn når det gjelder alvorlighetsgrad og sannsynlighet.		x			
14	Terror/sabotasje					Temaet er behandlet i ROS-analyse for bybrann					

Risikomatrisen er en sammenstilling av sannsynlighet og konsekvens. Høy score (8-16) indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til middels eller lav. Middels score (4-8) indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Lav score (1-3) indikerer akseptabel risiko.

Risiko- og sårbarhetsanalyse Eidet og Dragås smeltehytter

Uønsket hendelse	Sannsynlighet				Merknader	Konsekvens				Risiko	
	1	2	3	4		1	2	3	4		
1	Klima- endringer				X	Aksellerert gjengroing		X			8
2	Ekstremvær			X		Flomrisiko spesielt på Dragås				X	12
3	Brann	X					X				1
4	Vegetasjon			X		Oppslag av vegetasjon ødelegger fort det visuelle inntrykket		X			6
5	Vedlikehold		X			Spesielt smelteovnen på Eidet trenger jevnlig ettersyn				X	8
6	Hærverk	X							X		3
7	Slitasje	X					X				2
8	Forfall	X								X	4
9	Kunnskaps- mangel	X							X		3
10	Rand- områder/ Buffersone		X			Tiltak rundt Smeltehytta kan ødelegge det visuelle inntrykket		X			4
11	Bruks- endringer	X							X		3
12	Ulykker	X					X				2
13	Terror/sabo- tasje	X				Kulturstiskiltene utsatt				X	4

Risikomatriksen er en sammenstilling av sannsynlighet og konsekvens. Høy score (8-12) indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til middels eller lav. Middels score (4-7) indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Lav score (1-3) indikerer akseptabel risiko.

Risiko- og sårbarhetsanalyse Femundshytta

Uønsket hendelse		Sannsynlighet				Merknader	Konsekvens				Risiko
		1	2	3	4		1	2	3	4	
1	Klima- endringer			X			X				6
2	Ekstremvær			X		Kraftige regnskyll kan gi utvasking i smelthytteområdet	X				3
3	Brann		X				X				4
4	Vegetasjon				X	Gjengroing i smelthytteområdet og tuftområdet			X		12
5	Vedlikehold	X				Samme som over. Skjøtselsplan nødvendig.			X		9
6	Hærverk		X			Lekbyen			X		6
7	Slitasje			X		Lekbyen			X		9
8	Forfall	X					X				2
9	Kunnskaps- mangel	X					X				2
10	Randområder / Buffersone	X					X				1
11	Bruksend- ringer			X		Nedlegging av drift og fraflytting				X	12
12	Ulykker	X					X				1
13	Terror/sabo- tasje	X					X				1

Risikomatrisen er en sammenstilling av sannsynlighet og konsekvens. Høy score (8-16) indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til middels score (4-8) eller til lav score (2-4). Middels score indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Lav score indikerer akseptabel risiko.

Risiko- og sårbarhetsanalyse Nordgruvfeltet

Uønsket hendelse		Sannsynlighet				Merknader	Konsekvens				Risiko
		1	2	3	4		1	2	3	4	
		1	Klima- endringer				X			X	
2	Ekstremvær			X		Kan gi ultrasinger		X			6
3	Brann	X				Bygninger				X	4
4	Vegetasjon				X				X		9
5	Vedlikehold				X	Manglende skjøtsel og vedlikehold		X			8
6	Hærverk		X			F.eks. taubanestasjon på Christianus Sextus			X		6
7	Slitasje		X					X			4
8	Forfall		X			Taubanestasjon Christianus Sextus, smie Muggruva, hjulgrav Kongens			X		6
9	Kunnskaps- mangel		X						X		6
10	Rand- områder/ Buffersone		X			Manglende prioritering av anlegg som gruver, vassrenner og veier i umiddelbar nærhet av verdensarvområdet		X			4
11	Tekniske inngrep		X			Vegbygging ved eventuell ny gruvevirksomhet				X	8
12	Ulykker		X							X	8
13	Terror/ sabotasje	X								X	4
14	Ny virksomhet		X			Ny gruvevirksomhet				X	8

Risikomatriksen er en sammenstilling av sannsynlighet og konsekvens. Høy score (8-16) indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til middels eller lav. Middels score (4-8) indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Lav score (1-3) indikerer akseptabel risiko.

Risiko- og sårbarhetsanalyse Storwartz-Olavsgruva

Uønsket hendelse		Sannsynlighet				Merknader	Konsekvens				Risiko
		1	2	3	4		1	2	3	4	
1	Klima- endringer				X	Gjengroing akselleres. Spesielt gruvhagaer her.		X			8
2	Ekstremvær			X		Utvasking slamavset- ninger. Overflateras gruver.				X	12
3	Brann		X			Knyttet til stor bygningssmasse og relativt lang utrykningsstrekning				X	8
4	Vegetasjon		X			Særdeles lite vegetasjonsvennlig område		X			6
5	Vedlikehold	X				Høyt prioritert bygningssmasse			X		3
6	Hærverk		X			Lett tilgjengelig bygningssmasse				X	8
7	Slitasje	X					X				4
8	Forfall	X							X		3
9	Kunnskaps- mangel	X						X			2
10	Rand- områder/ Buffersone	X						X			2
11	Bruksend- ringer	X								X	4
12	Ulykker		X			Sannsynlighet for ras				X	8
13	Terror/ sabotasje	X								X	4

Risikomatrisen er en sammenstilling av sannsynlighet og konsekvens. Høy score (8-16) indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til middels eller lav. Middels score (4-7) indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Lav score (1-3) indikerer akseptabel risiko.

Risiko- og sårbarhetsanalyse Vinterleden

Uønsket hendelse		Sannsynlighet				Merknader	Konsekvens				Risiko
		1	2	3	4		1	2	3	4	
		1	Klima- endringer					X	Forsert gjengroing		
2	Ekstremvær			X				X			6
3	Brann	X							X		3
4	Vegetasjon				X	Gjengroing av traseen i fjellet		X			8
5	Feil vedlikehold		X			Kan gjelde husvære underveis			X		6
6	Hærverk	X							X		3
7	Slitasje	X					X				1
8	Forfall				X	Manglende bruk og merking av trase.				X	16
9	Kunnskapsmangel		X						X		6
10	Randområder / Buffersone			X		Store tekniske inngrep i randsonen som visuelt forstyrrer landskapet.		X			6
11	Formålsendringer			X				X			6
12	Store tekniske inngrep			X		Kraftlinjer, vindparker og store hyttefelt kan endre landskapet negativt i relasjon til traseens autentisitet			X		9

Risikomatriksen er en sammenstilling av sannsynlighet og konsekvens. Høy score (8-16) indikerer uakseptabel risiko, og tiltak må iverksettes for å redusere denne ned til middels eller lav. Middels score (4-7) indikerer noe risiko og bør vurderes nærmere med hensyn til mulige avbøtende tiltak som reduserer risiko. Lav score (1-3) indikerer akseptabel risiko.

Risiko- og sårbarhetsanalyse Narjordet-Oddentunet

Uønsket hendelse		Sannsynlighet												Merknader				Konsekvens				Risiko
		1				2				3				4				1	2	3	4	
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4					
1	Klima- endringer				X										X				8			
2	Ekstremvær		X												X				4			
3	Brann		X													X			6			
4	Vegetasjon	X														X			3			
5	Feil Vedlikehold			X												X			9			
6	Hærverk	X														X			3			
7	Slitasje	X														X			3			
8	Forfall			X												X			9			
9	Kunnskaps- mangel			X												X			9			
10	Hyttebygging		X												X				4			
11	Bruksendring		X												X				4			
12	Opphør av drift/raflyt- ting			X											X				6			
13	Store tekniske inngrep		X													X			6			

Vedlegg V: Tabell over indikatorer - Røros bergstad og Circumferensen

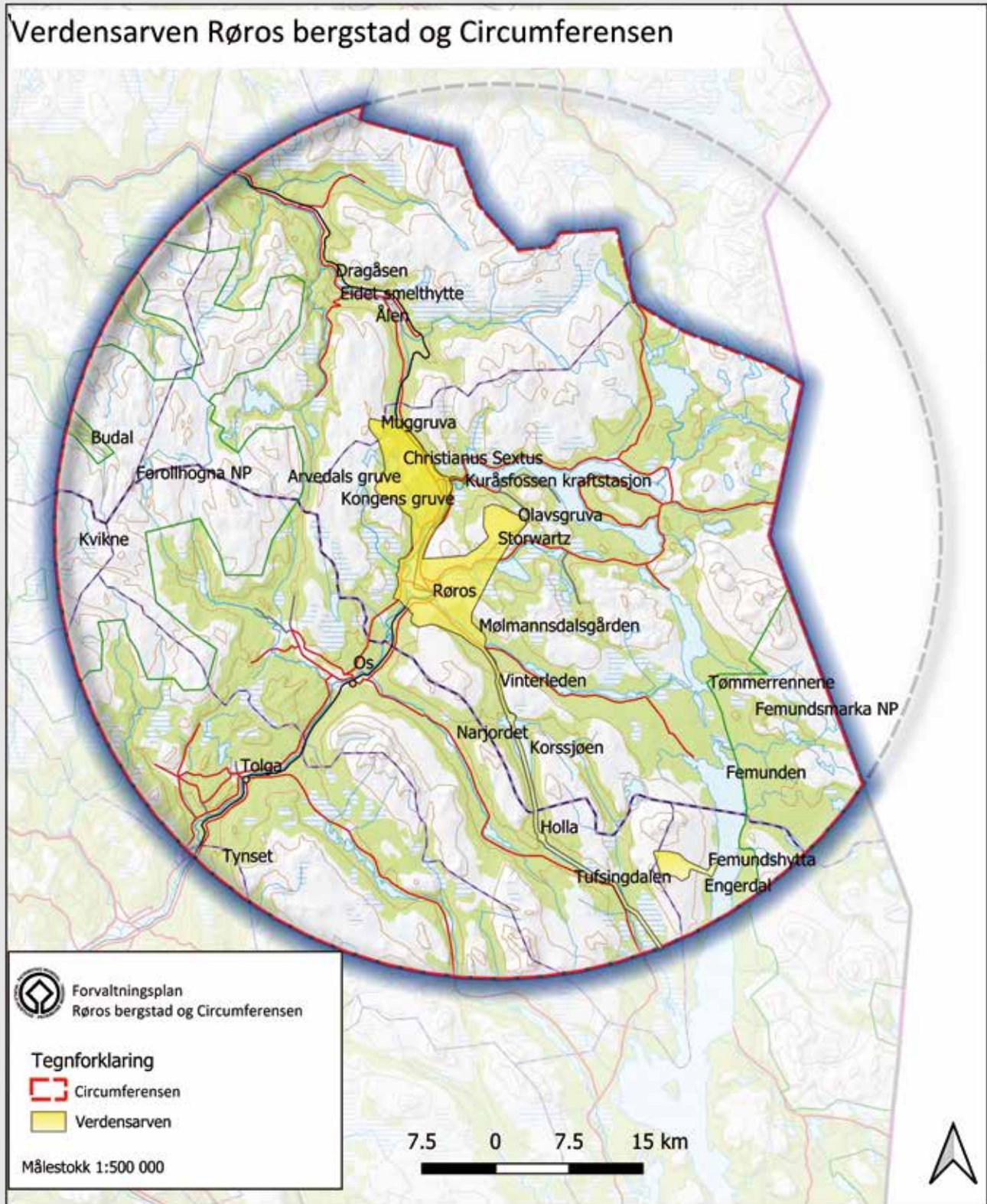
Fokus	Indikatorer
Intakt OUV	<p>Har forvaltningsplanen:</p> <ul style="list-style-type: none"> identifiserte komponenter som uttrykker fysiske kjennetegn (attributter) ved de fremragende universelle verdiene (OUV)? (tematiske eller strukturelle deler av helheten) identifiserte signifikante objekter til hver komponent? (bygning /konstruksjon /kulturmiljø /lokalitet (felt?) /naturelement /landskapsrom /annet) identifiserte oppluttende verdier på objektnivå?: <ul style="list-style-type: none"> direkte relatert til OUV men som mangler tilstrekkelig integritet og/eller autentisitet sideordnet til OUV /det bærende narrative innenfor verdensarvområdets grenser i buffersone fastslått nullpunkt for tilstandsvurderinger? fastslått tilstandsgrad til de identifiserte komponenter/signifikante objekter? (begge nivåer kan være relevante)
Fysisk tilstand	<p>Er komponentenes integritet og autentisitet a) styrket, b) uforandret eller c) svekket? (helhetsinntrykk av tilstand for OUV) Skal relateres til erklæringen om OUV som vedtatt av Komiteen ved innskriving eller vedtatt retrospektivt (jfr. OPG artikler 154-155, og Annex 10) Antall 'svekket' relatert til bestandstotal</p>
	<p>Har signifikante objekter/lokalteter styrket/uforandret/svekket grad av integritet og autentisitet? (vurdering på detaljnivå) Antall som andel av bestandstotal</p>
	<p>Har signifikante objekter tilfredsstillende nivå etter NS 3423 for fredete og verneverdige bygninger? Antall som andel av bestandstotal</p>
Funksjon – med betydning for å opprettholde OUV	Antall signifikante objekter/bygninger i aktiv bruk
	Antall sesongbeboede hus/leiligheter (i prosent av totalt antall boenheter)
	Antall aktive driftsenheter (med beitedyr)
Utviklingspress	<p>Er OUV under press fra stedlig samfunnsutvikling? Generell helhetsvurdering som iakttar potensiell påvirkning</p>
	Antall innsigelser fremmet av vernemyndighet mot utbyggingsplaner i verdensarvområdet
	Antall innsigelser fremmet av vernemyndighet mot utbyggingsplaner i buffersone
	Antall dispensasjoner fra fredningsvedtak i verdensarvområdet (innenfor grensene)
	Antall utbyggingsplaner fremmet i verdensarvområdet for saksbehandling etter pbl og/eller naturmangfaldslova stanset av vernemyndighet, relatert til totalt antall framlagte planer
	Antall konsesjonssøknader fremmet i verdensarvområdet for saksbehandling etter sektorlov stanset ved innsigelse fra vernemyndighet (vassdrag, massetak, vindkraft???)
	Bli koordinatør og/eller lokal VA-organisasjon kontaktet/involvert av planmyndighet/forvaltningsmyndigheter og/eller tiltakshavere?
Naturskader	Antall katastrofer/lykker forårsaket av flom, jord-, stein-, snøskred, kastevinder som har påvirket OUV
Klimaskader	<p>Negative effekter av (påvist) klimaendring Forekomster av ekstremverdier (temperatur, nedbør, vind)</p>
Brann	Antall branner /branntilløp som har påvirket (forringet?) OUV

Gjelder område / sted-Røros	Metode	Syklus	Status 01.02.2018
Røros bergstad og Circumferensen	Sjekkliste JA/NEI Sist fastslåtte tilstandsvurdering tidfestes (2013-rapport til UNESCO)		Utført (se Excel-ark) Utført (se Excel-ark) ??? Gjøres i mars
Røros bergstad og Circumferensen (forutsetter at komponentene er identifisert)	Fotodokumentasjon og skjønnsvurdering av endring over tid	3-årig + rapportering hvert 6. år	Referanse PR 2013
Røros bergstad og Circumferensen	Fotodokumentasjon og faglig vurdering av endring over tid		Fase 2 – oppfølging/ tiltak I planen
Røros bergstad & Circumferensen	Fotodokumentasjon og faglig vurdering av endring over tid	3-årig + rapportering hvert 6. år	Gjennomgang høst 2019
Røros bergstad og Circumferensen??	Kvantifisering av endring over tid	3-årig + rapportering hvert 6. år	Fase 2 - tiltak
Røros bergstad & Circumferensen	Hentes fra kommunal statistikk (Kostra-tall)?	3-årig + rapportering hvert 6. år	Statistikk tilgjengelig.
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering av endring over tid	Årlig? (3-årig?)	Statistikk tilgjengelig
Røros bergstad og Circumferensen	JA/NEI, med utfyllende kommentar	Årlig + rapportering hvert 6. år	Gjøres mars med PR 2013 som referanse
Røros bergstad og Circumferensen	Kvantifisering over tid	Årlig + rapportering hvert 6. år	Kan framskaffes!
Røros bergstad & Circumferensen (se fotnote)	Kvantifisering over tid	Årlig + rapportering hvert 6. år	Kan framskaffes
Røros bergstad og Circumferensen	Kvantifisering over tid	Årlig + rapportering hvert 6. år	Kan skaffes (RK)
Røros bergstad og Circumferensen	Kvantifisering over tid	Årlig + rapportering hvert 6. år	Kan framskaffes
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering over tid	Årlig + rapportering hvert 6. år	Ingen
Røros bergstad og Circumferensen	JA/NEI		Til en viss grad
Røros bergstad og Circumferensen	Kvantifisering over tid	Rapportering hvert 6. år	Ingen!
Røros bergstad og Circumferensen	Beskrivelse + foto	Rapportering hvert 6. år	Beskrives med eksempler
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering over tid	Rapportering hvert 6. år	Ingen

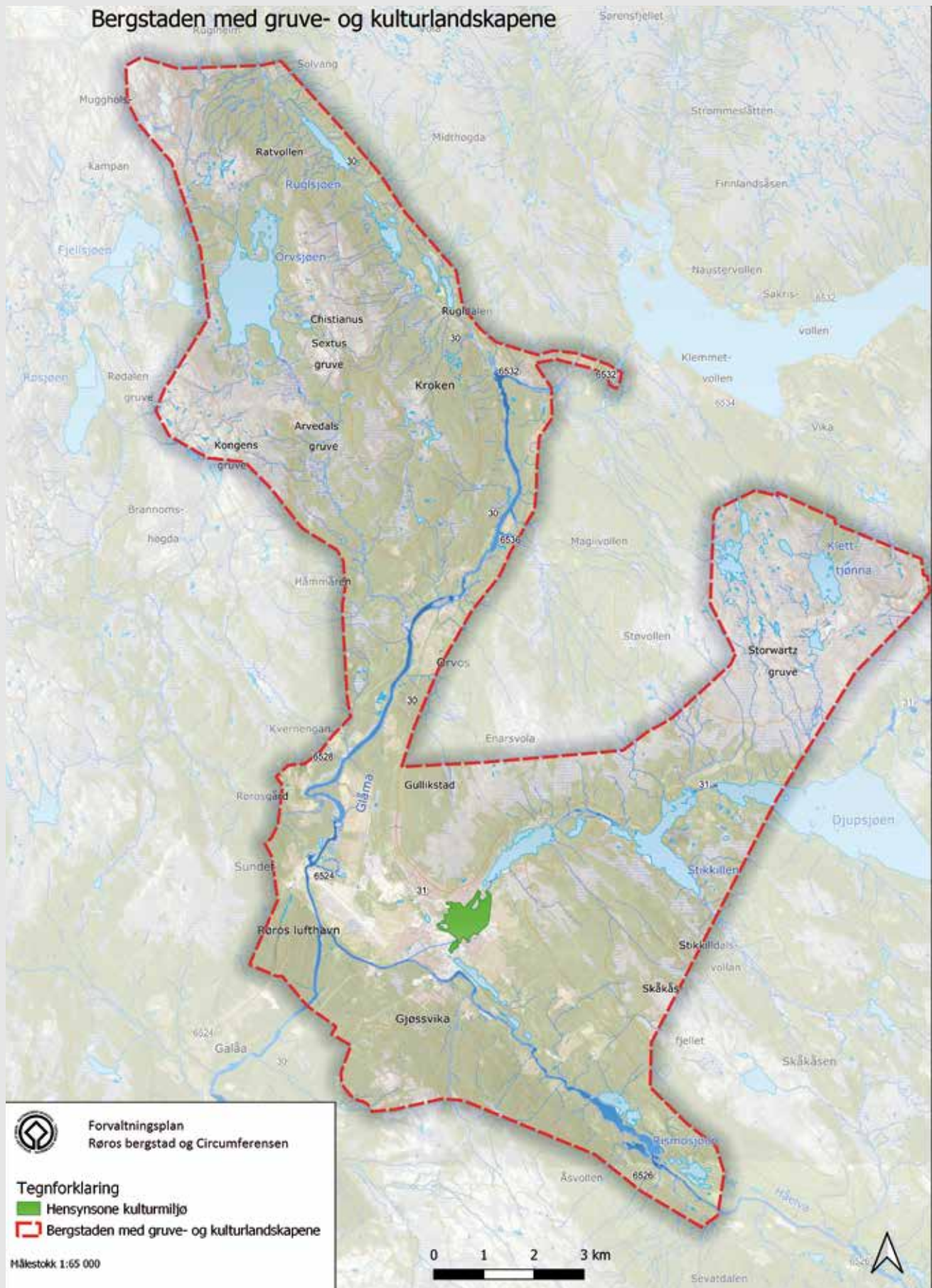
Forurensing	Redusert kvalitet påført til luft/vann eller skader på bygninger og konstruksjoner
Formidling / besøksfasiliteter og turisme	Er utsiktspunkter og viktige synslinjer kartfestet (GPS-koordinater)?
	Er synslinjene tilfredsstillende åpne (vegetasjonsrydding utført etc.)?
	Antall overnattinger årlig per 100 innbyggere (bransjetall der kurs/konferansesegmentet er frasortert)
	Antall besøkende til attraksjoner/tjenester det betales for (besøkssenter, gaidete turer, museer etc.)
	Tilfredshet med informasjon (besøkssenter, skilting, tavler etc., nettsider og brosjyrer, merkete ruter/stier, gaidete turer etc.)
	Framtoning / tilstand på fasiliteter for de besøkende (toaletter, parkeringsplasser, rasteplasser etc.)
	Er det opplæring av omvisere/gaider?
	Har verdensarvområdet en oppdatert nettside?
	Hvor mange språk tilbys ved omvisning/på brosjyrer/nettside?
Forskning (relevant for OUV og/eller forvaltning) / kompetansebygging	Er det utviklet undervisningsopplegg om verdensarven til bruk i skole, barnehage
	Hvor mange steder (skoler etc.) er undervisningsopplegget i bruk
	Gjennomføres opplæring/håndverkerkursing ved istandsettingsprosjekter
	Publiseringspoeng i den nasjonale databasen CRISTin (Currently Research Info System in Norway)
Deltakelse og Involvering (eiere, brukere, allmennhet)	Er det laget veiledningsmaterieell for huseiere/grunneiere (byggningsveileder, skjøtselsveileder o.l.)?
	Søknader om finansiell støtte fra offentlige ordninger (Kommune, RA, fylkeskommune, Kulturminnefondet) (istandsetting, tilbakeføring, skjøtsel)
	Avholdes det årlig møte med allmue/interesseparter/involverte?
	Antall søknader om byggetillatelse (utover tilbakeføring)

Røros bergstad & Circumferensen	Beskrivelse + foto	Rapportering hvert 6. år	Ikke relevant
Røros bergstad & Circumferensen	JA/NEI		Nei, men kan gjøres.
Røros bergstad & Circumferensen	Foto	Rapportering hvert 6. år	Status kan etableres.
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering over tid (OBS – konsistens mhp hva/måte/tidspunkt det telles på!)	Årlig, summert opp hvert 6. år	Statistikk kan framskaffes
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering over tid	Årlig, summert opp hvert 6. år	Kan enkelt framskaffes
Røros bergstad & Circumferensen	Undersøkelse blant besøkende (digital interaktiv respons etc.)	Sporadisk / løpende. Sum- mert opp hvert 6 år	Noe kan utledes fra un- dersøkelse i prosjektet «Bærekraftig reiseliv)
Røros bergstad & Circumferensen	Visuell observering	Årlig, summert opp hvert 6. år	Ok. Ref PR 2013
Røros bergstad & Circumferensen	JA/NEI	Årlig, summert opp hvert 6. år	Ja
Røros bergstad & Circumferensen	JA/NEI		Ja. Verdensarvenroros.no
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering		Norsk og engelsk
Røros bergstad & Circumferensen	JA/NEI	Rapportering hvert 6. år	Ja. Verdensarven som veiv- iser
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering over tid	Årlig, summert opp hvert 6. år	I Røros, men utvides grad- vis til å omfatte hele C.
Røros bergstad og Circumferensen	JA/NEI	Årlig, summert opp hvert 6. år	Ja. I regia v/bygningsvern- senteret og Uthusprosjek- tet
Utdrag fra databasen. Forskerne registrerer selv sin produksjon	Sporadisk /løpende. Summert opp hvert 6 år	Rapportering hvert 6. år	
Røros bergstad & Circumferensen	JA/NEI	Rapportering hvert 6. år	Ja. Egen brosjyre
Røros bergstad & Circumferensen	Kvantifisering av registrerte tilfeller knyttet til signifikante objekter	Årlig, summert opp hvert 6. år	Ja
Røros bergstad & Circumferensen	JA/NEI	Årlig, summert opp hvert 6. år	Nei
Kvantifisering av registrerte tilfeller knyttet til signifikante objekter	Årlig, summert opp hvert 6. år	Rapportering hvert 6. år	Kan framskaffes

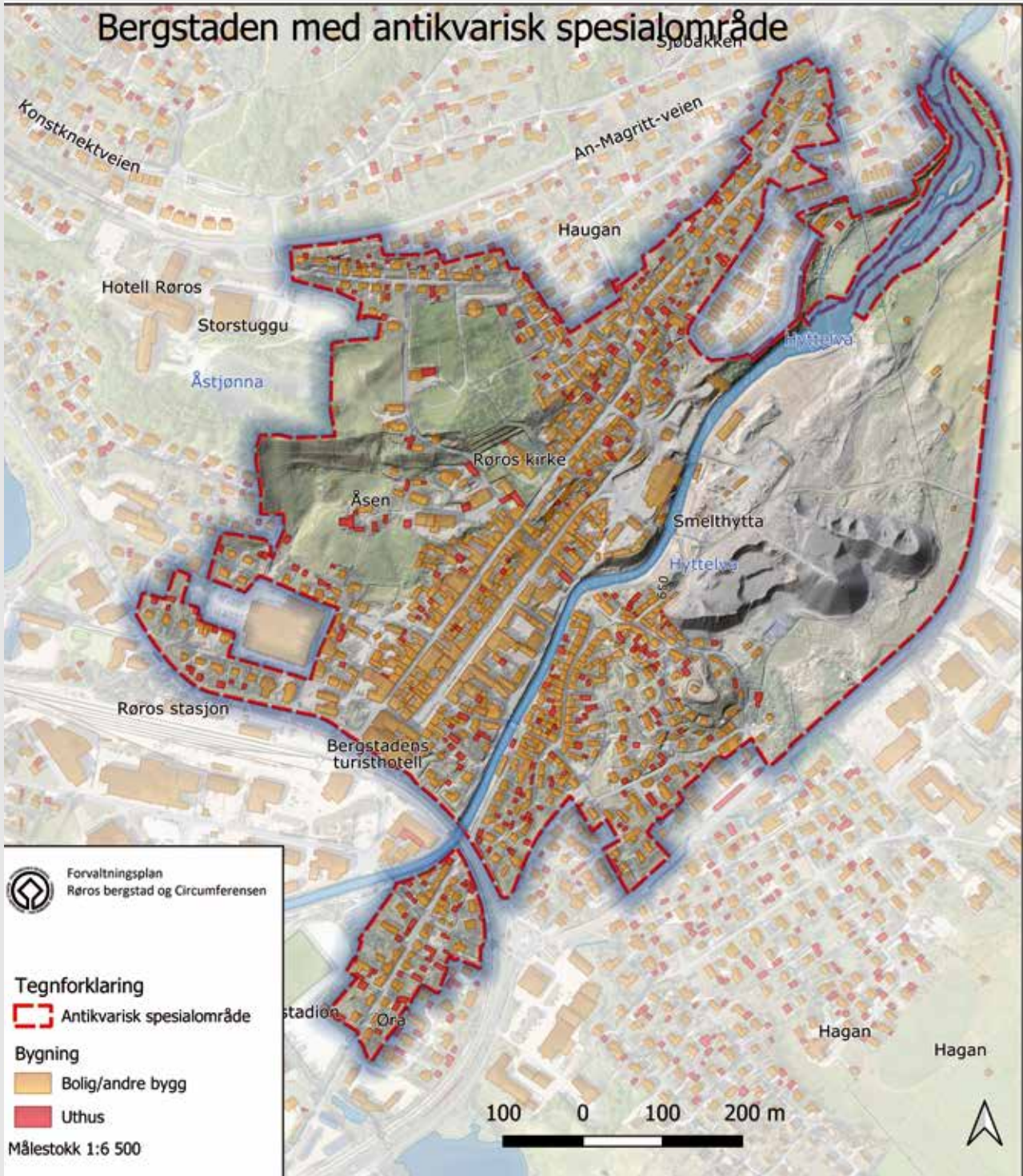
Vedlegg VI: Kart

Bergstaden med gruve- og kulturlandskapene

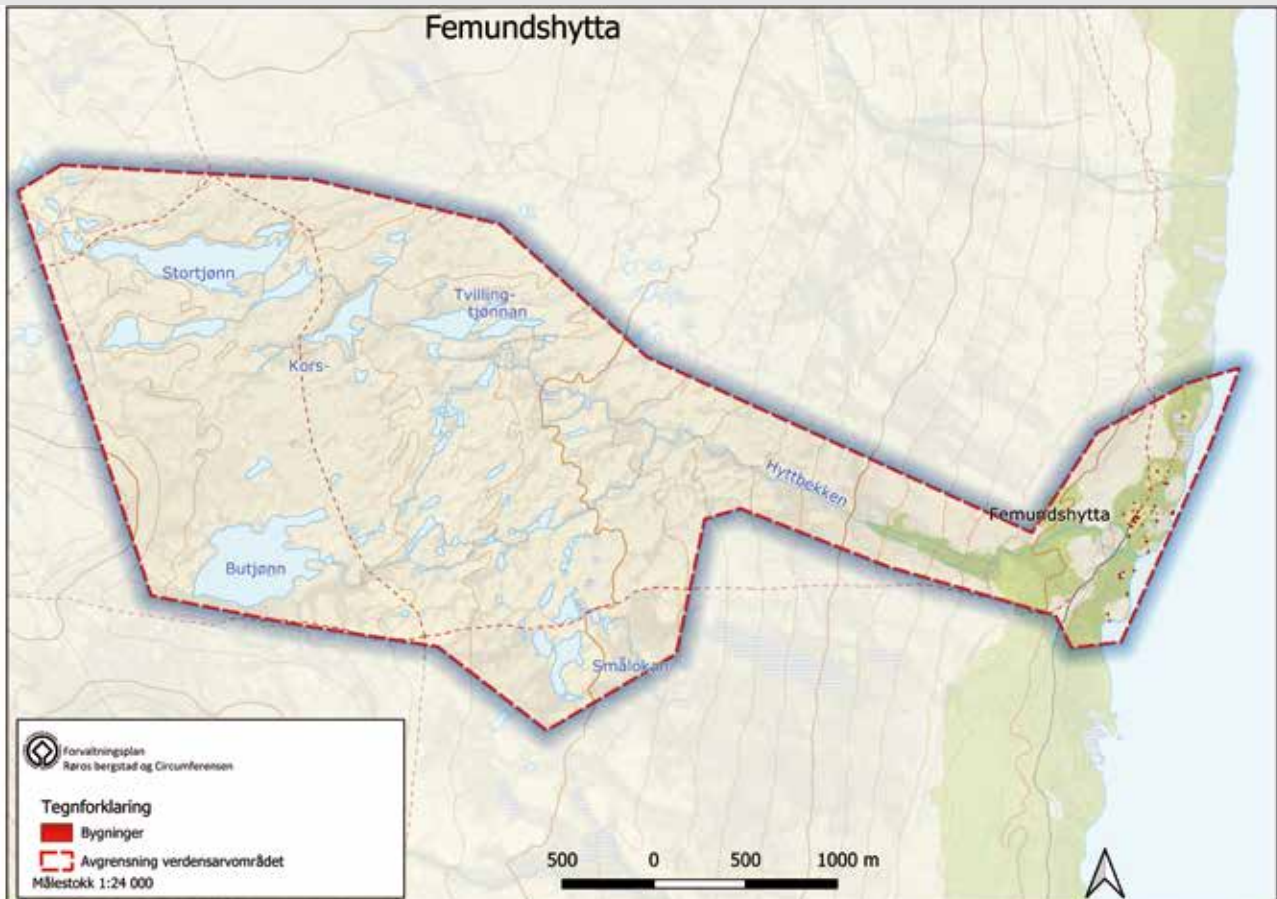
Bergstaden med antikvarisk spesialområde

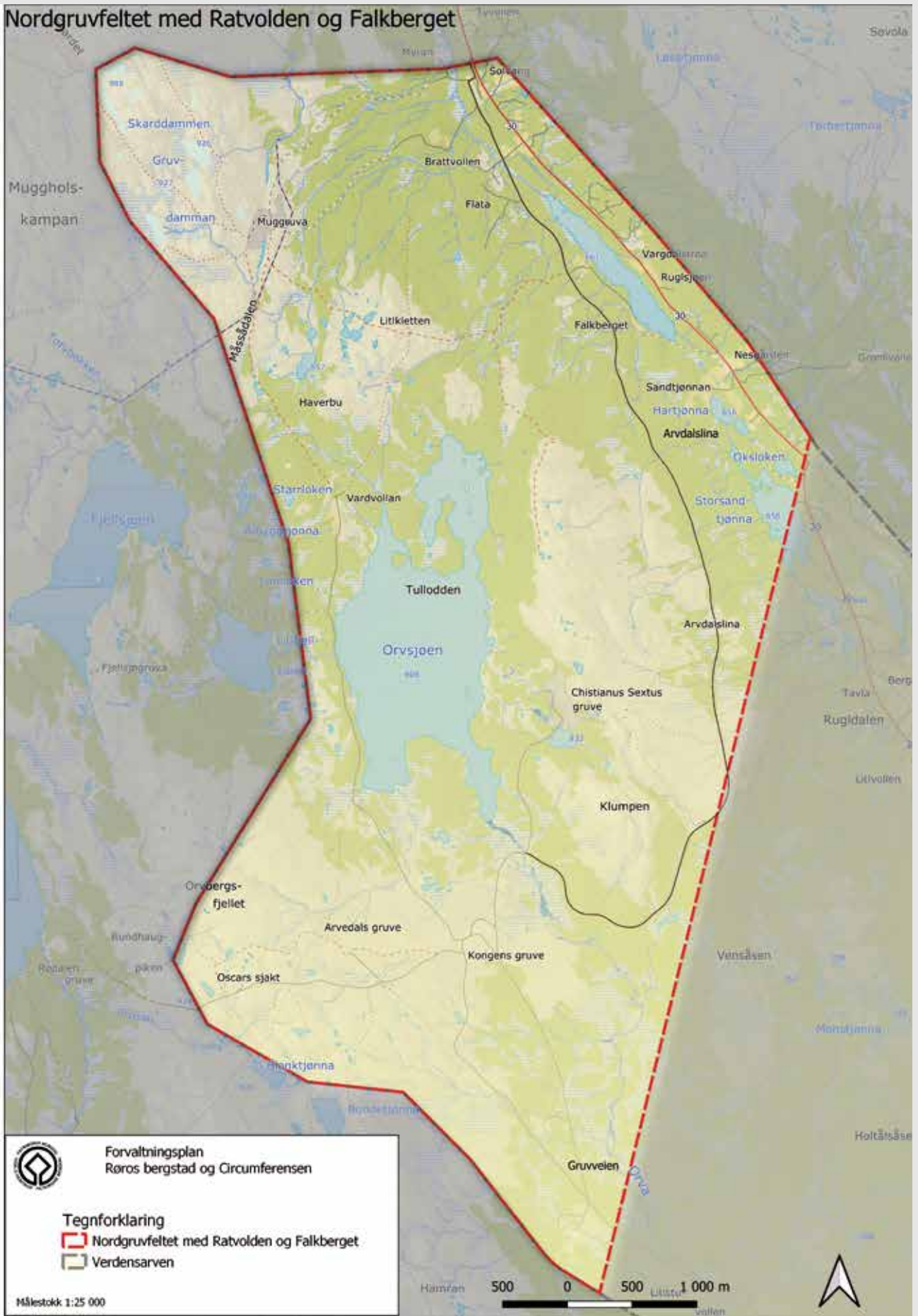
Landbrukets kulturlandskap rundt bergstaden

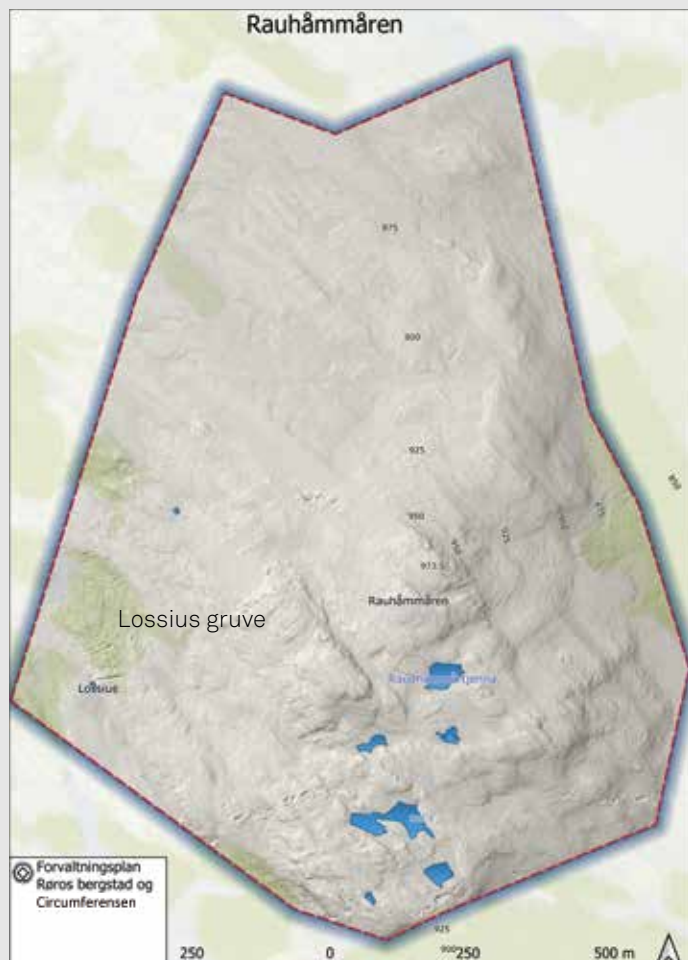
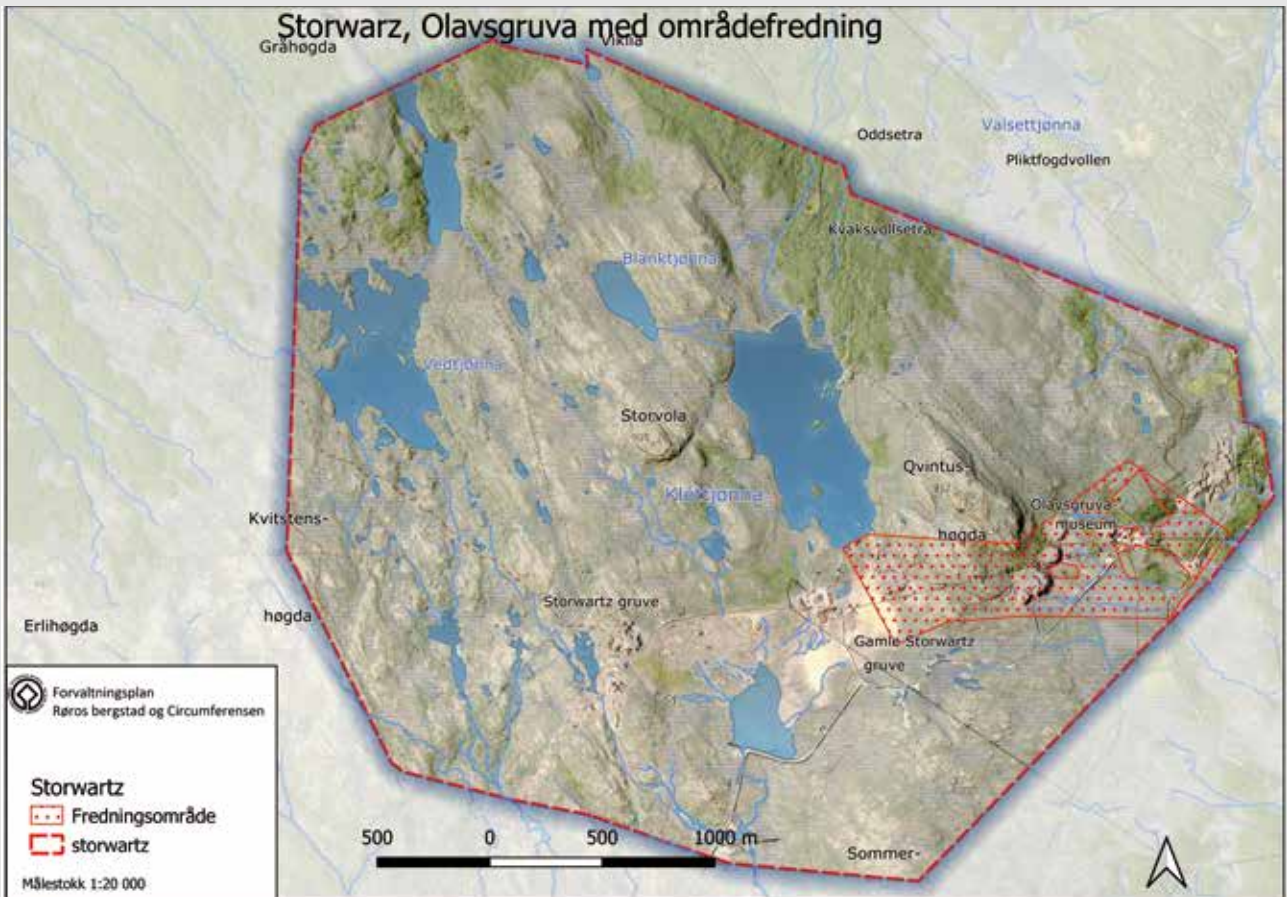

Femundshytta

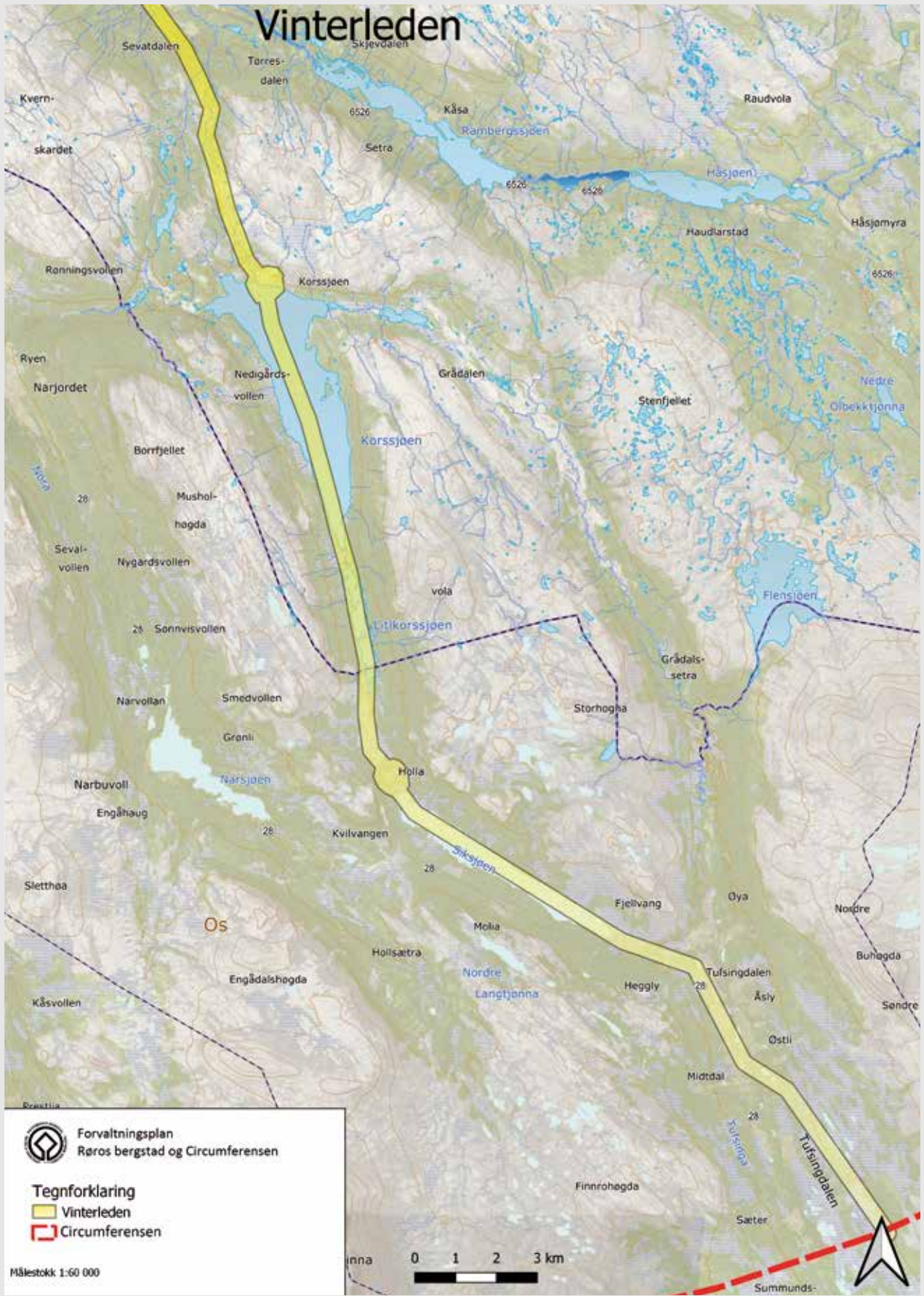

Nordgruvfeltet med Ratvolden og Falkberget

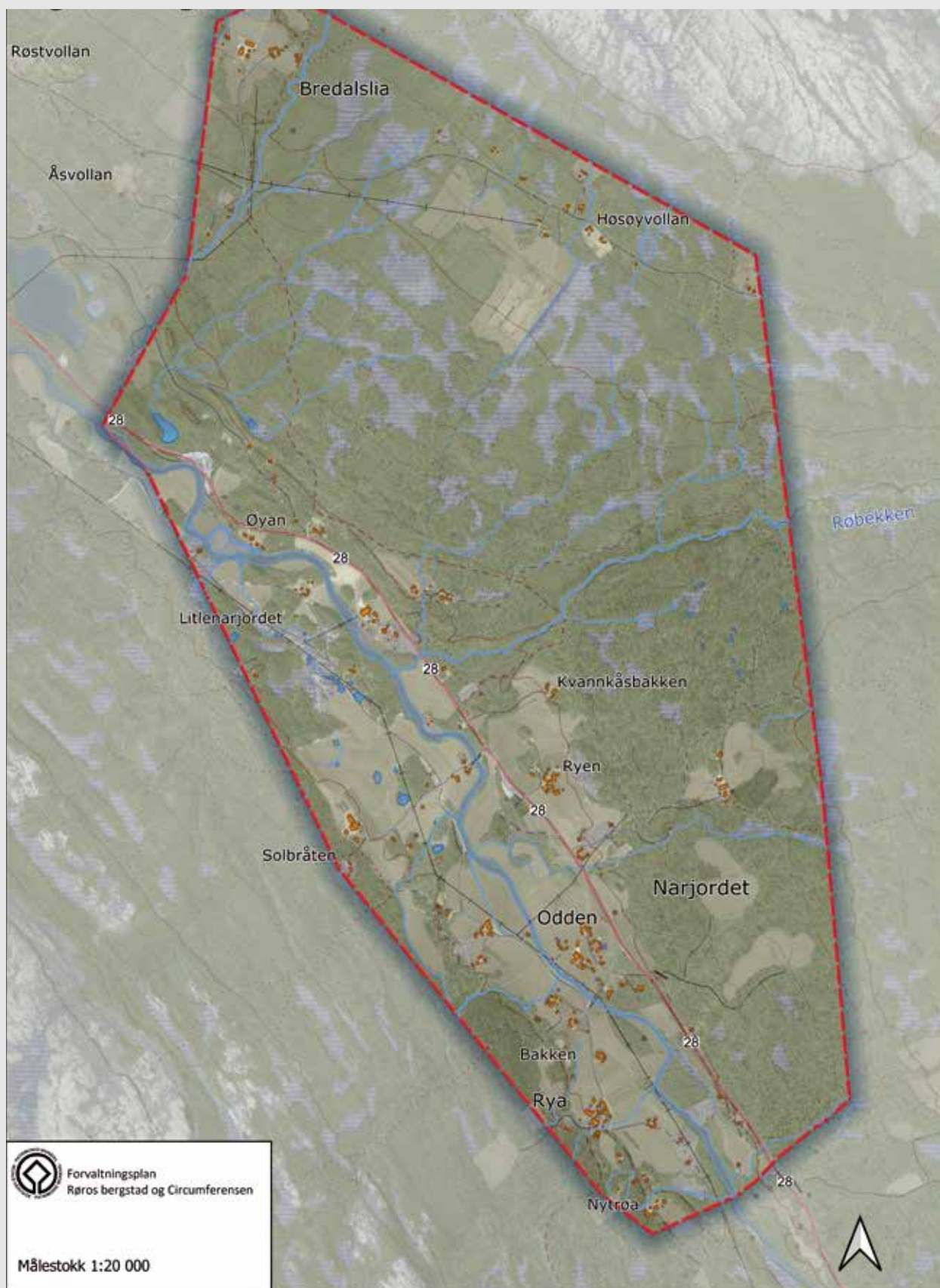

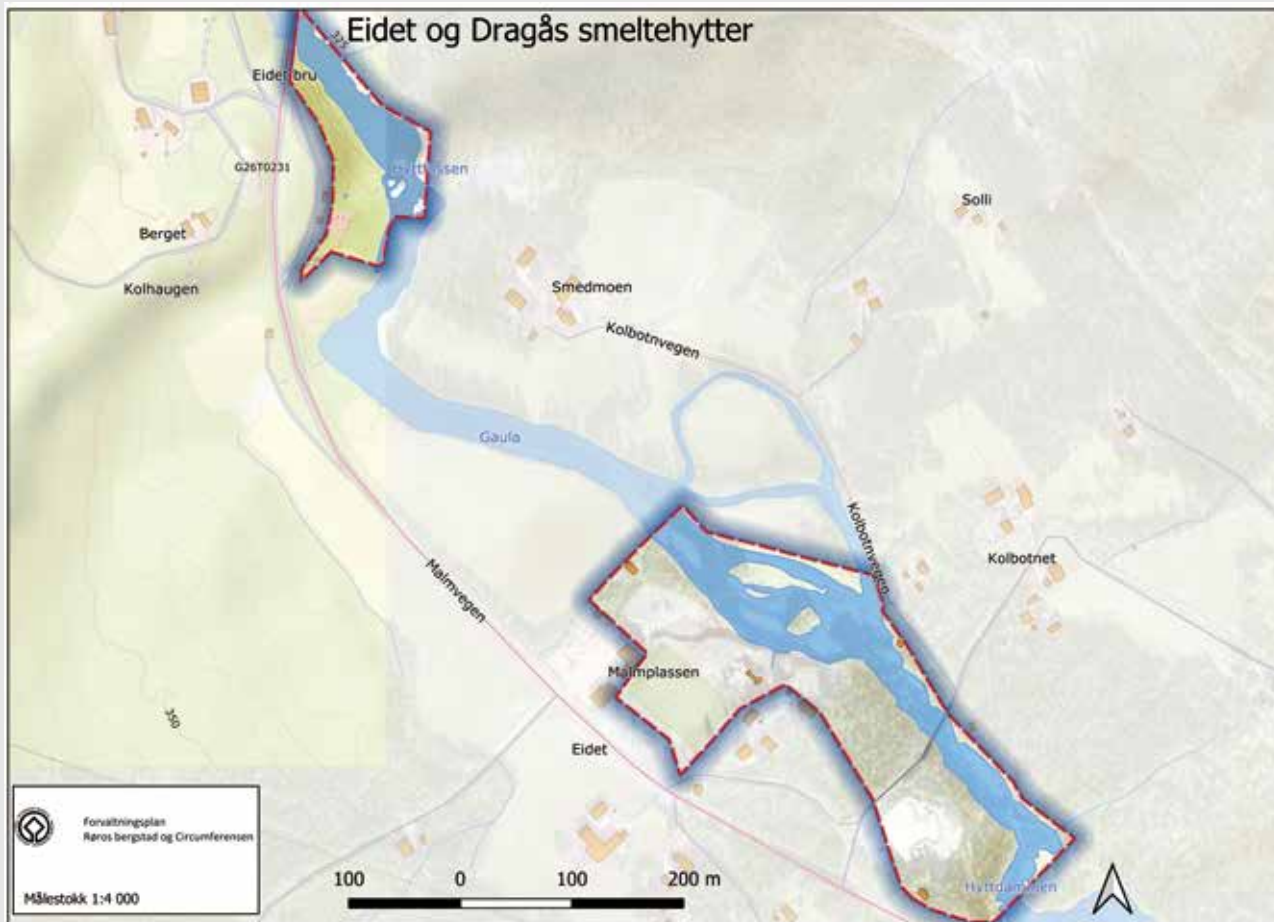

Vinterleden

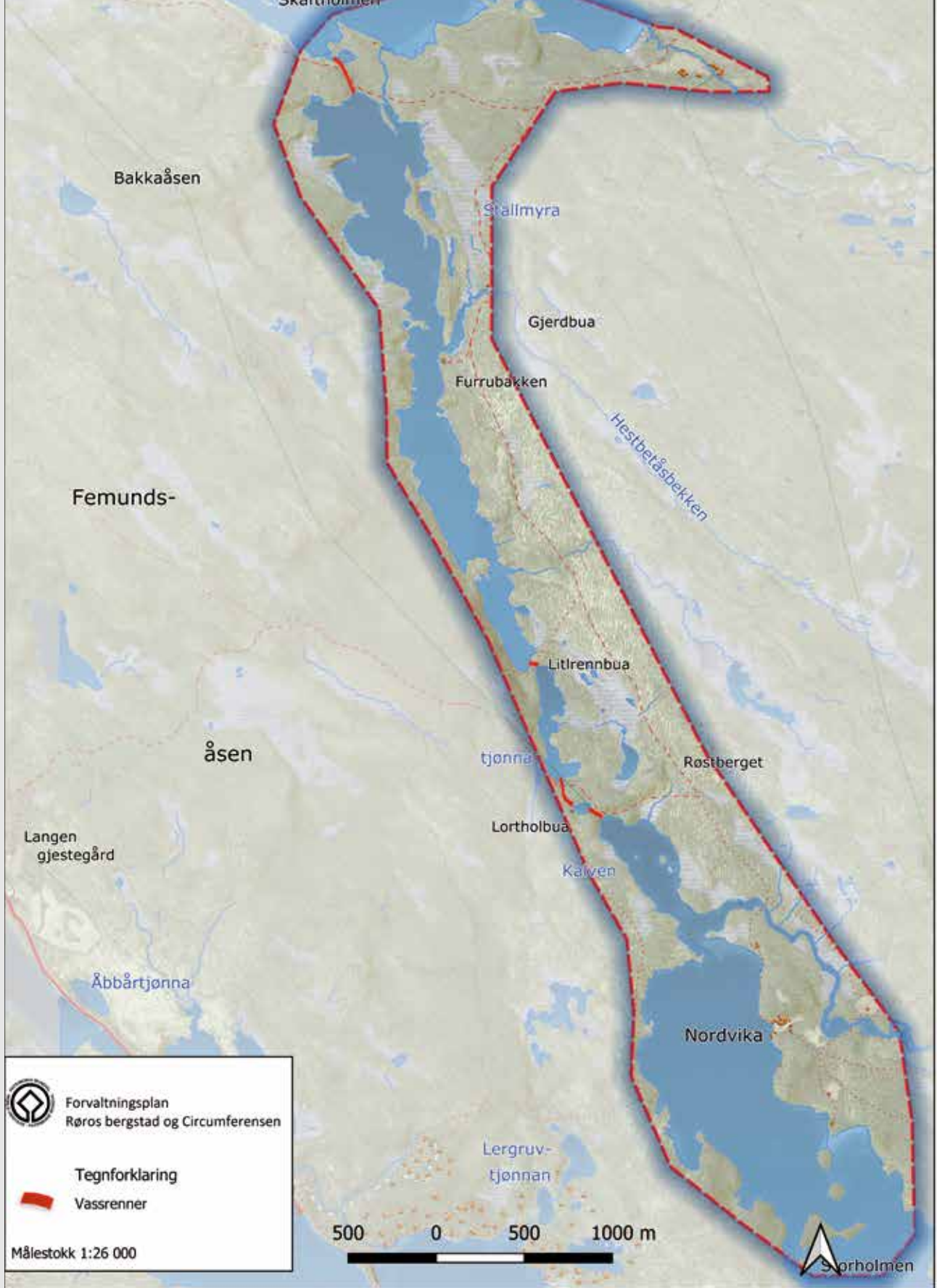

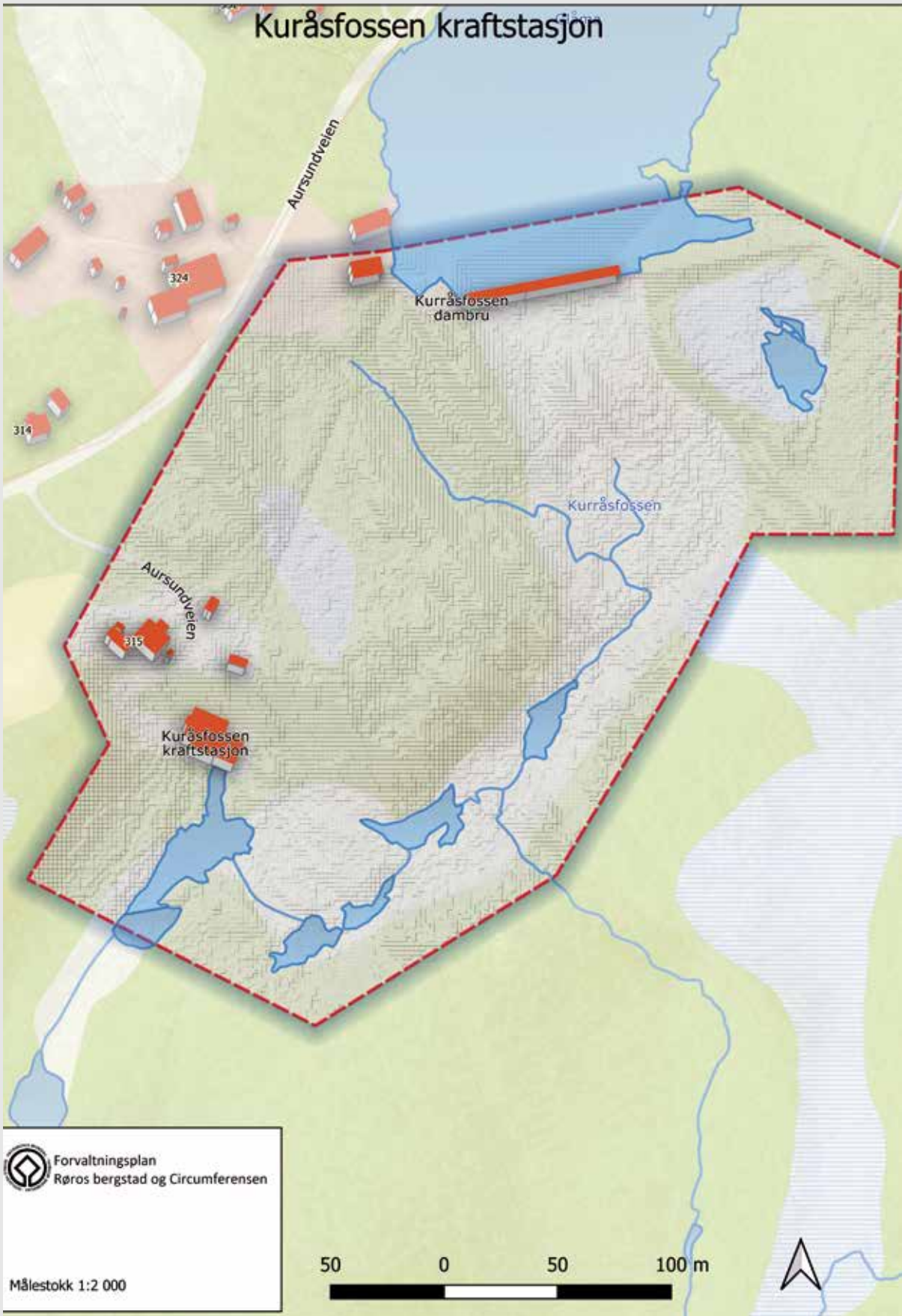
Narjordet og Oddentunet

Tømmerrenner og buer mellom Femunden og Feragen

25. Litteraturliste

- Avgrensning, vern og forvaltning av verdensarven Røros, *Anker 2001*
- Forvaltningsplan for verdensarven Rjukan Notodden 2016-2019, *Telemark fylkeskommune 2016*
- Immateriell kulturarv knytta til Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen, *Rørosmuseum 2019*
- Kommuneplanens samfunnsdel, *Røros kommune 2015*
- Konvensjonen for verdens natur- og kulturarv, *UNESCO 1972*
- Kulturminnemiljøet på Røros og i Fjellregionen, *Norsk institutt for by- og regionforskning 2018*
- Landbruksarealer ute av drift innenfor Circumferensen, *regionalt landbruksontor for Os, Røros og Holtålen, 2019*
- Landskap og siktlinjer i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen, *Feste Nord-Øst AS 2018*
- Plan for forvaltningen av verdensarvverdiene i Røros bergstad og Circumferensen, *Naturitas 2008*
- Reguleringsplan Røros sentrum, *Røros kommune 2018*
- Regionplan for Røros bergstad og Circumferensen, *Innlandet og Sør-Trøndelag fylkeskommuner 2011*
- Riksantikvarens bystrategi 2017-2020, *Riksantikvaren 2017*
- Røros bergstad og Circumferensen – verdensarvkomiteens vedtak av 31. juli 2010 Erklæring om fremragende universell verdi – norsk versjon, *Riksantikvaren 2011*.
- Røros Mining Town and the Circumference, Norwegian Nomination 2009 for extension of WHS Røros Mining Town, *Miljøverndepartementet 2009*
- Røros Kobberverks innflytelse og utstrekning i Holtålen kommune, *Hånes 2019*
- Røros – refleksjoner etter 30 år som verdensarv, *Erlend Gjelsvik, 2014*
- St.meld. nr. 26 (2006-2007) «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand»
- Stortingsmelding nr 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste – kulturminnepolitikken»
- Stortingsmelding nr 19 (2016-2017) «Opplev Norge-unikt og eventyrlig»
- Stortingsmelding nr 16 (2019-2020) «Nye mål i kulturmiljøpolitikken»
- The Operational Guidelines for the Implementation of the World heritage Convention, verdensarvkomiteen, *UNESCO 2017*
- Utvidelse av verdensarvområdet på Røros, *Arbeidsnotat fra «omegnsgruppa», 2007*
- Vinterveier i Circumferensen, *Svendsen 2019*

Foto: Feste Nord-Øst AS og Torfinn Rohde der annet ikke er kreditert.
Utforming: Form til fjells. Trykking: Skipnes Kommunikasjon.